

**TARİHİ YERLEŞİMLERİN
YENİDEN CANLANDIRILMASI ÇALIŞMALARINDA
SÜREÇ YÖNETİMİ MODELLERİNİN İNCELENMESİ**

Aysun DAĞABAKAN

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TARİHİ YERLEŞİMLERİN YENİDEN CANLANDIRILMASI
ÇALIŞMALARINDA SÜREÇ YÖNETİMİ MODELLERİNİN İNCELENMESİ**

Aysun DAĞABAKAN

Doç. Dr. Murat TAŞ
(Danışman)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

BURSA-2012

Her Hakkı Saklıdır

TEZ ONAYI

Aysun DAĞABAKAN tarafından hazırlanan “TARİHİ YERLEŞİMLERİN YENİDEN CANLANDIRILMASI ÇALIŞMALARINDA SÜREÇ YÖNETİMİ MODELLERİNİN İNCELENMESİ” adlı tez çalışması aşağıdaki juri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Doç. Dr. Murat TAŞ

Başkan : Doç. Dr. Murat TAŞ
Uludağ Üniversitesi Mühendislik Mimarlık
Fakültesi
Mimarlık Anabilim Dalı

İmza

Üye : Prof. Dr. Nurettin ARSLAN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Anabilim Dalı

İmza

Üye : Doç. Dr. Nilüfer TAŞ
Uludağ Üniversitesi Mühendislik Mimarlık
Fakültesi
Mimarlık Anabilim Dalı

İmza

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Prof. Dr. Kadri ARSLAN
Enstitü Müdürü
...../...../.....

U.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
 - atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
 - kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
 - ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı
- beyan ederim.**

28/02/2012

Aysun DAĞABAKAN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TARİHİ YERLEŞİMLERİN YENİDEN CANLANDIRILMASI ÇALIŞMALARINDA SÜREÇ YÖNETİMİ MODELLERİNİN İNCELENMESİ

Aysun DAĞABAKAN

Uludağ Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Murat TAŞ

Bu çalışmada öncelikle tarihi alan, tarihi çevre, tarihi yerleşim, tarihi kent dokusu, koruma ve yeniden canlandırma kavramları açıklanacak ve tarihi yerleşimleri yeniden değerlendirmenin ve tarihi yerleşimlerin yeniden yaşayan mekanlar haline dönüştürülmesinin önemi, gerekçeleri ve ilkeleri incelenip, yeniden canlandırma kapsamında yapılan çalışmalar süreç yönetimi kapsamında incelenerek, finansal kaynakları, aktörleri, dönüşüm sürecindeki örgütlenme ve organizasyon biçimleri, projelendirme ve uygulama ilkeleri irdelenecektir.

Son dönemlerde kentsel dönüşüm çalışmaları adı altında yapılan uygulamalarda yaşanan sorunlar analiz edilerek, özellikle tarihi yerleşimlerin yenilenmesi, yeniden canlandırılması süreçlerinde nasıl bir örgütlenme olması gerektiği, sürecin yönetim biçimi, aktörleri ve bunlar arasındaki ilişkiler, yasal mevzuatın sorunları, proje ve uygulamaların nelerden etkilendiği ve nasıl biçimlendiği, finansal kaynakların nasıl sağlandığı konularında değerlendirmeler yapılması bu çalışmanın en önemli hedeflerindedir.

Ayrıca uygulamalarda konunun kültürel mirasın korunması ötesinde, yerleşme ölçeğinde sadece fiziki açıdan iyileştirme ile sorunun aşılamayacağı, aynı zamanda sosyo-kültürel, ekonomik, toplumsal, çevresel faktörlerin de çok etkili olduğu, çok faktörlü süreçlerde, kapsamlı ve çok disiplinli çalışmalar sonucunda başarılı sonuçlar elde edilebileceği, bu özel alanların öz değerleri ile korunurken, yeniden yaşanabilen alanlara güncellenerek dönüştürülmesi arasındaki dengenin değişim yönetimi ile sağlanabileceği açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarihi alan, tarihi yerleşim, koruma, koruma yönetimi/değişim yönetimi/alan yönetimi, sürdürülebilirlik, yeniden canlandırma.

2012, vii + 154 sayfa.

ABSTRACT

MSc Thesis

ANALYSIS OF THE PROCESS MANAGEMENT MODELS OF THE REVITALIZATION OF HISTORICAL SITES

Aysun DAĞABAKAN

Uludağ University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Architecture

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Murat TAŞ

In this study, after describing firstly the historic area, historic environment, historic settlements, historic urban texture, conservation and revitalization concepts, then by examining the revalorization of historic settlements and the importance, grounds and principles of re-converted them into living spaces and within the scope of process management, revitalization works, financial resources, actors, organizational forms of transformation processes and design and application principles will be discussed through case studies.

Recently, by analyzing the problems in applications made under the urban regeneration efforts, to make assessments about particularly renewal of historic settlements, and management of revitalization processes, actors of the process and how to organize the relationships between the actors, process management strategies, the legal framework issues, how to structure the projects and practices and what is affected them, how to provide financial resources are the most important objectives of this study..

Also beyond the protection of cultural heritage in the applications which are in the scale of settlement, the problem can not be solved improving only the physical aspects, at the same time successful results can be obtained as a result of multi-factor, comprehensive and very disciplinary studies in which socio-cultural, economic, social and environmental factors are very effective and the balance between conservation of these private sites with their eigenvalues and the transformation to living places can be provided by management of change are explained.

Key words: Historic site, historic settlement, conservation, heritage management / change management / protected area management, sustainability, revitalization.

2012, vii + 154 pages.

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Bu çalışmada geleneksel dokusunu ve özgünlüğünü koruyabilmiş, ancak hızlı kentleşme ve değişimler sonucunda, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan, geçmişteki sosyal, ekonomik, kültürel hayata dair bir çok izleri günümüze taşıyan tarihi yerleşimlerin klasik yaklaşımlar ile yaşatılması çok da mümkün olmadığından, bu alanları yaşama geri kazandırmak, fiziki, sosyal, ekonomik ve kültürel olarak iyileştirmek ve yaşatarak koruyabilmek için gerçekleştirilen yeniden canlandırma çalışmalarının yönetsel modelleri incelenip değerlendirilmiştir.

Çok boyutlu niteliklerinden dolayı özel yöntemlerle yaklaşılması gerektiğini düşündüğüm bu özel alanlara ilişkin yapılacak araştırma, çalışma, proje ve uygulamalara bilimsel bir ışık tutmasını umduğum “**Tarihi Yerleşimlerin Yeniden Canlandırılması Çalışmalarında Süreç Yönetimi Modellerinin İncelenmesi**” konulu tezimin hazırlanmasında bana her zaman destek olan, değerli yardımlarını ve hoşgörüsünü hiçbir zaman esirgemeyen, araştırmanın süresi boyunca konu hakkında yapıcı eleştirileri ile daima yol gösterici olan, bilgi ve tecrübesiyle bana yol göstererek bu çalışmayı tamamlayabilmemi sağlayan danışmanım Uludağ Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi Sayın Doç. Dr. Murat TAŞ’a öncelik ve özellikle sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmam süresince, desteklerini esirgemeyen değerli bilgileri ile bilimsel katkılarını sunan hocam Uludağ Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi Sayın Doç. Dr. Nilüfer TAŞ’a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca 2010’den bu yana Uludağ Üniversitesi Mimarlık Bölümü’nde eğitimimi tamamlamamda emeği geçen tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Bana, tanıdığım günden beri destek olan, sıkılıp pes ettiğim anlarda beni motive edip, sona ulaşmamda yardımcı olan sevgili arkadaşım Y. Mimar Elvan ODABAŞI’na minnettarım. Yüksek lisans eğitimim için beni yüreklendiren, dersleri tamamlamam ve tezi hazırlamam süresince destek ve anlayışını eksik etmeyen Sayın Y. Mimar Ümmühan ALPTEKİN ve iş arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bu yoğun süreçte desteklerini benden esirgemeyen, sevgili annem Havva İNAN, babam Mustafa İNAN ve eşim Fikret DAĞABAKAN’a gösterdikleri anlayış ve ilgiden dolayı çok teşekkür ederim. Kendisine ayırmam gereken zamanı tez çalışmam için fazlasıyla harcamama gözyüman sevgili oğlum Mehmet Fırat DAĞABAKAN’a çok teşekkür ederim.

Aysun DAĞABAKAN
28/02/2012

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR.....	iii
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	vii
1. GİRİŞ.....	1
2. TARİHİ YERLEŞİMLERİ YENİDEN CANLANDIRMA SÜRECİ.....	5
2.1. Tarihi Yerleşim ve Yeniden Canlandırma Süreci ile İlgili Genel Tanım ve Kavramlar.....	5
2.1.1. Tarihi yerleşim.....	5
2.1.2. Tarihi çevre bilinci.....	8
2.1.3. Tarihi yerleşimlerde yaşanan sorunlar.....	9
2.1.4. Koruma.....	12
2.1.5. Tarihi alanlarda koruma.....	13
2.2. Tarihi Yerleşimlerde Yeniden Canlandırma.....	14
2.2.1. Tarihi yerleşimlerin yeniden canlandırılmasında stratejik yaklaşım.....	22
2.2.2. Alanın sınırlarının ve özelliklerinin belirlenmesi (ön tespit çalışmaları).....	23
2.2.3. Stratejik hedef ve önceliklerin belirlenmesi.....	26
2.2.4. Katılım yaklaşımı ve uzlaşma yöntemlerinin belirlenmesi.....	28
2.2.5. Stratejik eylem planı.....	33
2.3. Değerlendirme.....	35
3. TARİHİ YERLEŞİMLERİ YENİDEN CANLANDIRMA SÜREÇLERİNİN GELİŞİMİ.....	38
3.1. Dünyadaki Tarihsel Gelişme ve Güncel Örnekler.....	38
3.1.1. Koruma kavramının tarihsel süreç içerisindeki gelişimi.....	38
3.1.2. Yeniden canlandırmanın yakın dönem tarihsel gelişimi.....	53
3.1.3. Tarihi yerleşimlerin yeniden canlandırılması çalışmalarında dünyadan örnekler.....	56
3.1.4. Değerlendirme.....	95
3.2. Türkiye'deki Tarihsel Gelişme ve Güncel Örnekler.....	97
3.2.1. Koruma kavramının tarihsel süreç içerisindeki gelişimi.....	97
3.2.2. Tarihi yerleşimi yeniden canlandırma sürecinin sürdürülebilirliği için alan yönetimi.....	105
3.2.2.1. Alan yönetimi ve yönetim planı ile ilgili dünyadaki temel yaklaşımlar.....	106
3.2.2.2. Alan yönetimi ve yönetim planı ile ilgili Türkiye'deki gelişmeler.....	111
3.2.3. Tarihi yerleşimlerin yeniden canlandırılması çalışmalarında Türkiye'den örnekler.....	114
3.2.3. Değerlendirme.....	138
4. SONUÇ.....	141
KAYNAKLAR.....	145
ÖZGEÇMİŞ.....	154

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklama
ÇEKÜL	Çevre ve Kültür Varlıklarını Koruma Vakfı
GEEAYK	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
GHF	General Heritage Fund (Genel Miras Fonu)
EU (AB)	European Union (Avrupa Birliği)
ICCROM	International Center for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Properties (Uluslararası Kültürel Varlıkların Restorasyonu ve Korunması Çalışmaları Merkezi)
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
ICOMOS UK	International Council on Monuments and Sites – United Kingdom (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi – İngiltere)
InterSAVE	International Survey of Architectural Values in the Environment (Çevredeki Mimari Değerlerin Uluslararası Araştırması)
IUCN	International Union for Conservation of Nature (Doğa ve Doğal Kaynakların Korunması için Uluslararası Birlik)
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
KUDEB	Koruma, Uygulama ve Denetleme Bürosu
KTVK	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma
KTVKK	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
KÜMAR	Küçük Menderes Araştırmaları Merkezi
OTAP	Old Town Action Plan (Eski Kent Eylem Planı)
OTRA	Old Town Renewal Agency (Tarihi Kent Merkezi Yeniden Canlandırma Ajansı)
SOLIDERE	The Lebanese Company for the Development and Reconstruction of Beirut Central District (Beirut Merkez Bölgesinin Kalkınması ve Yeniden İnşası için Lübnan Anonim Şirketi)
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (Güçlü ve Zayıf Yönler; Fırsat ve Tehditler)
TKB	Tarihi Kentler Birliği
UDNP	United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)
US-ICOMOS	United States National Committee of the International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyinin Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Komitesi)
WHC	World Heritage Center (Dünya Mirası Merkezi)

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 3.1. Regensburg tarihi şehri	58
Şekil 3.2. Regensburg tarihi şehirden bir görünüş	58
Şekil 3.3. Yeni cadde ve meydan planı	59
Şekil 3.4. Belediyenin önündeki meydan.....	59
Şekil 3.5. Regensburg tarihi şehir planı	59
Şekil 3.6. Graz tarihi merkezi hava fotoğrafı.....	63
Şekil 3.7. Graz tarihi merkezi ve Schlossberg saat kulesi.....	63
Şekil 3.8. Meydana dönüştürülen Stempfergasse yayayolu.....	64
Şekil 3.9. Graz Master Planı	64
Şekil 3.10. Solidere'nin Kent Merkezi Planı	69
Şekil 3.11. Foch-Allenby tarihi koruma bölgesi	69
Şekil 3.12. Banska Stiavnica.....	74
Şekil 3.13. Banska Stiavnica – Eski Kale	76
Şekil 3.14. Valletta'nın hava görünüşü	78
Şekil 3.15. Vilnius'tan bir görünüş	81
Şekil 3.16. Vilnius mimarisi	84
Şekil 3.17. Bukchon	88
Şekil 3.18. Eski Lijiang kenti	91
Şekil 3.19. Tongli nehir kasabası	93
Şekil 3.20. Cumalıkızık.....	116
Şekil 3.21. Cumalıkızık.....	116
Şekil 3.22. Beypazarı tarihi kent dokusu	120
Şekil 3.23. Beypazarı İnözü Vadisi.....	120
Şekil 3.24. Beypazarı	122
Şekil 3.25. Birgi, Beyzade Sokak.....	124
Şekil 3.26. Birgi, ÇEKÜL Çevre Kültür Evi	124
Şekil 3.27. Haller Gençlik Merkezi, iç mekandan görünüş	128
Şekil 3.28. Safranbolu	131
Şekil 3.29. Tarlabası Yenileme Projesi, proje alanı	135
Şekil 3.30. Tarlabası – Fıçıacı Abdi Sokağı mevcut görünüşü.....	137
Şekil 3.31. Tarlabası Yenileme Projesi – Fıçıacı Abdi Sokağı perspektif görünüşü	137

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 3.1. Tarihi Çevre Koruma Kavramının Gelişim Süreci	51, 52
Çizelge 3.2. Kentsel Koruma ve Yenilemenin Gelişim Süreci (Dinçer 2009)	54
Çizelge 3.3. Regensburg kentsel dönüşüm projesi.....	57, 60, 61
Çizelge 3.4. Graz.....	62, 65, 66
Çizelge 3.5. Beyrut tarihi merkez bölgesinin savaş sonrası planlama-yenileme projesi	67, 68, 70, 71
Çizelge 3.6. Banska Stiavnica	73-75
Çizelge 3.7. Valetta	77-79
Çizelge 3.8. Vilnius.....	80-83
Çizelge 3.9. Bukchon	86, 87
Çizelge 3.10. Lijiang	89-91
Çizelge 3.11. Tongli.....	92-94
Çizelge 3.12. Türkiye’de korumanın gelişim süreci	103,104
Çizelge 3.13. 3.Bin Yılda Yaşayan Osmanlı Köyü – Cumalıkızık.....	115, 117, 118
Çizelge 3.14. Beypazarı tarihi evleri.....	119, 121
Çizelge 3.15. Birgi	123, 125, 126
Çizelge 3.16. Eskişehir Haller Gençlik Merkezi.....	127, 128
Çizelge 3.17. Safranbolu	130-132
Çizelge 3.18. Tarlabası Yenileme Projesi	134-136

1. GİRİŞ

Farklı zamanlarda doğan, büyüyen ve gelişen uygarlıklar, birbirinden farklı yaşam tarzlarını, farklı mekan anlayışlarını ve kültür birikimlerini bırakmıştır. Bu izler tarihi süreç içerisinde birikerek tarihi yerleşimler olarak günümüze kadar gelmiştir.

Hızlı kentleşme, köylerden kentlere göç sonucu oluşan aşırı nüfus artışı, plansız yapılaşma ve sanayileşme gibi pek çok sıkıntının varlığı, büyük bir hızla yitirilen kültürel değerlerle birlikte kültürün somut simgelerinden olan tarihi yerleşim dokularının yıpranıp tahrip olmasına, anlam ve önemini kaybetmesine neden olmaktadır.

Yaşayan bir belge niteliğinde olan tarihi yapılar ve çevreleri, kendi dönemlerinin sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerini, malzeme özellikleri ve yapım tekniklerini, taş ve ahşap işçiliği gibi detayları günümüze kadar taşımaktadır (Çelik ve Yazgan 2009). Bu alanları korumak adına yapılan restorasyon ve koruma çalışmalarının yanında kentsel dönüşüm, kentsel yenileme, yeniden değerlendirme ya da yeniden canlandırma kavramları ortaya çıkmaya başlamıştır.

Günümüzde nitelikli koruma kavramı büyük tartışma konusudur. Bu nedenle yeniden değerlendirme, canlandırma gibi geri dönülmesi güç çalışmalarda nitelik sorunu önem kazanmaktadır. Bu durum da yapılacak çalışmalar için yöntem önerilerinin analiz edilmesi gerekliliğini doğurmaktadır (Arabacıoğlu ve Aydemir 2007).

Kentlerimizde yeni işlevlere cevap verecek binalara ihtiyaç duyulması ile oluşturulan sağlıksız ve estetikten uzak yeni yaşam alanları ile tarihi çevrelerin terk edilerek kaderlerine bırakılmaları veya yanlış alınan yeniden canlandırma kararları ile tarihi çevrenin tanınmaz hale getirilmeleri günümüzde yaşanan büyük problemlerdir. Kentsel dokuların korunması ancak söz konusu yapıların ve bunların bir araya gelerek oluşturdukları dokuların insan yaşamına sağladıkları olumlu katkıların geniş kitleler tarafından tanınıp değerlerinin anlaşılması ile gerçekleşebilir.

Kentsel doku, mimari ve mühendislik yapılarının varlıklarının sürdürülmesi, bu fiziksel verilerin bir kültürel dizgenin vazgeçilmez öğeleri olduğunun kabulü, korumanın işlevselliğini, önemini ortaya koymaktadır. Çünkü bu değerlerin oluşmasında yörenin

ekonomik ve sosyal özellikleri (yaşama alışkanlıkları, gelenekler, iklimsel özellikler gibi bireyin, dolaylı olarak da toplumun yaşam biçimlerine yön veren pek çok etken) önemli rol oynamakta; bu faktörler de fiziksel çevrenin oluşumuna etki etmektedir (Tapan 1998).

Geçmişten geleceğe bir köprü oluşturan tarihi çevreyi korumanın önemi sadece işlevsel bir yararlılık kazandırmak ya da hayranlık uyandıran genel görünümünün korunması değil, bütün bunların yanında ortaya koydukları "kimlik"ten dolayı da olmaktadır. Koruma kararlarının sadece tarihsel bölgeye yönelik olmaması, kent imar planları yapım aşamasında kentin özellikleri dikkate alınarak kent bütünü ile etkileşim içinde olması gereğinin kavranılması ayrıca önemlidir. Aksi halde kent içinde birbiri içine geçmiş alanlar için; birbirinden kopuk, birbiri ile çelişen kararlar alınmakta, bu da korumayı güçleştirmektedir.

Türkiye’de taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasında "2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası" ile tanımlanan "Koruma Amaçlı İmar Planları" öncelikli işlev üstlenmektedir. Yasal ve kurumsal gelişim açısından Avrupa ülkelerine paralel bir gelişim gösteren Türkiye; planlama açısından istenen düzeye ulaşamamıştır. Bunda en önemli etkenler koruma düşüncesinin toplumda yaygınlaşmaması sonucu ne kullanıcıda ne de uygulamayı yapan birimlerdeki aktörlerde ortak inanç ve bakışın sağlanamamış olması, koruma politikalarının koruma ile ilgili birimlerde benimsenmemesi ve hatta net bir koruma politikasının bile olmaması, finansman sorunlarının bir türlü aşılammaması, korumanın bir kamu yararı olduğu bilincinin gelişmemesi olarak sayılabilir (Özden ve Görgülü 2006).

Sonuç olarak; geçmişi günümüze taşıyan tarihi yerleşimlerin bugün ve gelecekte yaşamsal, mekansal, tarihi, sosyo-kültürel ve ekonomik sürdürülebilirliğini hedefleyen yeniden canlandırma süreci çok boyutlu bir eylemler bütünüdür. Başarılı sonuçlar elde edilmesi ancak bu sürecin doğru bir şekilde yürütülmesi; sürecin uygun yönetimi ile mümkün olabilir.

• **Problemin Tanımı**

Yeniden canlandırma çalışmalarının toplumsal, ekonomik ve mekansal boyutunun birlikteliğini, kamu desteği ile gerçekleştirilen eylemler bütünü olarak ele alarak,

yerleşimlerin kendine özgü sorunları, özellikle koruma yaşatma dengesi ile yapı ve yaşam kalitesi risklerini de dikkate alan, ortak bir yeniden canlandırma kavramı üzerinde uzlaşma sağlanmalıdır. Tarihi yerleşimlerin yenilenmesi çalışmaları çok boyutlu doğası gereği ‘uzlaşma’ gerektirir. Çok boyutlu ve farklı tarafların değişik zamanlarda sürece katılacağı uzun soluklu bir çalışma süreci, ancak belirli bir yönetsel yaklaşımla mümkün olabilir. Tarihi yerleşimlerin yeniden canlandırma çalışmalarında yönetsel yaklaşımların belirlenmemiş olması bu çalışmaların başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olabilir. Özellikle tarihi yerleşimlerin yenilenmesi, yeniden canlandırılması süreçlerinde nasıl bir örgütlenme olması gerektiği, aktörleri ve bunlar arasındaki ilişkiler, yasal mevzuatın sorunları, proje ve uygulamaların nelerden etkilendiği ve nasıl biçimlendiği, finansal kaynakların nasıl sağlandığı, kısaca sürecin yönetim biçiminin temel ilkelerinin ortaya konulması gerekmektedir.

- **Çalışmanın Amacı**

Tarihi yerleşimlerin kültürel, sosyal, ekonomik, toplumsal ve mekansal faktörleri göz önüne alınarak yenilenmesi/yeniden canlandırılması ve korunarak geleceğe aktarılması için yapılan çalışmalarda süreç yönetim modelleri incelenerek; daha sonra yapılacak bu tür çalışmalar için yol ve yöntem geliştirici sonuçlar çıkarmak bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

- **Çalışmanın Önemi**

Tarihi yerleşimlerin yeniden canlandırılması ve yerleşim ölçeğinde yapılan uygulamaların içeriği konusunda, tarihi çevre koruma, kentsel dönüşüm ana başlığında birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak özellikle yerleşim ölçeğinde yapılan yeniden canlandırma uygulamalarının yönetsel açıdan ele alındığı, temel ilkelerinin ortaya konduğu ve güncel örneklerle değerlendirildiği bu çalışma, bundan sonraki çalışmalar için yol ve yöntem geliştirilebilecek sonuçları açısından önemlidir.

- **Çalışmanın Yöntemi**

Çalışma kapsamında tarihi yerleşimlerin yeniden canlandırılması çalışmalarındaki süreç yönetimi ile ilgili kavramlar için literatür taraması yapılarak, dünyada ve Türkiye’de yeniden canlandırma çalışmaları süreç yönetimi açısından incelenmektedir.

Tarihi Yerleşimleri Yeniden Canlandırma Süreci Bölümü'nde, tarihi alan, tarihi yerleşim ve yeniden canlandırma süreci ile ilgili genel tanım, kavramlar ve gelişimi (tanım ve kavramlar, ulusal - uluslararası anlaşmalar, güncel yaklaşımlar, alanın sınırlarının ve özelliklerinin belirlendiği ön tespit çalışmaları, stratejik hedef ve önceliklerin belirlenmesi, katılım yaklaşımı ve uzlaşma yöntemlerinin belirlenmesi, sürece katılacak aktörlerin/katılımcıların belirlenmesi, öncelikle süreci yönetecek tarafların belirlenmesi, süreç içerisinde farklı zamanlarda katkı koyacak tarafların ve rollerinin/yaklaşımlarının belirlenmesi, beklenti ve belirsizliklerin belirlenmesi, stratejik eylem planı, sürecin yönetimi ile ilgili ilkelerin belirlenmesi, sürecin planlanması ve programlanması, örgüt düzeninin kurulması, sürecin yürütülmesi, koordinasyon ve denetleme, tarihi yerleşim yeniden canlandırma sürecinin sürdürülebilirliği için alan yönetimi) ile ilgili bilgilere yer almaktadır.

Tarihi Yerleşimleri Yeniden Canlandırma Süreçlerinin Gelişimi Bölümü'nde önce dünyadaki, daha sonra Türkiye'deki tarihsel gelişme ve tarihi yerleşimlerden seçilen örnek alanlar, kuramsal çerçevede irdelenen yönetsel yaklaşımın ana başlıklarından yola çıkılarak oluşturulan bir matrisle incelenerek değerlendirilmektedir.

Sonuç Bölümü'nde daha sonra yapılacak bu tür çalışmalar için yol ve yöntem geliştirici veriler ortaya konmaktadır.

• Çalışmanın Kapsamı

Yeniden canlandırma hedefli uygulamalar ve bu uygulamaların tüm aşamalarında analitik ve stratejik bir yaklaşım tanımlama çabası içerisinde olan bu çalışma; genel anlamda tüm tarihi çevrelere, özelde ise tanımlı, yaşanabilir tarihi kentler, tarihi kent merkezleri, tarihi kırsal yerleşimler, tarihi kent dokuları gibi tüm tarihi yerleşimlere odaklanmayı hedeflemektedir. Çalışma kapsamında tarihi alan, tarihi çevre, tarihi yerleşim, koruma, tarihi yerleşimlerin yeniden canlandırılması gibi ana kavramlar ele alınarak kuramsal temelleri açıklanmaktadır. Tarihi yerleşimlerin koruma ve özellikle yeniden canlandırması çalışmaları dünyada ve Türkiye'de tarihsel gelişme ve güncel yaklaşımlar üzerinden incelenerek süreç yönetimi bağlamında irdelenmektedir.

2. TARİHİ YERLEŞİMLERİ YENİDEN CANLANDIRMA SÜRECİ

2.1. Tarihi Yerleşim ve Yeniden Canlandırma Süreci ile İlgili Genel Tanım ve Kavramlar

2.1.1. Tarihi yerleşim

Tarihi yerleşimler geçmişten günümüze kadar varlıklarını sürdürmüş, buldukları dönemin tanıklığını yapmış, tarihi bir belge niteliğinde olan alanlardır. Kendi dönemlerindeki medeniyetlerin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını göstermeleri, bugünkü medeniyetlerin temellerini oluşturmaları ve gelecektekilere de yol gösterici olmaları nedeniyle tarihi yerleşimler çok önemli mekanlardır. Bu alanlara tarihi kent merkezlerini, tarihi kent dokularını, tarihi alanları, kültürel miras alanlarını, sit alanlarını ve buna benzer tarihi günümüze taşıyan birçok alanı dahil etmek mümkündür. Genel anlamda tüm **tarihi çevrelere**, özelde ise tanımlı, yaşanabilir tarihi kentler, tarihi kent merkezleri, tarihi kırsal yerleşimler, tarihi kent dokuları gibi tüm **tarihi yerleşimlere** odaklanılan bu çalışma için literatürdeki ilgili tanımlara bakıldığında tarihi yerleşim kavramı daha iyi anlaşılacaktır.

Çevre, bir kültürün, tarihi bir birikimin ifadesidir. Çevre insana paralel olarak doğar büyür ve gelişir. Çevrenin son görüntüsü tıpkı bir insan gibi tüm var oluşunun izlerini taşır. Bu izler, sosyal, kültürel ve ekonomik yapının izleridir ve tarihi çevrenin yapı taşlarıdır (Arabacıoğlu ve Aydemir 2007).

Tarihi çevre bir milletin geçmişten kalan en büyük mirasıdır. Milletler, tarihten öğrendikleri ile içinde yaşadıkları zamanın kültürlerini birlikte yoğurarak geleceğini kurabilirler. Bir başka deyişle, tarih; toplumları idealleri doğrultusunda hedefe ulaştıracak köprüler niteliğindedir. Tarihi bilgileri aktaran en önemli araçlar ise tarihi çevrelerdir. Yani, dünden bugüne ulaşabilen kültür ve sanat eserleridir (Sayan 1994).

UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)'nun 1976 tarihli genel kurul toplantısında; "Her tarihi alan ve çevresi, özel karakteri ve dengesi, onu oluşturan parçaların birbirleriyle kaynaşmasına bağlı olan ve yapılar, mekansal organizasyon ve çevresi kadar insan faaliyetlerini de içeren bir bütün olarak görülmelidir." ifadesine yer verilmiştir (Ahunbay 1996).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda (KTVK Kanunu 1983), 'Tarihi çevre; yerleşim bölgelerinde tarih öncesinden günümüze kadar geçen zaman sürecinde yaşamış insan topluluklarının ortaya koyduğu medeniyetlerinin bir birikimi ve ürünü olup; yaşadıkları dönemlerin sosyal, ekonomik, kültürel, mimari ve diğer tüm özellikleri fiziki mekanda oluşturan kent ve kent kalıntılarıyla, çeşitli tarihi olayların cereyan ettiği alanlar ve tespiti yapılmış tüm yapay ve doğal özellikleri olan korunması gereken alanlar' olarak tanımlanmıştır.

Her zaman dilimi aynı tarihi çevre bütünü içinde, kendi karakterini de ortaya koyarak yerini almıştır. Dolayısıyla on dokuzuncu yüzyıla ait bir yapı kadar, 1950'lerde, 1970'lerde yapılmış bir yapının da bu doku içinde bir yeri vardır (Yılmaz Saygın ve ark. 2004).

Tarihi çevre farklı zamanların katmanlaştığı, üst üste, yan yana geldiği bir alandır. Kimi kez bir öncekini silerek, kimi kez birbirine eklemlenerek, kimi kez bir öncekinden izler, bilgiler taşıyarak bu katmanlaşma oluşur. Kimi yapılar, meydanlar bugün sadece yaşlıların belleğinde varlıklarını sürdürmektedirler. Tarihi yerleşim, tarihi çevre ya da tarihi kent dokusu farklı zamanların katmanlaştığı, bu zamanların yaşam kültürlerinin izlerinin fiziki yapıyı oluşturduğu bir mekandır. Burada mekânın bir süreç içinde var olduğu; dünden bugüne ve hatta yarına doğru değişip, dönüşerek, üreyerek var oluşunu sürdürdüğü unutulmamalıdır (Yılmaz Saygın ve ark. 2004).

Venedik tüzüğü'nün 1. maddesine göre (1964), tarihi anıt kavramının kapsamı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de içerir. Bu kavram yalnız büyük bir sanat eserini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.

Tarihi yerleşim alanını kavramak ancak çok boyutlu ilişkilerin cereyan ettiği bir coğrafi bütünlük içinde ele alınması ile gerçekleşir. Bu kavrayışta zaman boyutu önemlidir. Çünkü söz konusu ilişkilerin boyutu ve etki alanı her dönem içinde süreklilik arz etmeyebilir. Dolayısıyla bu kavrayış alanın morfolojisini çözümlene gibi bir çabayı gerektirir. Tarihi yerleşimin bulunduğu coğrafya, geçmişten bugüne üretim alanı ve

sahip olduğu doğal peyzaj, üretim ilişkileri, ulaşım ilişkileri ile birlikte düşünülmesi gerekir (Yılmaz Saygın ve ark. 2004).

Eski binaları olmayan bir şehir, hatıraları olmayan bir adama benzer (Ward 1968). Kentin bu binaların yoğun olduğu, tarihin bir parçası, bir stilin kalıntısı ve başka bir çağın idealleri olan bu bölgeleri; tarihi kentsel yerleşimlerdir. Bu yerleşimler kentin kültürel, sosyal, ekonomik, politik ve mimari geçmişini anlatır. Tarihi kentsel yerleşimler de kendi çağlarının bir ürünüdür. Tarihi binalar ve tarihi kentsel dokular, otantik kalıntılar gibi geçmiş medeniyetlerin şahitleri olarak, tarihi kentsel yerleşimlerin kültürel miras yüzünü oluşturur. Bu yerleşimler onları yaratan sosyal, ekonomik ve politik faktörlerin çıktılarını gösterir; o medeniyetin kültürünün ulaşmış olduğu gelişmişlik seviyesi, teknolojisi, ulaşım sistemi, yapı malzeme türleri ve estetik gelenekleri v.b. gibi. Tarihi yerleşimler diye nitelendirdiğimiz alanlar; aynı zamanda tarihin bir parçası, geçmiş zamanların izlerini bize aktaran bölümleridir. İçinde yaşanan bu çevrede, geleceğe ait tarih de oluşmaktadır (Doratlı 2000).

1992 US-ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyinin Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Komitesi) tarafından yayımlanan Tarihi Kentlerin ve Alanların Korunması Tüzüğü'nde, tarihi yerleşimlerin önemli özellikleri; karakterini oluşturan fiziki ve fiziki olmayan ya da manevi değerleri olarak tanımlanmış ve bu değerler şöyle sıralanmıştır:

- Yerin zamanla oluşmuş olan tarihi gelişim dokusu,
- Alanın binaları ile sokak dokusu ve peyzajı arasındaki özel ilişki,
- Binaların içlerinde ve dışlarındaki fiziki özellikleri, (Bunlar yapının sadece cephesini değil, yapım tekniği, oranları ve iç mekanlarını da kapsar. Bir yapının korunması gereken ana karakteristikleri, ölçeği, malzemesi, yapım tekniği, ölçüleri, stili ve süslemeleridir.)
- Tarihi alan ile onun etrafındaki kentsel ya da kırsal çevre ile olan ilişkisi,
- Tarihi alanın zaman içerisinde edinmiş olduğu farklı fonksiyonlar.

Tarihi çevreler hayranlık uyandıran genel görünüşleri, çeşitli üslup ve biçimleri barındıran zengin düzenlemeleri ve özenli işçilikleriyle geçmiş toplumların yaratıcılığının bir göstergesi olarak algılanmaktadır. Tarihi çevrelerin korunmasına,

gelecek kentsel oluşumları uyaran, etkileyen bir yol gösterici olarak bakılabilir. Bu tür alanlar insan ölçüsüne göre düzenlenmiş mekanlar olarak da öğretici ve ilgi çekicidir.

Tarihi çevrelerin en verimli şekilde değerlendirilmeleri gerekliliğini vurgulayan Zeren'e (1981) göre, tarihi çevreler, çevresel kullanım ve sosyal denge yönünden de insan ölçeğindeki mekanlarla ve süreklilik etkisiyle o yörede yaşayan halkın birbirleriyle sosyal bağlantısını sağlamlaştıran, insan ve çevresiyle olan sosyal bağlantısını sağlayan ve devam ettiren en önemli değerlerdir.

Toplumsal değerlerin bunca karmaşık boyutlara ulaştığı çağımızda, kişi ve topluma karşı olan sorumluluğun önemi gün geçtikçe artmaktadır. Sorumluluk duygusu toplumsal bir üründür. Birlikte yaşamın vazgeçilmez koşulu, başkalarının hak ve hukukuna saygılı olmaktır. Sorumluluk duygusu yalnız yaşamla sınırlı değildir. Kişi, sadece içinde yaşadığı topluma karşı değil, gelecek kuşaklara karşı da sorumludur. Bu sorumluluk duygusu nedeniyle, topluma mal olmuş, benimsenmiş gelenek ve göreneklerin, sağlıklı çevrenin, uygarca ilişkilerin korunması da kişinin görevidir. Kültürel sürekliliğin sağlanması, fiziksel ve kültürel mirasın yaşatılarak gelecek nesillere aktarılması, bu değerlerin özel bir çaba ile korunması ve canlı tutulması ile olanaklı hale gelecektir.

Korumanın ana amacı, fiziksel ve kültürel mirasın sonraki nesillere aktarılmasıdır. Fiziksel çevrenin korunan öğeleri, günümüzün hızla değişen dünyasında kişilerin ve toplumların kimliklerini belirleyen düşünsel ve duygusal ipuçları yabancılaşmaya karşı tutunulacak değerlerdir.

2.1.2. Tarihi çevre bilinci

Tarihi çevreler; insanoğlunun başlangıcından bu yana yaşadıkları olaylara tanıklık etmiş ve insanın gelişiminden etkilenmiştir. İnsan eliyle, insan gereksinimlerini karşılamak için oluşturulan yerleşimler geçmiş ile bugünü bir arada yaşayan canlı birer unsurdur. Bunları oluşturan insanın ömrü yaşadıklarını gelecek kuşaklara aktarmakta yetersiz kalırken, tarihi kent dokusu eskinin tüm yaşamını günümüze getirebilmektedir. Geçmişe sahip çıkmak, saygı duymak ve verdiği mesajları değerlendirebilmek adına tarihi çevre bilinci, çağdaş insan yaşantısına dahil olmalıdır (Serbest 2008).

Tarihi çevre ile ilgili sorunlar; bireylerdeki çevrenin korunması bilincinin eksikliği, çarpık kentleşme, ekonomik sorunlar, kültürel değerleri koruma ve bakım için ayrılan kaynakların sınırlılığı ya da yanlış kullanımı gibi etkenlerin ürünüdür.

Tarihi alanların değerinin çok yüksek olduğu tartışılmaz bir konudur. Ancak bu değer bir anlamı olabilmesi toplumun bu bilince sahip olması ile mümkündür. Yaşadığımız çağın her şeyin tüketilip yok edildiği bir dönem olması sebebiyle, günümüze kadar ulaşabilmiş bu miras değerlerini yaşatmak, toplumun her ferдинin bilgilendirilmesi, bu kültüre sahip olması ile gerçekleşebilecektir.

2.1.3. Tarihi yerleşimlerde yaşanan sorunlar

Tarihi alanlar öncelikle zamanın etkisiyle fiziksel bir eskime yaşar. Ancak karşı karşıya oldukları sorunları fiziki bozulmayla sınırlandırmak yanlış olacaktır. Bakımsızlık, terk edilmişlik, yanlış fonksiyon değişiklikleri gibi birçok fiziki problemle de karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu tür etkilerin altında hem fiziki nedenler, hem de gözle görünmeyen sosyal ve ekonomik nedenler de yatmaktadır. Modern çağın gerekleriyle değişen sosyal ve ekonomik yapı, kullanılmakta olan tarihi yerleşimler içindeki binalarda değişiklikleri zorunlu kılmaktadır. Kapsamlı bir değerlendirme sonucunda yapılmayan bu tür değişikliklerin, bu yapıların karakteristik özellikleri olan otantizmlerini bozmaları sonucu bu yapılar ve dolayısıyla içinde buldukları alanlar anlamlarını kaybetmektedir.

Doratlı'ya göre (2000); pek çok tarihi çevrenin başa çıkmak zorunda olduğu bozulma, zayıflama sürecinin altında yatan ana kavram eskimedir. Buna göre eskime tarihi kentlerin problemlerinin çoğunun dayandığı bir süreç olarak görülebilir. Bir tarihi çevre çeşitli eskime türlerini barındırabilir:

- Fiziksel – strüktürel eskime (zaman, iklim, yer hareketleri, trafik vibrasyonu, zayıf altyapı)
- Fonksiyonel eskime (tasarımı ve içeriği nedeniyle güncel ihtiyaçlara ve potansiyel kullanıcıya cevap verememe)
- Konumsal eskime (yapıldığı dönemde kullanıcıların kolayca ulaşabileceği bir konumda tasarlanıp günümüzde bu özelliğini yitirmiş olma, kullanıcı değişimi –

- sosyal kompozisyonun değişimi, toprak ve gayrimenkul değerleri, kira oranları, dolu-boş oranlarında değişim, uygunsuz kullanımlar, kullanıcı tipi ve niceliğinin değişimi)
- İmaj eskimesi (yapı veya bölgenin algısına ilişkin eskime, trafik sirkülasyonunun rahatsızlık vermesi, gürültü, koku, eski dokuda vibrasyon dolayısıyla çevrenin çekiciliğini kaybetmesi) (Doratlı 2000)
 - Resmi-yasal eskime (fiziksel ve fonksiyonel boyutlara bağlı olarak yapılan kısıtlamalar, örneğin bölgenin koruma bölgesi ilan edilmesi, finansal desteğin eksikliği dolayısıyla bina sahiplerinin gerekli bakımı yapmaması)

Günümüzde bir yandan köyden kente göçün oluşturduğu olumsuzluklar öte yandan hızlı kentleşmenin ortaya çıkardığı çarpıklıklar tarihi çevre üzerinde baskı oluşturmakta ve zarar görmesine neden olmaktadır. Tarihi çevreler, yapıldıkları dönemlerin duygu, düşünce, eğitim, yaşam deneyleri birikiminin anlatıldığı, ortak bir dil barındıran yerleşmelerdir. Yaşanan mekanın okunabilirliği ve algılanabilirliği açısından önemli bir yer tutan ve ortak bir dil taşıyan ve bu nedenle tanıdık, bildik ortamlar olan tarihi çevrelerin hızlı, ancak olumsuz yöndeki değişmeleri, yok olmaya yüz tutmaları sonucunda bir bütün içinde algılanabilirlikleri zorlaşmaktadır. Oysa bu çevreler geçmişle gelecek arasında bir köprü kuran mekanlardır ve korunmalarının yanı sıra sürekliliklerinin sağlanabilmeleri de ayrıca önem taşımaktadır. Son 50 yıllık süreç içinde kapalı ekonomiden, açık ekonomiye geçişin sağlamış olduğu dış kültürlerle yakın temas toplumun değer yargılarını değiştirmiş, tarih ile bağlarını zayıflatmıştır. Bu olgu giderek büyük bir hızla ve çağdaş teknolojinin olanakları ile imar faaliyetlerinin hızlanmasına ve insanoğlunun tarihi kentsel çevrelerinden soyutlanmalarına neden olmuştur. Yüzyılların durağan yapısından bir sanayi toplumu yapısına geçme sürecini yaşayan ülkemizde bu sürecin bir parçası olarak ortaya çıkan kentlere yönelik sürekli göçler ve kentsel işlevlerle ilgili değişim ve gelişmeler karşısında kentlerin eski tarihsel çevreleri savunmasız kalmaktadır. Bugünün kentleşme hızı karşısında yeni yaşantı biçiminin talep ve baskıları ile kentlerde yenilenmiş olan ve değişmeyen (fiziki, sosyal, ekonomik) unsurlar arasında sorunlar çıkmaktadır. Değişmeyen unsurlara tutucu, eski köhne, harap, ekonomik olmayan, gelişmeyi köstekleyen, üretimi pahalılaştıran, imarı engelleyen faktörler olarak bakılmaktadır (Mazı 2009).

Kentlerde tarih boyunca süregelen sosyal-kültürel-ekonomik değişim / dönüşümler, fiziki mekanlarında da sürekli farklılaşmalara neden oluşturmaktadır. Bu oluşum bir anlamda bir yeniden üretim sürecidir. Toplumsal ve mekansal olarak ortaya çıkan bu yeniden üretim ise bir müdahaleler süreci olarak ele alınabilir. Yeniden üretim genel anlamda içsel ve dışsal müdahaleler olmak üzere ikiye ayrılabilir. İçsel müdahale, doku içerisinde yaşayan kullanıcıların, değişen gereksinim, istem ve ilişkileri bağlamında ortaya çıkan müdahalelerdir. Kullanıcı, çoğu zaman bilinçsiz olarak dokudaki yapıları ve çevreyi bozucu müdahalelerde bulunmaktadır. Dokunun yakın çevresindeki yeni yapılaşmalara benzer yapılar oluşturarak ya da alanı terk ederek, sonuçta dokunun bozulmasına veya çöküntü alanı haline gelmesine neden olmaktadır. Dışsal müdahale ise kendi içinde ikiye ayrılır. Bunların ilki, dokunun çevresinde bulunan alanlarda ortaya çıkan rant taleplerinin etkisidir. Bu alanlardaki rant taleplerinin çoğu zaman yerel yönetimlerce kabulü ve buna yönelik yapılan yeni düzenlemeler sonucu, alanın yakınındaki tarihi kentsel dokuda bir baskı oluşmaktadır. Doku dışındaki alanlarda artan rant, dokuda yaşayanlarda da birtakım rant beklentilerini ortaya çıkartmakta ve çoğu zaman kaçak müdahaleler sonucu tarihi kentsel dokuda bozulmalar meydana gelmektedir. İkinci tip dışsal müdahale ise, plan ile yapılan müdahalelerdir. Eğer doku sit alanı kapsamı içine alınmışsa, dokuya müdahale, koruma – geliştirme – yenileme kapsamında yeniden işlevlendirme ya da mevcut işlevi devam ettirme yönünde bir düzenlemedir. Yeniden işlevlendirme ise çoğunlukla turizm amaçlı olmaktadır. Ancak doku sit alanı dışında kalıyorsa, imar planı kararları doğrultusunda bir müdahale söz konusudur (Yaşlıca ve ark. 2009).

Hızla değişen sosyal ve ekonomik yapı nedeniyle tarihi yerleşimler fiziki olarak yok olma, bozulma gibi problemlerin yanında, korunsalar dahi sahip oldukları kültürel miras değerlerini kaybetme gibi çok önemli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu da geçmişin izlerini sadece somut olarak günümüze taşıyan, arkasında yer alan manevi anlamların yitirilmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda, tarihi yerleşimler korunmaya ve yaşatılmaya değer çok önemli mekanlardır.

Yaşayan bir varlık olarak kentin sürekli bir yenilenme ve değişim içerisinde olması kaçınılmazdır. Tarihi çevreler, zaman süreci içinde geçirmiş oldukları değişim sonucunda ortaya koydukları kültürel kimlikleri ile günümüz koşullarına ayak

uydurabildikleri ve bu kimliklerini sürdürebildikleri sürece önem kazanmaktadır. Toplumlarda görülen sosyal ve ekonomik değişimlerin neden olduğu yeni eylemlere bağlı olarak doğan ihtiyaçlar kente yeni işlevleri ve buna bağlı olarak eski yapıların yeniden kullanımlarını veya yeni yapılar inşa edilmesini gerektirmektedir. Ancak uygun bir koruma imar planına bağlı olmayan, sadece tek yapı ölçeğinde sorunu çözmeyi hedefleyen çalışmalar yeterli olmamakta, aksine bu tür çalışmalar ile ortaya çıkan değişim kentin mimarisinde geri dönülmesi güç bozulmalara neden olmaktadır. Yapılan her hata geçmiş uygarlıklardan günümüze kalan fiziksel izlerin silinmesine, bu nedenle de kimliğini yitirmiş bir fiziksel çevre ve bu çevrede köksüz ve kimliksiz bir sosyal yapı oluşmasına neden olmaktadır (Arabacıoğlu ve Aydemir 2007).

2.1.4. Koruma

Günümüzde yaşanan çarpık kentleşme ile giderek artan niteliksiz yapılaşmalar sonucu fiziki çevreler ve dolayısıyla tarihi çevreler de olumsuz yönde değişmektedir. Giderek yok olan tarihi değerler ve kültürel çevre tahribatı beraberinde korumanın önemini gündeme getirmiştir.

Kentbilim terimleri sözlüğünde (Keleş 1988) koruma, “kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değerleri yüksek yapıtlarla anıtların ve doğal güzelliklerin kentte bugün yaşayanlar gibi gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınması” olarak tanımlanmaktadır.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda “Koruma, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza bakım onarım ve restorasyon işleridir.”

Tarihi ve kültürel mirasın korunması antik çağlara kadar uzanmaktadır. Antik çağlarda koruma inanç ve geleneklerin gereği olarak uygulanmaktaydı. Amaç ne olursa olsun koruma geçmişte anıtsal binaların ya da mimari önemi olan tek yapı ölçeğinde sınırlanmaktaydı. Ancak günümüzde korumanın ana hedefi tek yapı ölçeğinden yerleşim ölçeğine doğru değişmiştir. Ahunbay’ın (1996) belirttiği gibi; “Geçmişte onarımın amacı yapıyı ayakta tutmak, yıkılan kısımları yeniden yaparak biçimsel

bütünlüğü korumak, değişen isteklere göre yeni eklerle işlevliğini sağlamak iken, bugün anıtlar ve tarihi çevre belirli bir dönemin kentsel ve mimari düzenini, yapım tekniklerini, sosyal yaşamını açıklayan bir belge olarak da değerlendirilmektedir.”

Binan’a (2005) göre, koruma: “muhafaza etme, kutunun içine alma, kimseye dokundurtmama” olarak çağrışım yapsa dahi, koruma kavramı, bilmeyenlerin düşündüğü gibi gelişme karşıtı ve onu durdurmayı amaçlayan bir kavram değil de, aslında bugün bütün uluslararası, ulusal metinler, uluslararası düzeyde yapılan toplantılarda dile getirilen, evrensel düzeyde kabul edilen koruma kavramı, sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde gelişmeyi, kendi içine alan bir kavramdır. Günümüzde geleneksel koruma yaklaşımı olarak dondurma, dokunmama yerine, zamanın ihtiyaçlarına cevap veren mekanlar olarak yaşatma fikri yaygınlaşmaktadır.

2.1.5. Tarihi alanlarda koruma

1950 yılından günümüze kadar, hızlı bir kentleşme sürecine giren Türkiye’de, kırsal alanlardan kentlere olan göç, yerleşim sorununu beraberinde getirmiş, yerleşme alanları olarak bir yandan yeni alanlar seçilirken, bir yandan da merkezi tarihi doku içindeki alanlar cazip hale gelmiştir. Böylece; zengin tarihsel çevreye sahip olan kentlerimiz, bu değerlerin bir kısmını yitirmiştir, bir kısmını ise yitirme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Geçmişin tümünün kaybedilmesi korkusu ise “koruma” fikrinin doğmasına neden olmuştur (Örnek Özden ve Görgülü 2006).

Tarihi kentsel dokular, kuşaklar arasında anılarla dolu bir tiyatro sahnesi gibidir, ya da yaşanan bir arşiv niteliğindedir. Süreç içinde gelişen bu değerlerin mekana yansması ile o kentin algılanabilirliği ve okunabilirliği artar. Kenttaşları bir arada tutan ortak bağlar güçlenir. Kentlerin sağlıklı gelişebilmesinin ön koşulları arasında, eldeki tarihsel-kültürel mirasın korunarak yaşatılması ve bu değerleri çağdaş yaşam koşulları doğrultusunda geliştirilmesinin önemi yadsınamaz (Kiper 2004).

Tarihi çevre ve onun yaşayan bir ortam olarak korunabilmesi karmaşık bir olgudur. Kültürel, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla bir bütündür. Korumanın en önemli amacı yeni kentsel işlevler kazandırma yolu ile tarihi çevreyi canlı olarak yaşatabilmek olmalıdır. Yasaklama ve saklamaya yönelik pasif koruma anlayışı değil ekonomik ve

toplumsal çözümler getirilerek aktif ve çok yönlü bir yaklaşım benimsenmelidir (Arabacıoğlu ve Aydemir 2007).

Tarihi süreç içerisinde işlevini ve önemini yitiren kültür öğelerinin korunarak ve yeniden işlevlendirilerek gelecek nesillere aktarılmasını hedefleyen koruma, kentsel mekanlardaki mevcut doğal, kültürel ve tarihsel değerleri sürdürülebilirlik çerçevesinde, bugünün ve yarının kullanım eğilimlerini değerlendirerek yeni çözümler arayan dönüşüm stratejilerinden birisidir (Demirsoy 2006).

2.2. Tarihi Yerleşimlerde Yeniden Canlandırma

Son yıllarda alan ölçeğinde koruma yaklaşımları, tarihi yerleşimlerdeki kapsamlı değişimin olumsuz etkilerine bir tepki olarak çoğunluktadır. Ancak geleneksel koruma yaklaşımıyla tarihi yerleşimleri, bir tarihi eser gibi dondurarak korumaya çalışmak imkansızdır. Bu nedenle bu alanları kentlerin fonksiyonel bir parçası halinde yeniden canlandırma fikri ortaya çıkmıştır.

Öncelikle tarihi yerleşimlerin korunmasında, kültürel mirasın bir parçası ve toplumun/kentin anısının devamı olması nedeniyle, estetik değerine, mimari ve çevresel kalitesine önem verilmektedir. Farklı görüşler olmakla beraber hemen hemen tüm dünya toplumları bu fikre sabitlenmiştir. Kentin fonksiyonel bir parçası olarak yeniden canlandırılacak bu alanların artan stoğunun değerlendirilmesi eğilimi son dönemlerde artmaktadır. Tarihi yerleşimler kültürel ve duygusal değerlerinin yanı sıra işlevsel, ekonomik, sosyal ve siyasal yönden de önemli ölçüde kullanım değerine sahiptir. Korunacak olan yapı / çevre, sahip olduğu alt donanımları ve yapı potansiyeli ile bir kaynak niteliğindedir ve ekonomik değer taşımaktadır. Günümüzde çok sayıda onarılarak geniş imkanlar sunabilecek tarihi yerleşimler, yeni işlevler yüklenerek yeniden kazanılabilir ve bu sayede ekonomik tasarruflar sağlanabilir (Özen 2005). Yeniden canlandırma ile tarihi yerleşimler, ekonominin bir parçası haline geldiklerinde şehrin geri kalanı ile uyumlu olabilecektir.

Değişen dünya düzeni ve yaşam koşulları karşısında tarihi dokuları ve tarihi dokuların oluşturduğu alanları korumanın ve tarihi sürekliliği sağlamanın günümüzdeki en önemli araçlardan birisi de yeniden canlandırma çalışmalarıdır.

Uygulamalardaki farklılıklar ve kapsamlarındaki değişiklikler nedeniyle de konuyla ilgili farklı kavramlar ve tanımlamalar mevcuttur. Bu kavramlar konuya yönelik fonksiyon, amaç, hedef ve metotlarındaki temel farklılıklara rağmen anlamı gereği birbirine yakın kavramlardır. Yenileşme (regeneration), yeniden geliştirme (redevelopment), rehabilitasyon, yenileme (renewal), yeniden yapılandırma (restructuring), yeniden değerlendirme (revolarization), renovasyon (renovation), koruma (conservation), fonksiyonel çeşitlendirme (functional diversification), soylulaştırma (gentrification) bu bağlamda ele alınabilir.

Tarihi yerleşimleri yeniden canlandırma süreci, tarihi miras ve mekan hissi ile çağdaş, ekonomik, politik ve sosyal yaşamın gereklerinin birleşimini içerir. Yeniden canlandırma en basit şekilde tarihi yerleşimlerin eskime ve bozulmasının ele alındığı, sonlandırıldığı ve tersine çevrildiği bir süreç olarak tanımlanabilir.

Yenilemenin yıkıp yeniden yapmak olarak değil de, varlığını sürdürmek ve gelişmeyi de içine entegre etmek olarak ele alınması, yani kaynağını yok etmeden yapılması gerektiği düşünüldüğünde, sürdürülebilirlik kavramını ve bu kavramın yenileme uygulamalarındaki önemini anlamak daha kolay olacaktır. Dolayısıyla kentsel yenileme, ancak sürdürülebilir bir kentsel koruma içinde mümkün olabilir (Binan ve ark. 2005).

Yeniden değerlendirme – revolarizasyon, tarihi varlığın eski değerinin canlandırılması, bu değerın kendisine yeniden yüklenmesi, tarihi ortaya çıkarması, okunabilir, görülebilir, algılanabilir hale getirilmesi anlamına gelmektedir. Geleneksel mekan değerlerinin onarılarak, sıhhileştirilerek günümüzün gereksinimlerine cevap verecek şekilde donatılarak yeniden kullanılmasıdır. Geçerliliğini henüz kaybetmemiş geleneksel mimari ve kentsel değerlerin yeniden keşfidir ve bu keşfin daha akılcı, daha ucuza mal olabilmesi modelidir (Arabacıoğlu ve Aydemir 2007).

Yeniden canlandırmayı bir kentsel yenileşme stratejisi kabul ettiğimizde, değişim içinde olan bir alanın problemlerinin çözümüne yönelik olarak ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarının gelişmesini amaçlayan bütüncül ve bütünleştirici vizyon ve operasyonlar bütünü olarak tanımlanabilmektedir. Kentsel yenileşme her kenti kendi fiziksel, sosyal, politik ve ekonomik şartları içinde ele almakta ve karmaşık bir süreç içerdiği ve çok disiplinli olduğu için, sosyal ve ekonomik güçleri dikkate alan çeşitli

politikaları gerektirmektedir. Kentsel yenileşme politikaları ve geliştirilen stratejiler, bir kent içindeki farklı fonksiyonel bölgeler ve farklı mekanlar için değişkenlik gösterirken tüm Avrupa'ya yayılan bir politika olmasına karşın, her ülkede şehircilik politikalarına göre farklılık gösteren öncelikler, farklı örgütlenmeler ve modeller içermektedir (Roberts ve Sykes 2000). Kentsel yenileşme, farklı ölçeklerde ve farklı düzlemlerde mekansal politikalar içermektedir. Ancak yenileşme kapsamında müdahale edilen alanın sınırları ne olursa olsun, en temel ortak özellik her ölçekteki alanda, yenileşmenin bütüncül yaklaşım içinde ele alınmasıdır. Bir diğer özellik ise uygulanan kararların etkilerinin, her ölçekte değerlendirilmesi gerekliliği ve oluşturulan politikaların mekansal, sosyal ve ekonomik etkilerinin sınırlarının, etki alanının sınırları olarak belirlenmesi gerekliliğidir. Bu sınır, alanın boyutlarının çok üstünde bir alana yayılabilir (Erden Erbey 2004).

Tarihi yerleşimlerin öz değerleriyle korunmasının çok özenli, disiplinli ve bilimsel bir çalışma gerektirmesinin yanında, yerleşme ölçeğinde sadece fiziki açıdan iyileştirme ile sorunlar aşılamayacaktır. Bu özel alanların yeniden yaşanabilen alanlara sosyo-kültürel, ekonomik, toplumsal, çevresel faktörler göz önüne alınıp güncellenerek dönüştürülmesi ile kültürel miras olarak korunmaları arasındaki hassas denge ancak başarılı bir değişim yönetimi ile sağlanabilir. Çalışmalardaki öz ve özgün değerlere müdahaleler koruma yönetimi yaklaşımıyla ele alınarak yürütülmelidir.

Tarihi çevreleri koruma ve yenilemede amaç; tarihsel ve kültürel sürekliliğin sağlanması, tarihi çevrenin çağdaş yaşam koşulları doğrultusunda daha sağlıklı fakat kimliğini koruyarak canlandırılması, yapı stoku durumundaki tarihi yapıların değerlendirilmesi, kent peyzajının ve geleneksel yerleşim modelinin korunmasıdır. Bu nedenle değişim ve dönüşümün yaşandığı tarihi çevrelerde fiziksel ve sosyal yapının sürdürülebilirliği açısından koruma amaçlı çalışmaların önemi büyüktür (Çelik ve Yazgan 2007).

“Tarihsel yapıların yeniden değerlendirilmeleri ve yüceltilmeleri, gerçek bir anlayış değişikliğinden değil, günümüzün biçimlendirmelerinin veya biçimsizlendirmelerinin uyandırdığı rahatsızlıkla, şehirlerimizde yanlış anlaşılmalı özgürlüklerin karmaşaya yaklaşan, yan yana olmasına duyulan tepkiden ötürü olmuştur. Günümüzde tarihsel

yapıların korunmasının istenmesi yeni bir tarihsel bilinç değildir. Yalnızca daha kötü durumları önlemek için bulunan son çaredir” (Branca 1976).

Oysa aradıkları insan boyutundaki çevre, zaten o tarihi çevrelerin içinde terk edilmeye bıraktıkları yapılarda varlığını sürdürmektedir. Bu çevreler, günümüz sanat ve mimari anlayışına da aykırı değildir; geçmişle bağlantıları, aynı zamanda sosyal bir gereksinime cevap vermektedir. Bu çevreler sürekliliğin sağlanması bakımından önemlidir. “Geçmişin göstergelerini taşıyan bir çevrede yaşayarak toplumsallaşan bir kimse, kültürün sürekliliği bilincini kolayca edinecek ve tarih bilincine sahip olacaktır. Burada öngörülen süreklilik yeni yaşamın içinde geçmişin simgelerini taşımaya dönüktür, geçmişin aynen canlandırılmasını öngören bir özlem değildir” (Tekeli 1987).

Tarihi çevrenin korunması ve yeniden değerlendirilmesi, konut sorunu yaşayan Türkiye’de değerlendirilecek tarihi yapıların sayısı da göz önüne alındığında, ekonomik açıdan da yararlı olacaktır. Bu yolla yeniden yaşanır hale getirilen yapılar ve çevreler de ilgi çekecektir. Pek çok ülkede, özellikle Fransa’da çeşitli kentlerde, tarihi ve tarihi olmayan konut bölgelerinde yapılan sıhhileştirme çalışmaları, dokunun yeniden değerlendirilerek günümüze kazandırılmasını sağlamıştır. Böylece mevcut dokuyu bozmadan zedelemeyen, yeni barınma imkanları, elden geçirilmiş, yaşanabilir çevrelerde, hem de şehrin merkezinden uzakta olmayan, hatta tam kalbinde bulunan bölgelerde sağlanmıştır (Arabacıoğlu 2007).

Yeniden canlandırmayı, bir kentsel yenileşme stratejisi olarak ele aldığı çalışmasında Ağartan (2007)’a göre; “Tarihi kentlerde uygulamaya yönelik yapılacak kentsel yenileşme projelerinin, bölgenin özgün karakterini, sosyal mekan kurgusunu ve fonksiyon ile yapı ilişkisini göz ardı etmemesi gerekmektedir. Yenileşme projeleri, tarihi kentsel alanların değişim eğilimlerini doğru ve akılcı bir biçimde analiz etmeli ve kentleri bu yönde yönlendirmelidir. Tarihi kentlerin gelişiminde önemli bir araç olan yenileşme projeleri, kentleri etkileyen iç ve dış dinamiklerle uzlaşmacı bir yapı içinde olmalı, gerçek süreçlerden kopuk tasarlanmamalı ve tamamen farklı ya da aynı biçimlenişe sahip olmamalıdır. Koruma ve planlama sisteminde oluşturulacak bu denge, kentsel yenileşme projeleri ile sağlanmakta ve kentlerin gelişiminde yenileşme projeleri önemli bir rol oynamaktadır.”

Sürdürülebilir kalkınmada benimsenen hedeflerden biri de, kentsel değişimlerin kültürel bir süreklilik dahilinde olmasıdır. Toplum bireylerinin toplumsallaşmasını sağlamak için yaşadığı çevrenin ona sürekli olarak kültürel değişiminin işaretlerini ve imgelerini aktarabilmesi gerekir. Tarihsel yerler, kültürel ve bilimsel, sembolik, manevi ve dini değerleri temsil eden nesnelere, toplum kültürünün, kimliğinin önemli ifade biçimleridir. Kentsel ve kırsal mimari mirasın korunması, rehabilitasyonu ve kültürel açıdan duyarlı uygulamalarla yeniden kullanılması da, doğal ve insan yapısı kaynakların sürdürülebilir kullanımı ile uyumludur. Kültüre ve kalkınmanın kültürel boyutuna erişim oldukça önemlidir (Kıymılı 2005).

Tarihi yerleşimlerin her biri farklı karakteristik özelliklere ve farklı problemlere sahip olduğundan, her yeniden canlandırma sürecinde farklı araçlar kullanılması gerektiğinden, alanın tüm bölümü çok ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesi gerekir. Mevcut ve potansiyel problemler, bu problemlerin çözümü ve alanın gelmesi istenen son hali belirlenerek uygun yeniden canlandırma programı oluşturulması ve doğru zamanda uygulanabilmesi için konuda stratejik yaklaşımın gerekliliği ve önemi ön plana çıkmaktadır. Yeniden canlandırma yaklaşımı sadece fiziki müdahaleleri değil, ekonomik, sosyal ve kültürel müdahaleleri de göz önüne almalıdır.

Lichfield'a (2000) göre kentsel yenileme programı profesyonel yetenekler ve yaratıcı kabiliyeti olan bir proje yöneticisi atanması ile başlatılmalıdır. Bu kişi, yapım organizasyonundan, programın yönetiminden, etkili bir vizyon oluşturmaktan, uygun aktörleri temin etmekten ve işi uygulama ve finans noktasından öteye götürmekten sorumludur. Daha sonra ilk hedefin ve yeniden canlandırma stratejisinin ilkelerine merkezi yönetimin yerel kolları aracılığıyla karar verilmelidir. Bu ilkeler birleşik ve kapsamlı bir yaklaşım, ortaklık, finansal planlar ve net olarak ifade edilen hedefleri içermelidir. Alanın problemleri tanımlanmalı ve bu problemlerden etkilenen insanlar mutlaka belirlenmelidir. Problemlerin tanımlanması ve değişim sürecinin iyi anlaşılması, etkili bir strateji ile düşüşü tersine çevirebilecek başarılı bir girişim için çok önemlidir. Sonraki aşama sürece yaklaşmak ve geliştirmektir. Bu yaklaşım, genel olarak geçici bir iyileşmeden çok sürdürülebilir yenileme, ekonomik kalkınma ve endüstriyel rekabet olarak kabul edilebilir. Yeniden canlandırma sürecinde merkezi yönetim, ana yatırımcılar, yerel yönetim, yerel iş ve gönüllü grupları ve toplumu içeren aktörler ve

paydaşlar yönetim, finansman, fiziki ve sosyal konularla ilgili aktif bir biçimde ilk hareketi sağlamayı hedeflemelidir. Yeniden canlandırma faaliyetlerinin başlaması için gerekli olan alandaki problemler ve potansiyellerin tanımlanmasından ve uygun ortaklık ve programın seçiminden sonraki aşama, ana ve anahtar hedeflerin belirlenmesi ve bütün paydaşların anlaşması ile oluşturulacak stratejinin hazırlanması ve sonrasında kaynakların, diğer gereklerin ve süreç girişiminin sınırlarının tanımlanması olacaktır. Paylaşılan bilgileri, geliştirilecek fikirleri içeren yasal bir önerinin hazırlanması, geçici görüşlerin teyit edilmesi, onların geliştirilmesi ve proje için daha geniş bir destek sağlanması sonraki aşama olacaktır. Son aşama da tecrübeli personeli ile bir ofis oluşturma, bu takımdaki bütün kişilerin rollerinin ve sorumluluklarının belirlenmesi, detaylı yenileme proje planlarının hazırlanması, uygulama ve sonuçların değerlendirilmesini içeren yeniden canlandırma eylemi olacaktır.

Bir grup mimar, yazar, çevreci ve akademisyenin yayınladıkları “Kamuoyuna Kentsel Dönüşüm ve Yenileme Uygulamaları Hakkında Duyuru ve Davet” adlı bildiri (Anonim 2008a) yer alan bazı öneriler eşliğinde, sürdürülebilir ve yaşanılabilir kentlerin oluşmasında, kentsel yenileme ve dönüşüm projeleri süreçlerinde izlenmesinde gereken temel ilkeleri şu şekilde sıralanmıştır:

Planlamanın Bütünlüğü: Olağanüstü planlama olayları gibi ele alınan kentsel dönüşüm ve yenileme projeleri, bütüncül planlama yaklaşımı hiçe sayılarak, kentlerin değer kazanmış ya da değer kazanmaya aday parçalarına yönelik olarak kurgulanmakta, bu durum kentlerin dengesiz ve sağlıksız büyümesine yol açmakta, dolayısıyla da sorunlara köklü çözümler üretilmemektedir. Oysa kentsel dönüşüm ve yenileme süreçleri, planlama sürecinin olağan parçaları olarak ele alınmalı, bütüncül planların işaret ettiği şekilde yönetilmelidir.

Çok Boyutluluk ve Uzun Dönem: Kentsel dönüşüm / yenileme uygulamaları yalnızca fiziki değil, ekonomik ve sosyal boyutları da kapsayacak şekilde çok bileşenli olarak kurgulanmalı ve uygulanmalıdır. İnsanların kurduğu sosyal ve ekonomik ilişkiler, içinde yaşadıkları fiziki mekanı biçimlendirmede etkilidir. Bu ilişkileri yeterince sorgulamayan ve çözümlemeyen bir fiziki mekan tasarımı kabul edilemez.

Toplumsal ve iktisadi kapasiteyi geliştirecek, sürdürülebilirliği sağlayacak ve yeni iş alanları oluşturacak etkin sosyo-ekonomik programlar, kentsel dönüşüm ve yenileme süreçlerinin temel unsurları olmalıdır. Bu programlarla beslenmeyen kentsel dönüşüm ve yenileme süreçleri kabul edilemez.

Katılım ve Karar Alma: Kentsel dönüşüm ve yenileme süreçleri yaşayanlar ile birlikte kararlaştırılmalı, geliştirilmeli, planlanmalı ve yönetilmelidir. Süreçten herhangi bir kesimin herhangi bir gerekçeye sığınarak dışlanmaması gerekir. Katılım modelleri, yaşayanların sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerine uygun olarak kurgulanmalı, bu tip pratiklere alışık olmayanlara karşı sabırlı davranılmalı ve yaratıcı yöntemler geliştirilmelidir. Katılım modelleri iyi kurgulanmış ve karar alma süreçleri bu modeller üzerinden gerçekleştirilmiş bir kentsel dönüşüm ya da yenileme süreci, hem daha uygulanabilir olacak, hem de toplumsal uyumun artmasına ve demokrasi kültürünün yerleşmesine olanak tanıyacaktır.

Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik: Kentsel dönüşüm ve yenileme süreçlerinin şeffaf, dolayısıyla hesap sorulabilir şekilde yönetilmemesi, kentsel dönüşüm uygulamalarına ve dönüşümün uygulayıcılarına olan güveni sarsmaktadır. Halbuki şeffaflık hem hesap verebilirliği sağlayacak, hem de gündeme gelebilecek spekülasyonların önünü kesecektir. Katılımla alınan kararlar ve bunların gerekçeleri konusunda da her aşamada herkese açık, doğru ve zamanında bilgilendirme ve belgeleme yapılmalıdır.

Uzmanlık: Şeffaflığın ve katılımın sağlanması koşulu ile kentsel dönüşüm ve yenileme süreçlerinin bilgi, birikim ve deneyim sahibi uzmanlar tarafından yönetilmesi, süreci spekülatif ve politik müdahalelerden arındıracaktır. Şeffaflığın ve katılımın sağlanamaması halinde en iyi uzmanların bile yapabilecekleri sınırlı olacaktır. Diğer yandan, kentsel yenileme ve dönüşüm projelerini yürüten uzmanların çok boyutluluk ve katılım ilkelerine inanmaları ve bunları uygulayabilecek donanımda olmaları önem taşımaktadır.

Yer Seçimi, Özgünlük ve Gereksinimler: Kentsel dönüşüm ve yenileme alanlarının yer seçim kararları katılımcı yaklaşımlarla verilmeli, sınırların saptanmasında, modellerin seçilmesinde bilimsel ölçütler kullanılmalı ve ilgili bölgelerin sorunlarını yansıtan veriler temel alınmalıdır. Süreç, bu bölgelerin özgün niteliklerine ve

gereksinimlerine uygun olarak planlanmalı ve yönetilmelidir. Mevcut uygulamalar hemen her bölgede birbirine benzeyen ya da özgünlük ve gereksinimlerden bağımsız çözüm önerileri getirmektedir.

Etaplama: Temel ilkelerden kopmadan sürdürülebilir bir proje yönetiminin sağlanması ve hedefe ulaşılması, doğru bir etaplanmanın yapılması ve şeffaf süreçler içerisinde uygulanması ile mümkün olabilir. Etkin bir etaplama, projelerin uygulanabilirliğini de arttıracaktır. Mevcut uygulamalarda tatmin edici bir etaplama tespit edilememiştir.

Uygulamanın İzlenmesi: Kentsel dönüşüm ve yenileme, uygulama sonrasında da izlenmesi gereken süreçlerdir. Yerel yönetimler projelerin tamamlanmasından sonraki süreci de düzenli olarak izlemeli, gerekli hallerde projelerin hedeflerine uygun olarak ya da katılımcı bir yaklaşımla proje hedeflerini revize ederek sürece müdahale etmeli ve projenin gidişatını kamuoyu ile paylaşmalıdır. Başarılı uygulamalar ancak bu izleme süreçleri ile gerçekleşebilir.

Doğa ve kültür değerlerimizin korunması için bu değerleri koruyan ve onlara duyarlı bir ekonomi politikası, tarihi çevre bilinci ve yeterli maddi kaynak gerekmektedir. Tarihi birikim, kent kimliğinin tüm yapı taşlarında bulunmaktadır. Bu nedenle bu tarihi birikimin korunması ve doğru yansıtılması aynı zamanda kalkınmanın da bir parçası olacaktır. Bu da ancak koruma bağlamında çevresel ve toplumsal sürdürülebilirliğin tüm yönleriyle ele alınması ile mümkün olacaktır. Bu nedenle de tarihi çevrelerin yeniden değerlendirilmesi, belirlenen bir amaç doğrultusunda, bir kaynağı bulunan ve belirli bir sürece yayılacak olan bir program, bir işlem dizisi olmalı ve böylece de soyut bir kavram olmaktan çıkıp, uygulamalar ile somutlaşan bir gerçek haline gelmelidir. Yeniden canlandırmanın ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmenin önemli bir faktörü olduğu unutulmamalı, sürdürülebilir kalkınmanın ancak yeniden değerlendirmenin de içinde bulunduğu, doğal ve kültürel kaynakların gelecek nesiller için korunması işlemleri ve bu bilince varılması ile mümkün olduğu benimsenmelidir. Bu da ancak, katı kurallar ve yasakçı hükümler yerine, temel evrensel ilkelere bağlı ve gelişmeleri izleyebilen, hatta gelişmenin bir parçası olan bir tutumla mümkün olacaktır. Yeniden değerlendirme, sadece mimari mirasın korunması açısından değil, yeni yapılacak

uygulamalara da bir örnek teşkil etmesi açısından kültürel sürekliliğin de bir parçasıdır (Arabacıoğlu ve Aydemir 2007).

2.2.1. Tarihi yerleşimlerin yeniden canlandırılmasında stratejik yaklaşım

Stratejik planlama son dönemlerde birçok alanda kullanılan önemli bir araçtır. Kullanıcılarına hem uzun vadeli hedef ve öncelikleri belirlemelerini, hem de kısa vadeli eylem planlarıyla daha hızlı yol almalarını sağlamaktadır. İyi bir strateji ve yönetim, araştırmanın konusu olan yeniden canlandırma çalışmalarında bütün paydaşlar ve aktörler arasında bilgi alışverişini sağlayan bir örgütlenme sağlamakta ve böyle bir strateji ile uygulamada önemli bir rol oynamaktadır. Yeniden canlandırma fiziksel ve sosyal problemlere cevap bulmayı hedeflemektedir. Bu yüzden strateji; alandaki sadece eskime, bozulma problemlerine değil, aynı zamanda amaçları ve potansiyelleri tanımlamaktadır.

Türkiye’de her kent aynı kentsel dönüşüm sorunlarına sahip değildir. Her yörenin kendi sorunları ve bu sorunların çözümünde etkili olabilecek kaynakları mevcuttur. Yöresel kısıt ve kaynakların tespit edilmesi; bunlara bağlı yerel dönüşüm strateji ve politikalarının geliştirilmesi şarttır (Şişman ve Kibaroğlu 2009).

Stratejik planlama bir organizasyonun ne olduğu ve neyi neden yaptığı konularında yol gösteren ve bu başlıkları şekillendiren karar ve faaliyetler üretmek için yapılan disiplinli bir çalışmadır. Stratejik planlama kent plancıları, korumacılar gibi liderlere ve karar verme mekanizmalarına yardımcı olmak için tasarlanmış bir modeldir. Bu tür planlama özellikle özel sektörde kuruluşlara uzun dönem vizyon, amaçlar ve bu amaçları gerçekleştirmek için kısa dönemli hareket planları sağlamak üzere kullanılmaktadır. Strateji aslında hedefe ulaşmak için gerekli plan anlamına gelse de herhangi bir plan olarak değerlendirmemek gerekir. Strateji kavramı, hedeflere ulaşabilmek için dayanıklılık ve zayıflıkların analizi ve çevrenin neler sunabileceğinin (fırsatlar ve tehditler gibi) belirlenmesine dayanır (Arabacıoğlu 2007).

Planlama çalışmalarının temel felsefesini oluşturan planlama yaklaşımları zaman içerisinde dinamik değişkenlere uyum amacı ile değişiklikler göstermiş ve klasik kent planlama yaklaşımından, geniş kapsamlı yaklaşıma, sistem yaklaşımına doğru

çeşitlenmiştir. Özellikle 1980'lerden bu yana dünyada değişim ve küreselleşme sonucunda giderek daha fazla önem kazanan kentlerin planlamasında yeni yaklaşımlar gündeme gelmiştir. İçerdiği farklı planlama anlayışı ve uygulamada sağladığı başarılarla dikkat çeken stratejik planlama giderek daha karmaşıklaşan hızlı değişen ve belirsizliklerle yüklü bir dünyada ve kent ötesi belirleyicilerin kentlerin gelişmesi üzerindeki etkilerinin arttığı süreçler içinde etkinlik sağlayabilen bir yaklaşımdır.

Tarihi kentsel alanların koruma ve yeniden değerlendirmesi günümüzde kültürel mirasın korunması açısından en önemli kriterlerden biri haline gelmiştir. Tarihi çevrelerde için plan ve politikaların geliştirilmesi konusunda klasik ve stratejik olmak üzere iki ana yaklaşımdan bahsedilebilir. Tarihi çevrelerin kimliklerinin ve özgün yapılarının sürekliliği düşünüldüğünde bu konuda stratejik yaklaşımın kaçınılmaz olduğu bir gerçektir (Arabacıoğlu 2007).

Başarılı bir yenileme stratejisi, etkili bir yönetim, örgütlenme, koordinasyon, merkezi-yerel yönetimin işbirliği, kamu-özel sektör işbirliği, halk katılımı ve sürecin her aşamasında sonuçların izlenmesi ve değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle yeniden canlandırma diye tariflediğimiz çalışmalarda; sürecin yeniden canlandırılacak alanın sınırlarının ve özelliklerinin belirlendiği ön tespit çalışmalarının ardından; stratejik hedef ve önceliklerin, sürece katılacak aktörlerin, süreci yönetecek aktörlerin, süreç içerisinde farklı zamanlarda katkı koyacak tarafların ve rollerinin, süreçteki beklenti ve belirsizliklerin katılım yaklaşımı ve uzlaşma yöntemleri ile belirlendiği, stratejik bir eylem planı dahilinde yapılıyor olmalarını esas alarak bu konuları ayrıntılı olarak ele almak yararlı olacaktır.

2.2.2. Alanın sınırlarının ve özelliklerinin belirlenmesi (ön tespit çalışmaları)

Tarihi bir çevre kimliğini tanımlayacak pek çok farklı nitelik gösterebilmekte ve bu anlamı binalarına, sokaklarına, meydanlarına ve insanlarına yükleyebilmektedir. Geleneksel kentlerde kent merkezleri iyi tanımlanmış kent dokusu, mimari açıdan benzersizlik, düzen ve görsel süreklilik gibi olumlu nitelikler taşımaktadır. Bu çevreler

- Kültürel kimlik değeri, (zaman, gelenek, süreklilik, politik ve milli değerler)
- Nadirlik değeri, (tipoloji, form, yapım dönemi, çevredeki binaların tasarımı)
- Kaynak değeri, (var olan bir konut stoku olma, ekonomik değer)

gibi niteliklere sahip olabilmektedir.

Başarılı bir planlama ve tasarım önerileri için en önemli adımlardan biri analiz aşamasıdır. Bu nedenle stratejik bir yaklaşım mutlaka geniş çaplı bir analiz çalışmasına dayanmalıdır.

Bu noktada cevaplanması gereken iki soru bulunmaktadır;

- Analiz edilmesi gereken nedir? (analiz başlıkları)
- Nasıl analiz edilmelidir? (analiz yöntem, teknik ve araçları)

Bu sorulara verilecek cevaplar ile analiz aşamasının çerçevesi net bir biçimde çizilebilmektedir.

Tarihi yerleşimler özel durumları nedeniyle önemli olduklarından her birinin kendine özgü, ayrıca önemli olan özgün değerleri bulunmaktadır. Bu özgün değerleri korurken, yaşama dahil ederken çok iyi analiz edip, değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü bu alanlar fiziksel, fonksiyonel, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda pek çok faktörün bir araya geldiği özel alanlardır. Bu nedenle alanın özellikleri analiz edilirken, tüm bu faktörler açısından değerlendirmelidir. Çevre konusunda analiz başlıkları Arabacıoğlu (2007)'na göre üç ana bölüme ayrılabilir:

- Doğal Çevrenin Analizi

Doğal çevrenin analizi topografik özelliklerin, bitki örtüsü, toprak, flora ve fauna, su ve iklimsel özelliklerin incelenmesini kapsamakta, bu özellikler harita, tablo, grafik ve diyagramlar üzerinde, inceleme ve dokümantasyona dayalı bir biçimde analiz edilmektedir.

- İnsan Yapımı (Yapma) Çevrenin Analizi

İnsan yapımı (yapma) çevrenin analizi, fiziksel ve fonksiyonel analiz olarak iki alt başlık altında incelenmelidir.

a- Fiziksel Analiz

Çevrenin fiziksel analizi öncelikle mekanın konumsal açıdan tanımlanmasını, daha sonra tarihsel süreç içerisinde fiziksel, sosyal, ekonomik altyapısını ve strüktürünün ortaya konmasını gerektirir. Tarihi gelişim, değişimler, alanın büyümesi ve gerektiğinde

alanın morfolojik gelişimi tarihsel analizin içerisinde yer almaktadır. Kentsel doku analizi kentsel gelişimin biçimi hakkında ipuçları verir. Dolu-boş ilişkileri; sokak dokusu; kalite, karakter ve aktiviteler açısından kentsel mekanlar; yaya yolları, düğüm noktaları, köşeler gibi bölgeyi oluşturan elemanlar; landmarklar ve bölgeler; boş alanlar, arazi veya sokakların boş noktaları; tanımlanmaya veya yeniden tanımlanmaya ihtiyacı olan sokak ve mekanlar kentsel doku hakkında ipuçları verecektir. Yine fiziksel analiz çerçevesinde kapılar, pencereler, çatı tipleri, bina formları, yükseklikleri ve malzemeleri gibi mimari detayları belgeleyen bir mimari değerlendirme çalışmasına ihtiyaç duyulacaktır. Bunların yanı sıra elektrik hatlarını, su ve kanalizasyon hatlarını gösteren teknik altyapı analizi de fiziksel analiz başlığı altında sayılabilir.

b- Fonksiyonel Analiz

Çevrenin fonksiyonel açıdan analizi yaya, otomobil, otobüs gibi tüm varlıkların alandaki hareketini, sirkülasyon, araçların park ve indirme bindirme noktaları açılarından inceler. Bunun yanı sıra alan kullanımının incelenmesi de fonksiyonların ilgili alanlarda zemin ve üst katlardaki kullanım dağılımını göstermektedir.

- Sosyo-Ekonomik Çevrenin Analizi

Bu analiz türü, alanda yaşayanların demografik yapılarını, alanda yaşayan veya alanı kullanan insan profilini; ekonomik aktiviteler ve istihdam dokusunu; var olan kanun ve düzenlemeleri; yerel yönetimler ve devlet politikalarını; resmi ve resmi olmayan koruma faaliyetlerini içermektedir.

Bu noktada temel konu, tarihsel kentlerin ulusal-uluslararası düzlemdeki yerel kimlik değerlerinin, mekansal karakteristik ve işlevsel kimlik açısından farklılıklar göstermesidir. Başka bir ifadeyle; stratejik öncelikli planlama alanları ve ayrıntıda kentsel tasarım projelerinin gerek konu ve kapsam gerekse uygulama-tasarım tekniklerinin tarihsel kentlerin ulusal-uluslararası düzlemdeki özgün sosyal-mekansal ve ekonomik altyapı farklılıklarına dayalı olarak, kamu yararı odaklı belirlenmesi gerekmektedir. Bu belirleme, yerel kimlik, kentsel bellek ve imaj değerlerinin, korunması-geliştirilmesi ve kentsel yaşamla bütünleştirilmesi açısından çok önemlidir (Gospodini 2002, Gospodini 2004).

Günümüzde tarihi çevrelerin yeniden tasarlanması ve ele alınması konusunda pek çok çalışma yapılmakla birlikte bunların analitik bir çalışmaya dayandığı örnekler Türkiye’de azınlıkta kalmaktadır. Oysa özellikle tarihi çevrelerde bu analiz çalışmalarının titizlikle yapılarak verilen kararların sürekli geri dönüşlerle yeniden değerlendirilmesi ve yapılan müdahalelerin her zaman geri döndürülebilir nitelikte olması gerekliliği kaçınılmazdır. Bu anlamda analitik çalışmalar için SWOT (güçlü ve zayıf yönler; fırsat ve tehditler) analizi yaklaşımı günümüzde kendine önemli bir yer edinmektedir. Pek çok alanda olduğu gibi tarihi çevre değerlendirme konusunda da çeşitli şekillerde ele alınabilecek bir yöntem olan SWOT, bölgenin geleceği için kısa ve uzun vadeli stratejik planlar yapılabilmesini sağlamakta, bu yöntem doğrultusunda bölgenin güçlü yönleri ve çevrenin sağladığı fırsatlar ele alınarak bölgenin zayıf yönleri ve çevrenin oluşturduğu tehditler elimine edilmeye çalışılmaktadır (Arabacıoğlu 2007).

2.2.3. Stratejik hedef ve önceliklerin belirlenmesi

Değerlendirilecek alanla ilgili özellikler tanımlandıktan sonra, alanın fiziki, tarihi, sosyal ve ekonomik değerleri göz önünde bulundurularak bunların korunması ve yaşatılması vizyonu ile yola devam etmek gerekmektedir. Gelecekte ulaşılması istenen son nokta olarak tanımlayabileceğimiz bir vizyona sahip olmak, çalışmanın tüm aşamalarında paydaşların bu önemli noktayı unutmamalarını sağlamaktadır.

Vizyon belirlendikten sonra, tarihi yerleşimler çok faktörlü çalışmalar gerektiğinden, değerlendirme yapılabilecek her aşama için “nerede olmak istiyoruz” sorusuna cevap olabilecek hedef ve önceliklerin belirlenmesi gerekmektedir. Ulaşılması planlanan her bir hedefin zaman olarak belirli bir noktası olmalı, bu da kapsamlı bir programlama çalışmasıyla mümkün olabilmektedir. Belirlenecek hedefler örgütün, yasal ve finansal araçların kapasitesi değerlendirilerek gerçekleşmesi bu kapsamda mümkün olabilecek şekilde belirlenmelidir. Aksi takdirde yeterli finansman ya da yasal dayanak olmadığı müddetçe hedefe ulaşmak hayal olmaktan öteye gidemeyecektir. Bu da hedeflerin bir gerçekleştirilebilirliği olması gerektiğini göstermektedir.

Canlandırılması, iyileştirilmesi gereken bir alan için, kentsel dönüşüm kararı verildiğinde, ciddiyet ve hassasiyetle işlemesi gereken bir süreçten bahsedilmesi gerekmektedir. Kentsel dönüşüm sadece konutları yenilemek değildir, kentsel dönüşüm

her ilde aynı tip projelere sıkıştırılmış yaşam formları değildir, kentsel dönüşüm yüksek rant sağlanacak diye yoğun yaşam alanlarının oluşturulması değildir, kentsel dönüşüm konutlar yenilenecek diye insanları yaşam alanlarından uzaklaştırmak değildir. Kentsel dönüşümlerde, ilk olarak ele alınması gereken konu; bölge insanların ekonomik ve sosyal sorunlarıdır. Kentsel dönüşümün; yıkım, temizlik, proje ve inşaatlarla değil, mahallelilerin ortak ihtiyaçlarına uygun, onları bütünleştirecek sosyal ve ekonomik kalkınmaya yönelik programlarla başlaması gereklidir (Şişman ve Kibaroglu 2009).

Tarihi çevrelerin yeniden değerlendirilmesi konusu bir yandan fiziksel dokunun yenilenmesi, diğer yandan da bina ve mekanların aktif ekonomik kullanımı ile yakından ilgilidir. Buna göre sözü edilen çevrelerin hem fiziksel hem de ekonomik açıdan yeniden değerlendirilmesi ve bu iki perspektifin de birbirini dengelemesi gerekmektedir. Fiziksel açıdan bir yenilemenin kısa vadede olumlu mekanlar yaratabilmesine karşın bu olumlu yönlerin sürdürülebilmesi için bölgenin ekonomik açıdan da kendi ayakları üzerinde durabilmesi, kendi bakımını ve konfor şartlarını finanse etmesi şarttır. Başka bir deyişle ekonomik tabanı yeniden yapılandıracak, iyileştirme ve fonksiyonel çeşitliliği destekleyecek stratejilerin tarihi çevrelerin yeniden değerlendirilmeleri sürecinde önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda Tiesdell ve ark.'larına (1996) göre tarihi çevrelerde altı çizilmesi gereken üç ana nitelik; mekanın vasıfları, eskime ve gelişme baskısının yoğunluğudur. Başarılı yeniden değerlendirme örnekleri, etkili organizasyonel, yasal, mali, finansal araçların kullanılmasının yanı sıra, yukarıda sözü geçen bağlamsal vasıfların analitik aşama sırasında doğru biçimde tanımlanmasının, yeniden değerlendirme için uygun stratejik yaklaşımların belirlenmesinde önemli rol oynadığını göstermektedir (Doratlı 2000).

Strateji geliştirmenin önemi özellikle “Gelecek için nasıl hazırlanabiliriz?” ve “Nasıl rekabet edebiliriz?” sorularına dayanmaktadır. Bu sorular ilk bakışta iş dünyasında kullanılan stratejik planlama yöntemleri için düşünülmüş gibi dursa da, bu tür bir felsefe yapılan koruma ve yeniden değerlendirme çalışmalarının başarı şansını arttıracaktır. Öncelikle bu çalışma ve sonuçlarının nasıl sürdürülebilirlik ilkesine dayanabileceği, nasıl uzun soluklu sonuçlar getirebileceğini ortaya konmalıdır. Koruma ve yeniden değerlendirme çalışmaları aslında “geçmişin geleceğini planlamaktır” (Doratlı ve ark. 2004). Bu nedenle koruma ve yeniden değerlendirme çalışmalarının amacı mekanın

geleceğe hazırlanması, değerinden kaybetmeden gelecek kuşaklara aktarılması olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda yapılan çalışmalar, kentin bu alanını özgün ve ilgi çekici ve kentin diğer alanlarıyla rekabet edebilecek hale getirecek sonuçlar çıkarmalıdır. Bunun nasıl elde edilebileceği de ilgili stratejilerin geliştirilmesine bağlıdır. Bu stratejiler o çevrenin sadece korunmasından öte, fiziksel, fonksiyonel, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda pek çok faktörün bir araya geldiği, eskimenin bir tehdit olmadığı çözümler üretmek anlamına gelmektedir. Binaların tescillenmesi veya bir bölgenin sit alanı ilan edilmesi, ilk etapta sadece o binaların yıkılmasını engellemekte, alana dikkatleri çekmektedir. Ancak geleceğe dönük çözümler elde edilebilmesi için bundan fazlasına ihtiyaç bulunmaktadır. Koruma planları, planın yapıldığı bölgenin nasıl ele alındığına bağlı olarak stratejik veya işlevsel olarak adlandırılabilir. Günümüzde koruma planlarının belli ana başlıklar çerçevesinde, birbirine benzer hatta bazen taklit eder biçimde ele alındığı ve bölgenin özgün karakteri, dinamizmi gerekli biçimde değerlendirilmediği sürece stratejik bir planlamadan söz edilemez (Arabacıoğlu 2007).

Alanla ilgili ulaşılabilecek son nokta olarak bir vizyonla içeriği, süresi ve diğer unsurları iyi belirlenmiş hedefler, karmaşık görünen sorunlara daha kolay çözülmesini sağlayarak süreci hızlandıracaktır. Süreçteki hedef ve önceliklerin belirlenmesini, stratejik planlamanın önemli bir basamağı olarak değerlendirilmektedir. Süreçteki hedef ve önceliklerin belirlenmesiyle, her biri birbirinden farklı karakteristiğe sahip ve dolayısıyla sorunları da farklı olan ve çok yönlü değerlendirilmeleri gereken tarihi yerleşimler ile ilgili, sadece korunmasından öte, fiziksel, fonksiyonel, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda pek çok faktörün bir araya geldiği çözümlerin üretilebilmesi sağlanacaktır.

2.2.4. Katılım yaklaşımı ve uzlaşma yöntemlerinin belirlenmesi

Dünyada uygulanan Duisburg Nord'da Emscher Park IBA11, Newcastle'da Grainger Town¹², Edinburgh ve Utrecht (Akkar 2006) gibi kentsel dönüşüm projelerinde, proje alanlarında yaşayan halkın projenin planlama ve uygulama aşamasında projeye katılımlarının sağlanması için çalışmalar yapılmıştır. Yerel halk, beklentilerini ve

isteklerini belirterek, projenin tasarım ve uygulama aşamasında projelere katılmışlardır (Şişman ve Kibaroğlu 2009).

Tarihi çevrelerin yeniden canlandırılması uygulamalarına baktığımızda bu süreçlerde yönetim kapsamında iki tür yaklaşımın olduğu görölmektedir:

- 1.Yukarıdan aşağıya yaklaşım
- 2.Aşağıdan yukarıya yaklaşım

İlk yöntemde merkezi bir yönetim söz konusudur. Burada yerel anlamda kullanıcılar ya da diğer yerel gruplar karar alma, proje ve uygulama süreçlerinde yer almamaktadır. Böylece bu tür yaklaşımlarda yapı çevresi, yerel imkanları (durumları), kullanıcı ihtiyaçları ve potansiyelleri genelde ihmal edilmektedir. Sonuçta; bu tür yaklaşıma sahip projelerin çıktıları pahalı ve verimsiz olmakta, yenileme sonrası süreçte fiziki değişiklikler, terk etmeler yaşanmakta ya da sosyal kırılmalar meydana gelmektedir. Tüm bunların sebebi olarak tek bir bakış açısından ele alınan projenin sadece fiziki konulara yoğunlaşmasıdır (Davidson ve ark. 2007).

Dünya genelindeki tecrübeler, genelde hız, standartlaşma ve teknoloji ağırlıklı çözümlere yönelen geleneksel, yukarıdan aşağıya yaklaşımların başarısızlığını göstermektedir. Sosyo-ekonomik, kültürel ve kalkınma konuları göz ardı edilmektedir. Üretilen çözümler birbirine benzemekte, yerele uygunluk göz ardı edilmektedir (El-Masri ve Kellett 2001).

Son dönemlerde Türkiye’de yapılan çalışmaların sadece fiziki ortamın iyileştirilmesi hedefli oldukları görölmektedir. Yapılan çalışmalar merkezi yönetim tarafından yukarıdan aşağıya biçimde işletilen bir sistem olmakta ve toplumsal dinamikler dışlanmaktadır (Ünlü 2009).

Tarihi çevrelerin yeniden canlandırılması amaçlı yapılan kentsel dönüşümlerin aşağıdan yukarıya tasarlandığı ve tüm kentlilerin katılımı ile formüle edildiği durumlarda yapılı çevrenin biçimlendirilmesi sürecinde nitelik yükselecektir (Ünlü 2009).

Yeniden değerlendirmenin kalkınmanın bir parçası olduğu yadsınılamayacak bir gerçek olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu konuda çevrenin yeniden değerlendirilmesi açısından

yaklaşarak, savaş sonrası Lübnan'ın zarar görmüş köylerindeki yeniden inşa uygulamalarını konu alan El Masri ve Kellett (2001) makalesinde;

“Geleneksel yöntemin tersine, çoğunluk aşağıdan yukarıya yaklaşımları son yirmi yıldır benimsemektedir. Bu yaklaşımlar savaş sonrası yeniden inşa yöntemlerinde temel prensipler olarak; kullanıcı katılımını, uygun teknolojinin seçimini ve yeniden inşa ile kalkınmanın entegrasyonunu istemektedir. Bu yaklaşımlar eğer zamanında uygun olarak planlanıp uygulanırlarsa önemli avantajlar sağlar. Hatasız uygulamaların genelde daha ekonomik sonuçları olur. Ayrıca, bu yaklaşımlar kullanıcıların ihtiyaçlarına, varlıklarına, yeteneklerine ve isteklerine daha iyi uyar. Fakat bu basit bir uğraş değildir, çünkü farklı algılar, politikalar ve uygulamalar içerir.” diyerek son dönemde öne çıkan yaklaşımları vurgulamaktadır.

Bu katılımcı, aşağıdan yukarıya yaklaşımlar; yöneticilerin geleneksel otoriter rollerini değiştirerek olanaklar sağlayan kolaylaştırıcılar haline dönüştüğü, dikkatli ve dinamik bir örgütlenme gerektirir (El-Masri ve Kellett, 2001). Burada çalışmanın kalkınma ile ilişkisi ve doğru örgütlenmenin önemi bir kez daha vurgulanmaktadır.

Katılımın neden önemli olduğunu şu şekilde açıklayabiliriz. Çevrede yaşayan halkın sadece barınma değil, sağlık, eğitim, istihdam gibi problemlerinin çözülmesi gerekmektedir. Bu nedenle çoğunlukla kötü yaşam koşulları ve yetersiz imkanlar nedeniyle bozulan tarihi çevrenin birçok işlevin yerine getirilebildiği bir alana dönüşmesi problemlerin çözümü için çok önemlidir. Burada özel ve kamusal mekanların tasarımı üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır. Böylece çevre, kentin diğer yerleşimleri ile entegre olabilecek ve çekim merkezi haline gelebilecektir. Bu konularla ilgili doğru tespitlerin yapılabilmesi ve çözümlerin üretilebilmesi için proje senaryosunun oluşturulmasından itibaren bölge sakini ile birlikte çalışmak, toplumun proje ve uygulama sürecinde aktif rol almasını sağlamak gerekmektedir (Işıkkaya ve Önel 2008).

Yeni dönüşüm modeli organizasyon ilkeleri ve buna bağlı örgütlenmeler, tabana dayalı ve şeffaf olmalıdır. Burada, kamu kuruluşlarının liderlik ettiği, çok yönlü, demokratik, şeffaf ve etkileşimli ortaklıklardan söz edilebilir. Sivil toplum kuruluşları, uzman

ekipler, yönetici gruplar, girişimci ve halk arasında diyalogu sağlayan, ara yüzü oluşturan bir role sahip olmalıdır (Işıkkaya ve Önel 2008).

Kültürel miras ve bu mirasın korunması konusunda ilgili kurum ve kuruluşların duyarsızlığı, halkın bilinçsizliği ve ilgisizliği önemli bir sorun olarak görünmektedir. Bu sorun, katılımcı planlama yaklaşımı ile aşılabılır. Katılımcılık ilkesi, katılımcıların görev ve yetki sınırlarının belirlenmesi, katılımcı kuruluşlar arasında eşgüdümün sağlanması, gelişmiş bir iletişim ağı oluşturulması, halk örgütleri kurulması ve bu örgütler arasında güçlü bir ortaklık sağlanması gibi temel stratejileri gerektirir.

Kültürel mirasın sürdürülebilir korunması ve korumanın yaygınlaştırılması için ilgili kuruluşlar, merkezi ve yerel yönetim birimleri arasında eşgüdümün sağlanamaması sorunu bir diğer önemli sorundur. Bu sorun, sağlıklı bir yönetim sisteminin kurulması ile çözümlenebilir. Bu amaçla özel politika ve girişimlerle kamunun itici gücünün ön plana çıkarılması, yerel hükümetlerin rolünün güçlendirilmesi, kapasite gelişimini destekleyici stratejilerin benimsenmesi gerekir. Kentsel dönüşüm stratejilerinden biri olarak kabul edilen yeniden canlandırma, kentsel yenileme, kentsel yenileşme, kentsel dönüşüm gibi yaklaşımlarla ortak ilkelere sahip bulunmaktadır.

Kentsel yenileşmenin, yeniden canlandırma olarak ele alındığı, batıdaki birçok ülkede yapılan kentsel yenileşme uygulamalarında yerel yönetimler büyük ölçüde söz sahibidir ve uygulayıcı konumdadır. Bu durum batı geleneğindeki kamu yönetimi sistemi içinde, yerel yönetimlerin kamu hizmetini yerine getirmedeki önceliğinin bir sonucu olarak da görülebilir. Kent yenileme uygulamalarının sonuçlarından öncelikli olarak faydalanacak kullanıcıların yapılacak olan çalışmalara katılımı yerel demokrasinin gelişimine yaptığı katkı yanında alınan kararların niteliğini artıracak ve denetim mekanizması oluşturacaktır (Genç 2003).

Canlandırılacak alanın kent yenileşme kararları ve uygulamaları kamu yönetimi birimlerinin yanında (merkezi yönetim bazında bakanlıklar, yerel yönetim birimleri, kent yöneticileri) farklı meslek gruplarının da katılımını gerektirmektedir. Bu iki grup yanında yenileme uygulamalarının yerellik özelliğini ön plana çıkaran ise yerel halktır. Newcastle, Glasgow (Akkar 2006) gibi uygulama örneklerine bakıldığında kentsel

yenileşme kararlarında yerel halkın aktif rol aldığı hatta bazılarında uygulama aşamasında fiziksel olarak katkı sağladıkları görülmektedir (Genç 2003).

Kentsel dönüşüm projeleri, uzun vadeli projelerdir. Bu projelerde, kurumsal yapılar değişkenlik gösterebilir de farklı ilgi grupları arasında işleyen ortaklıkların oluşturulması ve sürdürülmesi gerekmektedir. Kentsel dönüşüm projelerinin sürdürülebilirliğindeki diğer önemli etken, ilgi grupları tarafından projelerin sahiplenilmesinin ve harekete geçirilen ortak çabanın devamlılığının sağlanmasıdır.

Yenilemeye yönelik planlamalarla, planlanan/yenilenmesi düşünülen alanlardaki mekansal değişikliklerin yanında, o çevrede yaşayan insanların yaşamları da kaçınılmaz olarak kısmen büyük değişikliklere uğramaktadır. Bu bakımdan kent yenilemesi, hemşerilerin planlamaya katılımının en fazla sağlanabileceği/sağlanması gerektiği planlama türüdür. Kent yenilemesi genelde, yenilenmesi gerekli olan alanlarda oturan insanların yaşam koşullarını iyileştirmek, o yörelerin mekansal ve hatta toplumsal sorunlarını gidermek/azaltmak amacıyla yapılır. Buradaki amaç, yenilenme bölgesinde oturan insanı başka yere gitmeye zorlamak değil, o insanı yenileme sürecinde kazanmaktır. Bu işlem gerçekleştirilirken yapılacak olan fiziki imar planlaması ve bunların zemine uygulaması ile mevcut kadastral altlıklar yenilenip, mülkiyeti kullanım durumu güncellenecek, sağlıklı ve yaşanabilir kentsel mekanlar oluşacaktır. Bu bağlamda kentsel dönüşüm, kentlerin yeniden ve yenilikçi bir anlayışla ele alınıp “fiziksel çevre” kalitesini yükseltmede önemli bir araç kılınmalıdır (Çağla 2007). Kentsel dönüşümün sürdürülebilir kentlerin oluşumundaki önemine ilave olarak, bu projelerin oluşumunda;

- O yerin sakinlerinden oluşan bir “yerel halk komitesinin” danışmanlık hizmetine,
- Harita ve kadastro mühendisleri, şehir bölge plancılar, mimarlar, ekonomistler, sosyologlar, çevreciler ve hukukçulardan oluşan bir teknik komitenin (teknik danışman niteliğinde) yerel yönetimlere müşavirlik hizmetine,
- Planların uygulanması ve kontrolü konusunda sorumlulukları olan yerel yönetim temsilcilerine,
- Merkezi yönetim temsilcilerine (yerel yönetimi denetlemekle görevli),
- Sivil Toplum kuruluşları (dernekler, vakıflar, birlikler) ve mülk sahibi gibi konuyla ilgili olanlar, hep birlikte yer almalıdır (Çağla ve İnam 2009).

2.2.5. Stratejik eylem planı

Eylem planları, örgütün amacı, hedefleri ve misyonlarını, program ve alt programlarının başarıya ulaşması için kullanılan yöntemleri, stratejileri ayrıntılı bir biçimde açıklamaktadır. Eylem planları, stratejilerin örgütlerin günlük etkinliklerini yönlendirmesi ve dolayısıyla bu stratejilerin uygulanabilir duruma gelebilmesi için oluşturulan politikalar ve örgütte alınan tüm kararlara hizmet etmektedir (Anonim 2002). Eylem planları, stratejik plan sürecinin “hedefe nasıl ulaşacağız?” kısmını oluşturmaktadır. Eylem planları önemli görülen her düzeyde olası en fazla veriyi içermelidir. Eylem planına karar verilmesi amacıyla seçenekler sınanırken şu sorulardan yararlanılabilir (Anonim 2002):

- Eğer bu eylem planı uygulanırsa, belirlenen amaca ulaşmak olası mı?
- Bu eylem planının beklenen maliyetleri ve yararları nelerdir?
- Bu eylem planını gerçekleştirmek için örgüt içinde gerekli düzenlemeler yapıldı mı?
- Eğer düzenlemeler gerekliyse, bunların yapılması ne kadar bir sürede gerçekleşecektir?
- Plan uygulanmaya başlandıktan sonra, süreçsel değişikliklere gereksinim duyulacak mı? Eğer duyulacaksa, bu değişikliklerin örgüt üzerinde ne gibi bir etkisi olacaktır?
- Bu planın uygulanması için hangi aşamalara ve her aşamanın tamamlanması için ne kadar bir süreye gereksinim duyulacaktır?

Dünya Mirası Sözleşmesi ve Uygulama Rehberi, sit alanının listeye dahil olmak için, ulusal park veya doğal rezerv benzeri bir koruma altına alınmış olmasını şart koşmamaktadır. Bununla beraber, Uygulama Rehberi, yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunan bir taşınmaz malın adaylığının, iyileştirici önlemleri içeren bir eylem planı ile desteklenmesini öngörmekte, bu önlemlerin ilgili akit devlet tarafından belirlenen sürede yaşama geçirilmemesi halinde, Komite'nin söz konusu taşınmazın listeden çıkarılması hususunu göz önüne alabileceğini kabul etmektedir.

Tarihi yerleşimleri yeniden canlandırma çalışmalarında, sürecin yönetimi ile ilgili ilkelerin belirlenmesi, sürecin planlanması ve programlanması, örgüt düzeninin kurulması, sürecin yürütülmesi, koordinasyon ve denetlemenin yapılması için bir stratejik eylem planı oluşturulmalıdır.

Planlamaya koruma açısından bakıldığında ise kentlerin özellikle 1950 sonrası yaşadığı hızlı ve plansız kentleşme hareketleri sonucu ortaya çıkan rantların kısa vadede elde edilme çabası kültür ve tabiat varlıklarının hızlı tahribine neden olduğu ve 1980 sonrası yaşanmaya başlanan planlama olgusuna ilişkin kavram ve tanımlardaki karmaşanın "özel amaçlı planlar" kavramının ortaya çıkışı ile birlikte plan yapımından uygulanmasına kadar her boyutta yetki ve sorumluluklara da yansıdığı görülmektedir. Kültürel ve doğal değerlerin korunmasının 1983 yılında çıkarılan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası ile tanımlanan ve "öncelikli görev" olarak nitelenen Koruma Amaçlı İmar Planları ile sağlanması hedeflenmiştir. Stratejik planlama yaklaşımı içerisinde "Koruma Amaçlı İmar Planları" bir "eylem planı" olarak değerlendirilebilir.

Stratejik seçme yaklaşımı karar kuramına dayanmaktadır. Karar kuramındaki "mantıklı karar verme" olgusunda olduğu gibi, planlamada stratejik seçme yaklaşımında da, değişik olasılıkları içeren bir dizi seçenek arasından bunları belirsizliklere karşı olası çıktıları ile alıp, karşılaştırarak bir seçme yapılması süreci tanımlanmaktadır. Planlama sürecinde, bu karşılaştırarak yapılan seçme işlemi, değerlendirme aşamasında gerçekleştirilmektedir (Bilsel 1998). Stratejik planlama; orta vadeli program, bütçe ve eylem planlarını içermektedir. Stratejik plan yapıldıktan sonra uygulama için eylem planlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Eylem planlarının gerçekçiliği bütçenin yapılması ile bütünlük göstermektedir. Bu kapsamda stratejik planlama; farklı kamu organlarını bir araya getirerek, birlikte karar üretilmesini sağlayan, orta ya da uzun vadeli geniş kapsamlı bir dizi stratejik gelişme hedefini ortaya koyan, fiziksel, mali ve kurumsal boyutları olan bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç, çok sektörlü yatırım planlaması, stratejik planlama formunda bir yönetim planı olarak algılanmaktadır. Güncel durumun, değerlendirilmesi, aktör ve temaların belirlenmesi, alternatiflerin sunulması, fikir birliğinin sağlanması gibi aşamaları olan stratejik planlamada teknolojinin takip edilmesi de çok önemlidir (Levinsohn 1989). Böyle yaklaşıldığında stratejik planlama; uygulamaya ilişkin çerçeve politikaları içeren, çok sektörlü stratejiler ve programlara odaklanan, kapital harcamaları ve operasyonlarla ilgili olarak bütçe bağlantılı tüm ilgili tarafların katılımına açık, stratejik seçme olanağı sağlayan, 5 - 20 yıl ufku olan, orta - uzun vadeli gelişme perspektifi sunan, denetim mekanizmaları ile bütüncül bir süreç olarak ele alınmaktadır.

Sonuç olarak denilebilir ki; yerleşmelerin gelişmelerini sürdürürken tarihi karakterlerini de kaybetmelerini önlemek ve kendilerine uygun olmayan kullanımlardan arındırılmalarını sağlayacak araç planlamadır. Tarihi varlıkların hem kontrol altına alınmasının ve hem de müzecilik anlayışının dışına çıkılarak kentin yaşayan bir parçası olarak değerlendirilmesinin en önemli aracı planlamadır. Kentlerde ve kent parçalarında kent planlamasının uygulanması, bu uygulamada insanla ilgili değerlere giderek daha çok önem verilmesi sonucunda, tarihsel çevrenin özelliklerine daha duyarlı ve saygılı bir kent planlama yaklaşımı gelişmiştir (Özden ve Görgülü 2006).

2.3. Değerlendirme

Tarihi yerleşimler geçmişten günümüze kadar varlıklarını sürdürmüş, buldukları dönemin tanıklığını yapmış, tarihi bir belge niteliğinde olan alanlardır. Kendi dönemlerindeki medeniyetlerin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını göstermeleri, bugünkü medeniyetlerin temellerini oluşturmaları ve gelecektekilere de yol gösterici olmaları nedeniyle tarihi yerleşimlerin değerinin çok yüksek olduğu tartışılmaz bir konudur. Ancak bu değer bir anlamı olabilmesi toplumun bu bilince sahip olması ile mümkündür.

Tarihi çevreler fiziki olarak yok olma, bozulma ve zayıflama sürecinin altında yatan ana kavram eskimedir. Hızla değişen sosyal ve ekonomik yapı nedeniyle tarihi yerleşimler fiziki problemlerin yanında, korunsalar dahi sahip oldukları kültürel miras değerlerini kaybetme gibi çok önemli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu da geçmişin izlerini sadece somut olarak günümüze taşıyan, arkasında yer alan manevi anlamların yitirilmesine neden olmaktadır. Günümüzde yaşanan çarpık kentleşme ile giderek artan niteliksiz yapılaşmalar sonucu fiziki çevreler ve dolayısıyla tarihi yerleşimler de olumsuz yönde değişmektedir.

Giderek yok olan tarihi değerler ve kültürel çevre tahribatı beraberinde korumanın önemini gündeme getirmiştir. Günümüzde artık dondurarak koruma anlayışından uzaklaşmakta ve çağın gereklerini yerine getirerek yaşatma fikri yaygınlaşmaktadır. Tarihi yerleşim ve onun yaşayan bir ortam olarak korunabilmesi karmaşık bir olgudur. Kültürel, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla bir bütündür. Korumanın en önemli amacı

yeni kentsel işlevler kazandırma yolu ile tarihi yerleşmeyi canlı olarak yaşatabilmek olmalıdır.

Son yıllarda alan ölçeğinde koruma yaklaşımları, tarihi yerleşimlerdeki kapsamlı değişimin olumsuz etkilerine bir tepki olarak çoğunluktadır. Değişen dünya düzeni ve yaşam koşulları karşısında tarihi dokuları ve tarihi dokuların oluşturduğu yerleşimleri korumanın ve tarihi sürekliliği sağlamanın, günümüzdeki en önemli araçlardan birisi de yeniden canlandırma çalışmalarıdır. Bu alanlarda yapılan çalışma ve araştırmalar, tarihi yerleşimlerin, günümüze ve gelecek kuşaklara, dönemin yaşam felsefesi ve tarzını, sosyo-ekonomik yapısını yansıtmının yanı sıra, günümüz ihtiyaçlarına da cevap vererek bir fonksiyon kazanabilmelerini amaçlamaktadır.

Yeniden canlandırmanın ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmenin önemli bir faktörü olduğu düşünüldüğünde, sürdürülebilir kalkınmanın ancak yeniden değerlendirmenin de içinde bulunması, doğal ve kültürel kaynakların gelecek nesiller için korunması işlemleri ve bu bilince varılması ile mümkün olduğu benimsenmelidir. Bu da ancak, katı kurallar ve yasakçı hükümler yerine, temel evrensel ilkelere bağlı ve gelişmeleri izleyebilen, hatta gelişmenin bir parçası olan bir tutumla mümkün olacaktır.

Yeniden canlandırma diye tariflenen çalışmalarda; sürecin yeniden canlandırılacak alanın sınırlarının ve özelliklerinin belirlendiği ön tespit çalışmalarının ardından; stratejik hedef ve önceliklerin, sürece katılacak aktörlerin, süreci yönetecek aktörlerin, süreç içerisinde farklı zamanlarda katkı koyacak tarafların ve rollerinin, süreçteki beklenti ve belirsizliklerin katılım yaklaşımı ve uzlaşma yöntemleri ile belirlendiği, stratejik bir eylem planı dahilinde yapılıyor olmaları esastır.

Tüm dünyada ilgili literatürde yapılan değerlendirmelerde tarihi yerleşimlerin sorunlarının ortak noktası kent planlama süreçlerinde eşgüdümün ve stratejik yaklaşımların eksikliği olarak görülmektedir. Konulara stratejik planlama ve yönetim planı anlayışı ile yaklaşmak, son yıllardaki kabul gören planlama yaklaşımları ve çözüm önerileri olarak öne çıkmaktadır.

Yeni dönüşüm modeli organizasyon ilkeleri ve buna bağlı örgütlenmeler, tabana dayalı ve şeffaf olmalıdır. Burada, kamu kuruluşlarının liderlik ettiği, çok yönlü, demokratik,

şeffaf ve etkileşimli ortaklıklardan söz edilebilir. Sivil toplum kuruluşları, uzman ekipler, yönetici gruplar, girişimci ve halk arasında diyalogu sağlayan, ara yüzü oluşturan bir role sahip olmalıdır.

Sonuç olarak; mekansal, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla tarihi yerleşimlerin yeniden canlandırılması sürecinde stratejik bir yaklaşımla, bölgenin iç ve dış dinamiklerinin iyi analiz edilmesi, gerçekleştirilebilir ve uygulanabilir stratejik hedef ve önceliklerin belirlenmesi, süreçten ve sonuçtan etkilenen ya da ilgili tüm paydaşların eşgüdüm, şeffaflık ve etkileşimle katılımı ve sürecin karar vermeden uygulamadan sonraki aşamaya kadar eylem planları dahilinde yürütülmesi bu çalışmaların temel ilkeleridir. Bütüncül bir bakış açısı ve kapsamlı stratejileri içinde barındıran, tehditleri ve fırsatları göz önünde tutan sürdürülebilir anlayış, kısacası açıklanan temel ilkeler çerçevesinde yürütülecek bir **süreç yönetimi** ile geçmişin izleri, kültürün en somut örnekleri olan tarihi yerleşimlerin korunması, gelecek nesillere aktarılması, yaşanabilir mekanlar olarak sürdürülebilir gelişmesinin sağlanması mümkün olacaktır.

3. TARİHİ YERLEŞİMLERİ YENİDEN CANLANDIRMA SÜREÇLERİNİN GELİŞİMİ

Kültürel ve doğal mirasın korunması 2000’li yıllarda devletlerin ve toplumların en çok ilgisini çeken konulardan biri olup, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ve çeşitli organlarının çalışmalarının odaklandığı bir alan durumundadır. Korumaya ilişkin birçok uluslararası düzenlemenin yanında, doğal ve kültürel çevrenin (mirasın) korunması artık insan hakları (3. kuşak haklar, dayanışma hakları, çevre hakkı, vb) ile birlikte değerlendirilmeye başlanmıştır (Dağıstan Özdemir 2005).

3.1.Dünyadaki Tarihsel Gelişme ve Güncel Örnekler

3.1.1. Koruma kavramının tarihsel süreç içerisindeki gelişimi

Koruma kavramının ortaya çıkışı 19. yüzyılın ikinci yarısına ait bir olgu olmasına karşın, korumanın kökeninin çok daha eskilere, hatta insanlık tarihinin başlangıcına dayandığını söylemek mümkündür. Tarihte, günümüzdeki anlamıyla olmasa da koruma anlayışı 17. yüzyıldan itibaren gelişmeye ve 18. yüzyıldan itibaren de kavramsallaşmaya ve kurumsallaşmaya başlamıştır. 18. yüzyıldan itibaren kültürel ve tarihi miras bilinciyle koruma kavramının ele alınmaya başladığı ve 19. yüzyıldan itibaren de korumaya olan ilginin toplumda gelişmeye başlamasıyla bu konuda 1751 yılında İngiltere’de kurulan “The Society of Antiquities of London” gibi bireysel çabalarla gerçekleştirilen örgütlenme girişimlerinin olduğu gözlenmektedir (Erder 1975). Amacın antik ve arkeolojik eserlerin korumaya yöneldiği bu dönemlerde korumanın daha çok aristokratik eğilimlerin ve merkezi idarelerin yönlendirmesiyle gündemde olduğu anlaşılmaktadır.

18. ve 19. yüzyıllarda çoğunlukla amacın yalnızca arkeolojik eserleri korumayla sınırlı kalmasına karşın, 19. yüzyılın özellikle ikinci yarısından itibaren koruma, arkeolojinin yanında anıt eserleri korumayı da amaçlamaktadır. Fransız ihtilali ile birlikte taşınmazların el değiştirmesi ve halkın öfkesini bu taşınmazların tahribatı ile dindirmesi pek çok anıtın harap halde uzun yıllar bakımsız kalmasına neden olmuştur. 1820–30 yılları arasında halkın tarihi binalara olan bakış açısı değişmeye başlamıştır. Bu dönemde Yunan ve Roma dönemlerine ait antik eserlerin yanı sıra yakın geçmişe ait

eserler de önem kazanmıştır. Binaların yapılış dönemleri ve eklere ait envanter çalışmaları önem kazanmıştır (Arabacıoğlu 2007). Anıt korumanın kavramsal olarak kuramsal bir temele oturtulmak istendiği bu dönemde, İngiltere'de Sir Gilbert Scott ve Fransa'da Villot le Duc'un; *'üslup birliğine varma'* ilkesi ile yaptıkları restorasyon çalışmalarında anıtları yapımına başladığında geçerli olan üsluba göre restore etmek amacıyla, geçirmiş olduğu çeşitli evrelere ve dönemlere ait ekleri kaldırarak, onları tek bir dönem yapısı görünümüne sokmayı amaçlayan uygulamalarına karşın, John Ruskin'in "restorasyonun" yerine "sürekli bakım" ve "korumayı" gündeme getirip savunduğu görülmektedir (Ahunbay 1996). John Ruskin'in yanında *'romantik görüş'*ün bir diğer öncüsü William Morris ise yayınladığı manifestosunda bu tip uygulamalarda kişisel kararların verdiği zararlardan bahseder ve restorasyon yerine koruma kavramına önem verilmesi gerektiğini vurgular.

1880-1890 yılları arasında romantik görüşün pasif savunma ve kaderciliğine karşı iki yeni yaklaşım ortaya çıktı. Bunlardan biri *"Tarihi Restorasyon"*, diğeri *"Çağdaş Restorasyon"* kuramıdır. İtalya'da Luca Beltrami (1854-1933) tarafından ileri sürülen ve uygulamaya konulan "Tarihi Restorasyon" kuramı, anıtların tarihi belgelerden sağlanacak somut verilere dayanılarak restore edilmesini önermekteydi (Hasol 2010). İtalyan Camillo Boito 1883'de açıkladığı 5 restorasyon ilkesiyle kendinden önceki tüm kuramları kendi içinde uzlaştırıp birleştiren çağdaş restorasyon kuramının öncülerinden bir diğeridir. Korumanın amacının "anıtların insanlık tarihinin belgeleri olduğu ve bu nedenle onlara saygılı davranılması gerektiği"nden bahsederek korumanın amacının belirlenmesine katkıda bulunmuştur (Erder 1975). Boito, yalnızca anıtların ve arkeolojik eserlerin "kültürel miras" olarak korumaya değer bulunduğu ve henüz kültürel miras diye bir kavramın ortaya konmadığı bu dönemde anıtlara müdahale biçimlerini de öncelik sırasına göre; sağlamlaştırma, onarım ve restorasyon olarak belirlemiştir.

Fransa'da 1887 ve 1913 tarihli yasalar da anıtsal yapıların korunmasına ilişkin ilk ciddi ve önemli gelişmelerdir. Bu yasalar tarihi çevreler ve doğal çevrelerin korunmasına yönelik olumlu gelişmelerin temelini oluşturmuştur (Okyay 2001). 1913 Polonya anıt koruma yasalarında da anıt dışında tarihi çevrenin de ele alındığı görülmektedir (Aygen 1992).

Bu kuramı geliştiren Gustavo Giovannoni'ye göre ise yapıların kimlikleri çerçevesinde yeniden kullanımı önem taşıtmaktadır. Kamunun koruma konusunda güçlendirilmesi gerekmektedir. Sadece anıtlar değil çevreleri ve bazen yapı kümeleri birlikte korunmalıdır. Çağdaş tekniğin akılcı çözümleri göz önüne alınmalı ve arkeolojik alanlarda da özgün parçaların korunabilmesi için önlemler alınmalıdır.

Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde büyük ihtimalle savaşın yaptığı tahribatın da bir sonucu olarak, önceki yıllarda genellikle mimar ve diğer sanatçıların bireysel ya da grup veya derneklerin katkılarıyla oluşan koruma kavramının, kamuoyunda uzmanlarca uluslararası düzeyde toplantılarla ele alınmaya başlandığı görülmektedir. Avrupa'da 19. yüzyıl sonunda önceleri önemli anıtlara fon oluşturan tarihi dokuların korunması ile başlayan kentsel koruma uygulamalarının dile getirildiği, Atina'da 1931'de bir araya gelen uzmanların katılımıyla, Uluslararası Mze rgt tarafından düzenlenen "Tarihi Anıtların Korunması ile ilgili Mimar ve Teknisyenlerin I. Uluslararası Konferansı" bu anlamda toplanan ilk konferanstır. Sonuç belgesinde; koruma maksadıyla kullanılacak yapılarda koruma amacının belirlenmesini sağlayabilecek "estetik ve tarihi kimlikten bahsedilerek bunlara saygı gösterilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Erder 1975). Aynı konferansta, tarihi anıtların çevrelerinin de saygı gösterilerek özellik arz eden yapı kümelerinin ve peyzajın korunması gerekliliğinden söz edilmiştir (Erder 1975). Belçikalı Victor Horta da bu konferansta, anıtların çevrelerine de dikkat çekerek söz etmiştir.

Atina konferansında uzmanlar tarafından tartışılan ve kabul gören ilkeler; daha ayrıntılı bir Şekilde ele alınarak, bir yıl sonra 1932'da İtalya tarafından restorasyon ilkelerinin belirlendiği, hem anıta hem de çevresine saygılı olunması gerektiğinin kabul edildiği "İtalyan Restorasyon Tüzüğü" (Carta del Restauro Italiana) adı altında yasallaşmıştır. "Kentsel bütünlük"ten Atina Konferansı'nda büyük katkı yapan Giovannoni tarafından hazırlanarak İtalya tarafından yasal hale getirilen Carta del Restauro'da hangi döneme ait olursa olsun, sanat değeri ve tarihi anısı olan dönemlerden gelen eklere ve çevresine saygılı olunması gerektiği vurgulanmıştır (Erder 1975).

1946 yılında Londra'da Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) kurulmuştur.

Dünyada miras koruma bilinci yükselmesiyle, uluslararası alanda 1954 tarihli La Haye ve Avrupa Kültürel Konvansiyonu imzalanmış, Avrupa Konseyi, UNESCO gibi örgütler uluslararası alanda yer almaya başlamıştır.

II. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda savaşın kentlerde meydana getirdiği yeniden ayağa kaldırma çabalarının gündeme gelmesine ve bu alanların yeniden yaşayan alanlar haline gelmesine çalışılmıştır. Bu çabaların da etkisiyle kentsel sit kavramının belirmeye başladığı, yalnızca belirli dönemlerle ait yapıların değil, tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan bütün dokunun korunması gerektiği fikrinin kabul ortamı bulunduğu görülür. Bu kabul ortamında 1957 yılında Paris'te toplanan "I. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi", geçerliliğini ve güncelliğini bugün dahi kısmen koruyan Venedik Sözleşmesi'nin ilkelerini henüz olgunlaşmamış halde ele almıştır. "Anıt" kavramından "kentsel miras" kavramına doğru bir gelişme ortaya konarak, korunacak varlıklar arasında, henüz olgunlaşmasa da "tarihsel kent" kavramına yer verilmiştir. Kongrenin ana tartışmalarından birisi de tarihi çevreler için koruma ve yeniden yaşama kavuşturma arasındaki zor dengenin kurulması olmuştur. Bütünleşik koruma olarak adlandırılan, kentlerin sosyal, ekonomik ve politik açıdan yeniden hayata kavuşturulması tartışmaları Fransa'da Malraux Yasası olarak bilinen yasanın da temelini oluşturmuştur (Binan 1999).

1962'de çıkarılan, bütün dünyada koruma hukuku alanındaki en etkin yasalardan biri olarak kabul edilen, amacı kültürel değeri olan kentsel alanların çöküntüye uğramasını önlemek olarak belirlenen Malraux Yasası ve 'yapılaşmadaki öncelikli şartın kimlik ve peyzaj değerlerinin sürdürülmesi', 'sadece korunacak eser değil, etrafındaki 500 metrelik alan da koruma kapsamında değerlendirilmesi ve buradaki her türlü değişim özel izne tabi tutulması' maddeleri dikkate değerdir.

1963 yılında Avrupa Konseyi çevresinde kurulan bağımsız danışma kurulu niteliğindeki Europa Nostra, Avrupa çapında 50 ülkeden 250 sivil toplum kuruluşunu birleştiren, uluslararası kültürel miras koruma örgütleri federasyonudur. İlgi alanları arasında eski eserler ve korunması, çevre korunması gösterilebilir.

Avrupa'da II. Dünya Savaşı'nı takiben savaşın yok ettiği kentsel mirası yeniden oluşturma çabalarının yoğunlaşması üzerine, 1964 yılında Carta del Restauro'nun

yetersiz kaldığı alan ve konularda yeni ilkeler oluşturmak için Venedik'te toplanan 2. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nde kararları bir araya getiren, kırsal ve kentsel sitlerin de korunmasını kapsayan ilkelere yer veren Venedik Tüzüğü öncelikle "tarihi anıt" kavramını açıklayarak başlamaktadır. Tüzükte tarihi anıt kavramının sadece bir mimari eseri içine almadığı, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsadığı belirtilmiştir. Bunun yanında yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserlerin anıt kapsamına girdiği belirtilerek anıt kavramı genişletilmiş ve oldukça kapsayıcı bir tanımlama ortaya konmuştur. Bu eserlerin korunması için çağın tüm tekniklerinden yararlanılmalıdır. Tüzükte "anıtların korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar bir tarihi belge olarak da korumaktır" biçiminde korumaya ilişkin amaç belirtilmekte, anıtların korunmasındaki temel tutum da "korumanın kalıcı olması, sürekliliğin sağlanması olmalıdır" denilmektedir (Venedik Tüzüğü 1964).

Venedik Tüzüğü (1964) "anıt" konusunda belirli bir düşünce berraklığı ve fikir birliği ortaya koymuş olmasına karşın, "kentsel miras" konusunda oldukça sınırlı bilgiler içermektedir. Anıta mal edilmiş farklı dönemlerin geçerli katkılarının da saygı görmesi gerektiği, tanıklık ettiği tarihinin ve içinde bulunduğu ortamın da ayrılmaz bir parçası olduğu aynı zamanda anıtın korunmasının çevresinin de bakımını içermesi gerektiği önemle vurgulanmaktadır. 'Korumanın Amacı' bölümünü içeren 6. maddesinde ise; "Anıtın korunması, ölçeği dışına taşmamak koşulu ile çevresinin bakımını da içine almalıdır" denmektedir. Venedik tüzüğü bütünü irdelendiğinde koruma kavramı, yöresel mimari açısından değişmemiş ya da az değişmiş kırsal bir yerleşmeyi veya korunması gerekli özellikler taşıyan kentsel yerleşmelerin bir bölümü ya da gereğinde bütünü kapsar hale gelmiştir.

Modern çağda korumadaki önemli gelişmelerden biri Venedik Tüzüğü, diğeri ise 1965 yılında, Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi - ICOMOS korumayla ilgili önemli bir uluslararası örgütün kurulmasıdır. Kuruluşunda 15 üyenin yer aldığı ICOMOS, bugün içinde Türkiye'nin de bulunduğu 107 üyeye koruma çalışmalarında ortak bir dil ve düzey oluşturulmasını sağlamakta ve koruma ilke ve uygulamalarının her yıl çeşitli

toplantılarda tartışıldığı, uluslararası görüş alış verişinin olduğu bir platform hazırlamaktadır.

Tarihi çevrelerin korunmasında bütünleşik koruma kavramı 1969'da Brüksel'de toplanan Avrupa Konferansı Sorumlu Bakanlar toplantısında yine karşımıza çıkmaktadır. Koruma kavramı ve politikaları konularının ele alındığı toplantıda, savaş sonrası girilen kitlesel imar faaliyetlerinin sosyo ekonomik ihtiyaçların önceliği nedeni ile genelde insancıl olmayan yerleşmelerin oluşmasıyla sonuçlandığı ve eski merkezlerin bu gelişmelere paralel olarak nüfus kaybına uğrayarak ya iş yerlerine ya da düşük gelir gruplarının kullanımına terk edilmesi nedeni ile yok oluşuna dikkat çekilmiştir. Bu yok oluşu önlemek için ortaya konan bütünleşik koruma uygulaması ile tarihi dokunun çevresi ile birlikte güncelliğinin artırılarak korunması hedeflenmiştir (Eke ve Özcan 1988).

Venedik Tüzüğü'nü izleyen bir yıl içerisinde Avrupa Konseyi'nin gerçekleştirdiği, 1969 Barcelona Sempozyumu, Palma Önerileri'nde korunacak değerleri ve bunların tipolojik sınıflandırması yapılmıştır. Bu sınıflamaya bağlı olarak "Korunacak Değerler" anıtlar ve sitler olarak iki gruba ayırmıştır.

UNESCO tarafından 1972 yılında hazırlanan ve Birleşmiş Milletlere üye olan birçok ülkenin imzalamış olduğu "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme"de ise kültürel ve doğal mirasın öğelerinin olağanüstü bir öneme sahip olduğu ve tüm insanlığın dünya mirasının bir parçası olarak korunması gerektiği kararlaştırılmıştır. 250 adet kültür varlığını belirleyerek bunların korunması amacı ile sözleşmeye dayanarak Dünya Miras Vakfı (WHF) kurulmuştur (UNESCO 1972). Aynı yıl yapılan bir başka toplantı olan "Kültürel ve Doğal Mirasın Ulusal Düzeyde Korunmasına İlişkin Tavsiyeler"de kültürel ve doğal mirasın korunmasının, muhafaza edilmesinin ve tanıtımının temel amacının; insanlığın gelişimi demek olduğu belirtilmiştir (UNESCO 1972).

UNESCO Genel Konferansı'nda 1972 yılında üye devletlerce kabul edilen "Dünya Kültürel ve Doğal Varlıkların Korunması'na Dair Sözleşmesi"nde, oldukça ayrıntılı ve kapsamlı tanımlar getirilerek, korunacak varlıklar; "Kültürel Miras" ve "Doğal Miras" olarak ayrılmış ve "Kültürel Miras" kendi içinde sınıflanmıştır. Buna göre:

Kültürel Miras;

Anıtlar: Tarihsel, sanatsal veya bilimsel açıdan sıra dışı bir değeri bulunan mimarlık eserleri, heykel ve resimler, arkeolojik nitelikte eleman ve yapılar, yazıtlar, mağara ve eleman grupları,

Yapı Toplulukları: Mimarileri, birlikleri ya da manzara ile bütünleşmeleri nedeniyle tarihsel, sanatlar ya da bilimsel açıdan olağanüstü evrensel bir değeri bulunan ayrı ya da birleşik yapı toplulukları,

Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik ya da antropolojik açıdan sıra dışı evrensel bir değeri bulunan insan ürünü eserler veya insan ve doğanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar olarak açıklanmıştır (UNESCO 1972).

1972 yılında UNESCO "Kültürel ve Doğal Mirasın Ulusal Düzeyde Korunmasına İlişkin Tavsiyeler"de korunacak varlıkları aynı şekilde "kültürel miras ve doğal miras" olarak sınıflamış ve aynı şekilde tanımlamıştır (UNESCO 1972).

ICCROM (Uluslararası Kültürel Varlıkların Restorasyonu ve Korunması Çalışmaları Merkezi) ve ICOMOS'un yaptığı çalışmalarda hem UNESCO'nun çalışmalarını destekleyerek ona paralel yaklaşımlar geliştirilmiş, hem de korunması gerekli kültür varlıklarına ilişkin tanımlar ve koruma yöntemleri geniş kapsamlı olarak ele alınmaya çalışılmıştır. ICCROM'un 1973'te Roma'da yaptığı "Uluslararası Tarihsel Çevreler; Tanımlama, Sosyal Durum ve Koruma Sorunları Kollokyumu" ile tarihsel çevreler vurgulanmış; ICOMOS'un 1973'te Lozan'da yaptığı "Tarihsel Kentlerde Sokağın Yüzü Kollokyumu"nda; sokağın bir kentsel sit'in doğal çevresi olduğu, hem estetik değerlerin hem de kullanıcıların aynı anda korunmasının gerekli olduğu belirtilmiş; yine ICOMOS'un 1973'te Selanik'te yaptığı bir başka toplantıda "kırsal sit"lerin "halk mimarisi" örneklerinin korunması gerektiği işaret edilmiştir (Binan 1999).

1973'te Avrupa Konseyi'nce İsviçre'de, "Geçmişimiz İçin Bir Gelecek" kampanyası ile başlatılan ve 1975'in "Avrupa Mimari Miras Yılı" olarak ilan edilmesiyle oluşturulan kampanyaların sonucu "Avrupa Mimarlık Mirası Kartası" kabul edilmiştir. Burada mimari mirasın insanlık tarihinin vazgeçilmez bir bölümü olarak özgün durumunda ve tüm çeşitliliğiyle gelecek kuşaklara aktarılması gerektiği, aksi takdirde insanoğlunun kendi sürekliliğine ait bilincinin bir bölümünün yok olacağı; bu mirasın yeri

doldurulamaz ruhsal, kültürel, toplumsal ve ekonomik değeri olan bir varlık olduğu; lüks olmak bir yana, kaynakları dikkatli kullanmak için yararlanılabilecek ekonomik bir kaynak olduğu vurgulanarak korumanın amacı belirtilmiştir (Ahunbay 1996). Tüzükte; Venedik Tüzüğü metnindeki 'anıt'tan 'mimari miras' kavramına geçiş, genişletilmiş bir tarihi çevre kavramı, tarihi çevrenin evrenselliği, bütünlük koruma yaklaşımı gibi kavramlar öne çıkmaktadır (Binan 1999). Bu bağlamda Avrupa Konseyi, "Avrupa Mimarlık Mirası Sözleşmesi"nde mimarlık mirasının yalnızca önemli anıtları içermediği, aynı zamanda eski kentleri, karakteristik köyleri, doğal ya da insan yapısı ortamlarda bulunan daha az önemli yapı gruplarını da içerdiği, ayrıca ruhsal, kültürel, toplumsal ve ekonomik değeri olan ve kaynakları dikkatli kullanmak için yararlanılabilecek bir mal varlığı olduğu kabul edilmiştir (Anonim 1997a).

1975'in Avrupa Mimari Miras yılı ilan edilmesi ile devam eden süreç sonunda yayımlanan Amsterdam Bildirgesi'nde mimari mirasın korunması kentsel ve bölgesel korumanın hedeflerinden biri olarak belirlenmiştir. Bildirgeyle; ekonomik, sosyal, yönetsel ve yasal yönleri gözetilen bir koruma modeli olarak tanımlanan bütünlük koruma uygulamalarının gerçekleştirilmesi için gerek duyulan araçlar tanımlanmaya çalışılmıştır. Yerel yönetimler, merkezi hükümet ve halkın katılımının bu uygulamadaki rolü vurgulanmış ayrıca teknik uygulamaların gerçekleştirilmesi için onarım konusunda usta yetiştirilmesi öngörülmüştür. Ayrıca Avrupa'nın mimarlık mirasının, paha biçilmez kültürel değerinin yanı sıra, halklarına ortak tarih ve geleceklerinin bilincini aşılarda olduğu ve bu nedenle de yaşatılmasının çok önemli olduğu vurgulanmaktadır (Ahunbay 1996). Burada, ilk defa bütünlük korumadan bahsediliyor; yani, sadece fiziksel çevrenin, yapıların, objelerin değil, onların içinde yaşayan kültürün ve insanların da korunmasından bahseden, İngilizcede "integrated conservation" diye tanımlanan, bizim, çeşitli yayınlarda "bütünlük, tümleşik koruma" diye tercüme ettiğimiz koruma boyutu ortaya çıkıyor (Binan, 2005).

Amsterdam Bildirisi'nde mimarlık mirasının yalnız üstün nitelikli yapıları ve çevrelerini değil, tarihsel ve kültürel özelliği olan tüm kentsel ve kırsal alanları da kapsayacağı belirtilmiştir. Bildiride ani toplumsal değişikliklere karşı bireylerin kimliklerini bulmalarına olanak veren çevreleri korumak ya da yaşatmak için, tarihsel sürekliliğin korunması gerekliliğinin kabul edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca çağdaş kent

planlamasında, toplumsal ve kültürel değişimlerin çizgilerini yaşatmak için bir çaba gösterildiği ve aynı zamanda eski yapıların kaynak tasarrufu ve israfın önlenmesine de katkıda bulunduğu bilincine varıldığı, koruma çalışmalarında yer alan yetenek ve becerilerini yaşatıp geleceğe aktarmak zorunda olan sanatçı ve yüksek nitelikli zanaatçılara da gereksinim yaratıldığı, mevcut yerleşmelerin sağlıklılaştırılmasının aynı zamanda tarımsal alanların kentsel işlevlere yönelik kullanılmasını azaltacağı, mevcut yerleşmelerin korunmasının nüfus hareketlerini büyük ölçüde azaltmaya hatta önlemeye yardımcı olacağı ve korumanın kent ve bölge planlamadan ayrı bir biçimde ele alınamayacağı önemle belirtilmektedir (Ahunbay 1996).

1975 yılında Belçika'da ICOMOS tarafından gerçekleştirilen "Tarihsel Kentlerin Koruma ve Kurtarılması" konulu toplantıda kentsel mirasın korunmasının; estetik, kültürel ve sosyal değerler açısından önemi vurgulanarak, kentsel mirasın sosyal ve ekonomik bir kaynak olarak kabul edilmesi gerektiği açıklanmıştır (Binan 1999).

1976 yılında ICOMOS'un Fransa Le Creusot'ta yaptığı toplantıda ise; korunması gerekli kültür varlıklarının arasına "endüstriyel kültür mirası" da alınmış, hükümetler uyarılarak hızla yok olan tarihsel endüstri ürünlerinin de kültür mirası kavramı içinde değerlendirilmesinin sağlanması gerektiği vurgulanmıştır (Hinsh 1980, Binan 1999).

UNESCO tarafından 1976'da Nairobi'de yapılan toplantıda da gündeme alınarak somutlaştırılan "Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler" konulu kararlarda; korumanın tanım ve amacı "tarihi veya geleneksel alanlar ile çevrelerinin tanımlanmaları, onarımları, sağlıklılaştırılmaları, bakımları ve yeniden canlandırmaları" şeklinde değerlendirilmiştir. Bu kararlarda dile getirilen önerilerde ise korumanın nedeni giriş bölümünde açıklanmaktadır. Bu bölümde tarihi çevrelerin her yerde insanların günlük çevrelerinin bir parçası olduğu, onları oluşturan geçmişin yaşayan varlığını temsil ettiği ve yaşamda toplumdaki çeşitliliğe cevap verebilmek için gerekli olan çeşitliliği sağladığı, bunun yanı sıra değerlerin korunmasına yönelik ve insancıl bir boyut kazandıklarını göz önüne alarak, tarihsel alanların çağlar boyunca sosyal, dinsel ve kültürel etkinliklerin çeşitlilik ve zenginliğinin en somut tanıklarını oluşturdukları, çağımızın standartlaşmasının giderek getirdiği benzeşme ve kimliksizleşme tehlikeleri karşısında onlarda, kimliklerinin temel taşlarını ve kültürel

varlıklarının ifadesi bulan insanlar ve toplumlar için, geçmiş günlerin bu yaşayan tanıklarının yaşamsal önem taşıdığı vurgulanarak korumanın nedenleri belirtilmektedir. Anılan önerilerin tanımlar bölümünde ise; arkeolojik, mimarlık, tarih öncesi, tarihsel, estetik veya sosyo-kültürel açıdan değerleri kabul edilmiş alanların korunmasının gerekliliği de vurgulanmaktadır. Genel ilkeler bölümünde; inşaat tekniklerinin ve mimari biçimlerin giderek birbirine benzediği, tüm dünyada tertip bir çevre yaratılması tehlikesinin bulunduğu, günümüzde tarihi alanların korunmasının, ülkelerin kültürel ve sosyal değerlerinin korunması ve geliştirilmesine yardımcı olacağı, böylece dünyanın kültürel mirasının mimari açıdan zenginleşmesine katkıda bulunulabileceği ifade edilerek korumanın nedenlerine ilişkin açıklama getirilmektedir (UNESCO 1976).

ICOMOS tarafından 1972 UNESCO Konvansiyonu ve 1976 tarihli "Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler" konulu kararlar temel kabul edilerek, yeni bir kavram olan "kültürel turizm" kavramı ortaya konmuş ve Kültürel Turizm Sözleşmesi'nde ortaya konmuştur (ICOMOS 1976).

1980–1982 yılları arasında Avrupa Konseyi'nce düzenlenen 'Kentsel Yenileşme Kampanyası' kentsel miras kavramı çerçevesinde kent planlama konusundaki gelişmeleri tartışmıştır. Kapanış konferansında ise kentlerin gelişme ve işletilmesinde onarımın gerekliliği, tarihi çevrelerin toplumsal yeniden üretim merkezi olarak rehabilitasyonu ve nüfus çekim gücünün artırılması konuları ön planda yer almıştır (Eke ve Özcan 1988).

1985'te Granada'da yapılan Avrupa Konseyi toplantısında yeniden gündeme getirilen "Avrupa Mimarlık Mirasının Korunması İçin Sözleşme"de mimarlık mirası; Avrupa kültür mirasının varlık ve çeşitliliğinin yeri doldurulamaz bir anlatımı, geçmişin paha biçilemeyen bir tanığı ve tüm Avrupalıların ortak malı olan bir zenginliği bir kültürel kimlik ögesi olduğu kadar bugünün ve yarının nesilleri için bir esin ve yaratıcılık kaynağı olduğu, bu mirasın korunmasının güvence altına alınmasının gerektiği, bu bağlamda gelecek kuşaklara kültürel bir referans sistemi aktarmanın, kentsel ve kırsal yaşam koşullarını iyileştirmenin ve aynı vesileyle devletlerin ve bölgelerin ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerini desteklemenin önemi vurgulanmıştır (Anonim 1997b).

ICOMOS'un 1987 yılında Washington'da yayınladığı "Tarihi Kentler ve Kentsel Bölgeler İçin Koruma Sözleşmesi"de; korumanın amacına yönelik olarak; tarihsel bölgelerde bireysel ve toplumsal yaşamın uyumlu bir şekilde gelişmesinin sağlanması ve her türlü kültür varlığının bir insanlık mirası olarak uzun süreli güvence altına alınması hedeflenmiştir (ICOMOS 1987). Sözleşme korunacak tarihi kent ve kentsel bölge sayılabilecek alanları belirterek bunların tanımını yapmış; "bütün kentsel oluşumlar, ister organik olarak zamanla, ister planlama sonucu ortaya çıkmış olsun, tarihi süreci içinde çok yönlü toplumsal gelişmelerin bir ifadesi olarak kabul edilmiş, büyük veya küçük kentler, merkezleri ve kentin belirli bölgeleri"nin girmekte olduğu belirtilerek, kentin tarihsel karakteri ile bu karakterlerle ifade kazanan her türlü maddi ve manevi varlıkların korunması gerekli değerler olduğu kabul edilmiştir (ICOMOS 1987).

Kültürel Gelişmenin Dünya On Yılı Programı'nın başlaması nedeni ile UNESCO'nun yayın organı Unesco News'de Ocak 1988'de yayınlanan yazıda kültür; yaşam ve düşünce tarzlarının tablosu denebilecek son derece geniş bir alanı içeren bir anahtar olgu olarak görülmekte, uluslararası topluluğun birkaç yıldan beri bu anlayışı benimsediği, buna aykırı olarak halk yığınlarının özlemlerinin gelişme projelerinde göz ardı edilmesinin yüzyıllar boyunca yerel ölçekte birikmiş genel ve teknik bilginin varlığının yadsınması anlamına geleceği belirtilmektedir. UNESCO tarafından öngörülen eylemlerde kültürün gelişmenin odağında yer alması için, gerek sanayileşmiş ülkelerde gerekse 3. dünyadaki, özellikle karar yetkisine sahip kimselerde (devlet yöneticileri, politik yöneticiler, planlamacılar vb.) yeni bir zihniyet oluşturmaya yönelik olacağı; bu amaçla hazırlanan "Eylem Programı"nın dört ana hedefinin ise; gelişmenin kültürel boyutunun göz önünde bulundurulması, kültürel kimliklerin tanınması, geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi, kültürel yaşama katılımının genişletilmesi, uluslararası kültürel işbirliğinin yükseltilmesi olduğu vurgulanarak, kültürel mirasın korunmasının gerekliliği ortaya konmuştur (Mimarlar Odası 1990).

ICOMOS'un "Arkeoloji Mirasın Yönetimi İçin Uluslararası Tebliği"nde ise insan topluluklarının kökenlerinin ve gelişiminin bilinmesi ve anlaşılmasının, insanoğlunun kültürünü ve köklerini tanımlayabilmesi açısından hayati öneme sahip olduğuna dikkat çekilerek arkeolojik mirasın eski çağlardan bu yana yaşamış olan insanların faaliyetleri

ile ilgili temel kayıt olduğu, bu nedenle günümüzün ve geleceğin nesillerinin çıkarları adına incelenmesine olanak tanınabilmesi için korunmasının zorunlu olduğu, arkeolojik mirasın insanoğlunun varlığına dair tüm izleri kapsayan ve yaşadığı zaman dilimi içerisinde yaptığı faaliyetlerini ortaya koyan her türlü mekanı (yeraltı ve sualtı mekanları dahil), terk edilmiş yapıları da bunlarla ilgili tüm taşınabilir kültürel malzemeleri kapsadığı önemle belirtilmekte:

- Kentin parsellerden ve yol ağından oluşan dokusu,
- Yapılar, yeşil alanlar ve boş alanlar arasındaki ilişki,
- Yapıların strüktür, stil, ölçek, kütle, konstrüksiyon, malzeme, renk ve süsleme ile iç ve dış görünümleri,
- Kent veya kentsel bölge ile doğal zaman içinde aldığı değişik işlevlerin bu tanımın içinde yer aldığı açıklanmaktadır (ICOMOS 1990).

1993 yılında ICOMOS'un Sri Lanka'da kabul etmiş olduğu "Anıtların, Külliyelerin ve Sitlerin Korunması, Eğitimi ve Öğretim Temel İlkeleri" başlıklı sözleşmede mimari miras kavramının; anıt, külliye ve sitleri kapsadığı açıklanmış, geleneksel mesleklerinde değeri çok yüksek bir kültürel miras olduğu önemle vurgulanmış, kültürel ve çevresel gelişmenin bir parçası olarak korunması gerektiğine dikkat çekilmiştir (ICOMOS 1993). 1995'de yapılan uluslararası eğitim toplantısında kabul edilen "Koruma Etiği Metni"nde koruma eyleminin amacına yönelik olarak anıtın gizli kalmış değerlerinin ve özelliklerinin göz önünde tutularak en üst seviyede bir uygulama standardına ulaştırılması biçiminde açıklanmıştır (ICOMOS 1995). Metinde koruma anlayışı, yaşam çevresini geçmiş dönemi dondurmaya çalışan bir anlayış değil, yeni değişmelerin eklenmesiyle çevreyi zenginleştirici ve geliştirici bir anlayış olması gerektiği vurgulanmış (Tekeli 1991), ve yanı sıra toplumların geçmişteki sosyo-ekonomik koşullarını, kültürel değerlerini yansıtan fiziksel yapının günümüzün değişen toplumsal ve ekonomik koşulları altında yok olmasına engel olmak ve çağdaş gelişmelerle bütünleştirerek yaşaması biçiminde ortaya konmuştur (Sözen 1990).

İnsanlarda her zaman bir yere ait olma veya o yerin kendine ait olduğu içgüdüünün bulunması, insanın çevresine kazandırdığı anlamsal bütünlükle kendi kimliğini özdeşleştirmesine ve varlığını kesintisiz olarak sürdürmesine neden olduğu, toplumsal hayatın sürekli oluşu, toplumun meydana getirdiği kentsel çevreninde belirlenmiş

koşullar altında sürekli olması anlamına geldiği, bu bağlamda kültür varlıklarının ve kentsel mirasın korunmasının amacının;

- Toplumsal ve kültürel sürekliliği sağlamak,
- Mimari ve Kentsel dokudaki sürekliliği sağlamak,
- Gelecek nesillerin eğitimindeki önemi,
- Kente ve yöreye getireceği ekonomik gelir,
- Yapısal ve doğal çevreye olumlu etkileri olduğu ifade edilmiştir (Özen 1995).

Kültürel varlıkların geçmişten bugüne gelen ve bugün tüketilmesi gereken bir miras olarak görülmesi yerine, kültürel varlıkları gelecek nesillere aktarılması gereken bir emanet olarak görmek anlayışı toplumda daha çok yer etmesi gereken bir yaklaşım olmalıdır.

Çizelge 3.1. Tarihi Çevre Koruma Kavramının Gelişim Süreci

18. yüzyıl	Antik ve arkeolojik eser koruma, Aristokratik eğilimlerin ve merkezi idarelerin yönlendirmesi
1751	İngiltere’de “The Society of Antiquities of London” ın ilk örgütlenme girişimlerinden biri olarak kurulması
19. yüzyıl Son Yarısı	Arkeolojinin yanında anıt eser de koruma kavramının gelişmesi Sir Gilbert Scott, Villot le Duc - "üslup birliğine varma" ilkesi John Ruskin - restorasyon yerine sürekli bakım ve koruma William Morris - restorasyon yerine koruma Luca Beltrami - Tarihsel restorasyon Camillo Boito 1883 - çağdaş restorasyon kuramı, sağlamlaştırma, onarım ve restorasyon
1887 ve 1913	Fransa’da anıtsal yapıların korunması için kabul edilen ilk yasalar
1913	Polonya’da kabul edilen anıt dışında tarihi çevrenin de ele alındığı ilk anıt koruma yasası
	Gustavo Giovannoni – Sadece anıtlar değil çevreleri ve bazen yapı kümeleri birlikte korunmalıdır.
1931’de Atina’da yapılan "Tarihi Anıtların Korunması ile ilgili Mimar ve Teknisyenlerin I. Uluslararası Konferansı"	Tarihi anıtların çevrelerinin de saygı gösterilerek özellik arz eden yapı kümelerinin ve peyzajın korunması gerekliliğinden söz edilmiştir. Belçikalı Victor Horta da bu konferansta, anıtların çevrelerine de dikkat çekerek söz etmiştir.
1932 - “Carta del Restauro Italiana” (İtalyan Restorasyon Tüzüğü)	Giovannoni tarafından hazırlanarak İtalya tarafından yasal hale getirilen Carta del Restauro’da hangi döneme ait olursa olsun, sanat değeri ve tarihi anısı olan dönemlerden gelen eklere ve çevresine saygılı olunması gerektiği vurgulanmıştır
1946	Londra’da Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu’nun(UNESCO) kurulması
II. Dünya Savaşı’nı izleyen yıllar	Yeniden ayağa kaldırma çabaları Kentsel sit kavramının belirmeye başlaması Yalnızca belirli dönemlerle ait yapıların değil, tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan bütün dokunun korunması gerektiği fikrinin kabul ortamı bulması
1957 yılında Paris’te toplanan "I. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi"	"Anıt" kavramından " kentsel miras " kavramına doğru bir gelişme Korunacak varlıklar arasına henüz olgunlaşmasa da " tarihsel kent " kavramına yer verilmesi Tarihi çevreler için koruma ve yeniden yaşama kavuşturma arasındaki zor dengenin tartışılması Bütünleşik koruma olarak adlandırılan, kentleri sosyal, ekonomik ve politik açıdan yeniden canlandırma tartışmaları
1962’de çıkarılan Malraux Yasası	Bütün dünyada koruma hukuku alanında kabul edilen en etkin yasalardan biri ‘Yapılaşmadaki öncelikli şartın kimlik ve peyzaj değerlerinin sürdürülmesi’, ‘sadece korunacak eser değil, etrafındaki 500 metrelik alan da koruma kapsamında değerlendirilmesi ve buradaki her türlü değişim özel izne tabi tutulması’ maddeleri

Çizelge 3.1. Tarihi Çevre Koruma Kavramının Gelişim Süreci (devam)

1963 Europa Nostra'nın kurulması	İlgi alanları arasında eski eserler ve korunması, çevre korunması olan, Avrupa çapında 50 ülkeden 250 sivil toplum kuruluşunu birleştiren, Avrupa Konseyi çevresinde kurulan bağımsız danışma kurulu niteliğindeki uluslararası kültürel miras koruma örgütleri federasyonu
1964- II. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi – Venedik Tüzüğü	'Korumanın Amacı' bölümünü içeren 6. maddesinde ise; "Anıtın korunması, ölçeği dışına taşmamak koşulu ile çevresinin bakımını da içine almalıdır" denmektedir. koruma kavramı, yöresel mimari açısından değişmemiş ya da az değişmiş kırsal bir yerleşmeyi veya korunması gerekli özellikler taşıyan kentsel yerleşmelerin bir bölümü ya da gereğinde bütününe kapsar hale gelmiştir.
1965-	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi- ICOMOS'un kurulması
1969'da Brüksel'de toplanan Avrupa Konferansı Sorumlu Bakanlar toplantısı	Eski merkezlerin yok oluşu önlemek için ortaya konan bütünlük koruma uygulaması ile tarihi dokunun çevresi ile birlikte güncelliğinin artırılarak korunması hedeflenmiştir
1969 Barcelona Sempozyumu, Palma Önerileri'nde	"Korunacak Değerler" anıtlar ve sitler olarak iki gruba ayırmıştır.
UNESCO tarafından 1972 yılında hazırlanan	Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme Birleşmiş Milletlere üye olan birçok ülkenin imzalamış, "Kültürel Miras" kendi içinde Anıtlar, Yapı Toplulukları ve Sitler olmak üzere sınıflandırılmıştır. Dünya Miras Vakfı(WHF) kurulmuştur
1972 yılında UNESCO "Kültürel ve Doğal Mirasın Ulusal Düzeyde Korunmasına İlişkin Tavsiyeler"	Korunacak varlıkları aynı şekilde "kültürel miras ve doğal miras" olarak sınıflamış ve aynı şekilde tanımlamıştır.
ICCROM'un 1973'te Roma'da yaptığı "Uluslararası Tarihsel Çevreler; Tanımlama, Sosyal Durum ve Koruma Sorunları Kollokyumu"	Tarihsel çevreler vurgulanmıştır.
ICOMOS'un 1973'te Lozan'da yaptığı "Tarihsel Kentlerde Sokağın Yüzü Kollokyumu"	Sokağın bir kentsel sit'in doğal çevresi olduğu , hem estetik değerlerin hem de kullanıcıların aynı anda korunmasının gerekli olduğu belirtilmiştir.
ICOMOS'un 1973'te Selanik'te yaptığı bir başka toplantıda	" Kırsal sit "lerin " halk mimarisi " örneklerinin korunması gerektiği işaret edilmiştir.

3.1.2. Yeniden canlandırmanın yakın dönem tarihsel gelişimi

Yeniden canlandırmanın gelişimi irdelemek için kentsel koruma ve yenilemenin yakın dönem gelişim sürecini incelemek yerinde olacaktır. Sadece tarihi yerleşimler için ele alınmayan bu çalışmalar, tarihi yerleşimler konusunda önemli bilgiler vermektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası yıkılmış olan kentleri yeniden ayağa kaldırmak için çeşitli çalışmalar başlatılmıştır. 1950-1960 yılları arasında, savaş sonrası tahrip olan kent merkezlerinin yenilenmesi için, hızlı sanayileşme, nüfus artışı ve modernist planlama etkisiyle kentlerin yerleşik alanlarının nazım plana dayalı olarak genişletilmesi ve yeniden inşa edilmesi şeklinde ağırlıklı olarak kamu sektörünün yatırımcı olduğu, sosyal devlet uygulamaları ön plana çıkmaktadır (bkz. Çizelge 3.2). Şehir çöküntü bölgelerinde yaygın biçimde uygulanan yeniden geliştirme ve büyük ölçekli temizleme gibi müdahale biçimlerinin yerini tarihsel niteliği olan alanları tekrar şehrin yaşayan, canlı bir parçası haline getirme amaçlı yeniden canlandırma uygulamaları almıştır. Bu uygulama yaklaşımıyla eskime bölgesi tekrar yaşamak, çalışmak, vakit geçirmek ve yatırım için çekici bir nitelik kazanmaktadır (Arabacıoğlu 2007).

1960-1970'li yıllara baktığımızda kent merkezlerindeki çöküntü alanlarının temizlenmesi ve yıkılıp yeniden inşa edilmesi, kent merkezlerini sağlıklılaştırma çalışmaları şeklinde kentsel yeniden geliştirme ve kentsel sağlıklılaştırma olarak adlandırabileceğimiz uygulamalar yapılmıştır (bkz. Çizelge 3.2).

1970'lerden itibaren yapı ve sanat eseri düzeyinde olan koruma çalışmaları, daha sonra alan temizleme ve büyük ölçekli yeniden geliştirme politikalarının (bkz. Çizelge 3.2), fiziksel, sosyal ve kültürel anlamda yaşamı uğrattığı kesintiye tepki olarak da alana dayalı korumaya dönüşmüştür (Oruç ve Giritlioğlu 2006).

1970-1980'li yıllarda kent merkezlerindeki köhnemiş alanları yenilmek üzere, enerjiye dayalı ekonomik kriz nedeniyle sosyal devlet anlayışının gerilemesiyle, gayrimenkul eksenli kamu-özel ortaklıklarına dayalı projeler uygulanmıştır (bkz. Çizelge 3.2).

1980-1990 yılları arasında ise, küreselleşme olgusu, post modernist yaklaşımlar ve sürdürülebilirlik kavramının etkisiyle kentsel gelişim şirketleri gibi kamu fonlarını

kullanan özel sektörün ve konuya ilişkin ajansların proje ortaklıkları geliştirdiği gayrimenkul eksenli, kamu-özel sektör ortaklı kentsel yenileme yaklaşımı göze çarpmaktadır (bkz. Çizelge 3.2).

Çizelge 3.2. Kentsel Koruma ve Yenilemenin Gelişim Süreci (Dinçer 2009)

1950-1960	<p>YENİDEN İNŞA (Urban Reconstruction)</p> <ul style="list-style-type: none"> -Savaş sonrası tahrip olan kent merkezlerinin yenilenmesi - Hızlı sanayileşme ve nüfus artışı – modernist planlama -Kentlerin yerleşik alanlarının nazım plana dayalı olarak genişletilmesi ve“yeniden inşa edilmesi” - Kent çeperlerinde yeni banliyölerin geliştirilmesi: toplu konut uygulamaları -Sosyal devlet uygulamaları: merkezi ve yerel yönetimin etkinliği -Ağırlıkla kamu sektörünün yatırımcı olması -Konut ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi
1960-1970	<p>KENTSEL YENİDEN GELİŞTİRME (Urban Redevelopment) KENTSEL SAĞLIKLAŞTIRMA (Urban Rehabilitation)</p> <ul style="list-style-type: none"> -Kent merkezlerindeki çöküntü alanlarının temizlenmesi; yıkılıp yeniden inşa edilmesi, kent merkezlerinde sağlıklaştırma çalışmalarının başlaması -Özel sektörün konut yatırımındaki payının artması -Bölge planlama düzeyinin gündeme gelmesi -Banliyölerin ve çevre yerleşmelerin büyümesi planlaması
1970-1980	<p>KENTSEL SAĞLIKLAŞTIRMA (Urban Rehabilitation) KENTSEL YENİLEME (Urban Renewal) KENTSEL YENİDEN CANLANDIRMA (Urban Revitalization)</p> <ul style="list-style-type: none"> -Enerjiye dayalı ekonomik kriz nedeniyle sosyal devlet anlayışının gerilemesi ve Gayrimenkul Eksenli Kamu-Özel Ortaklıklarına dayalı projeler -Kent merkezlerindeki köhnemiş alanların yenileme projeleri -Kentsel gelişme alanlarında toplu konut projeleri -Kentsel altyapı projelerinin önem kazanması
1980-1990	<p>KENTSEL SAĞLIKLAŞTIRMA (Urban Rehabilitation) KENTSEL YENİDEN GELİŞTİRME (Urban Redevelopment) KENTSEL YENİLEME (Urban Renewal) KENTSEL YENİDEN CANLANDIRMA (Urban Revitalization)</p> <ul style="list-style-type: none"> -Küreselleşme olgusu-post modernist yaklaşımlar-sürdürülebilirlik - Gayrimenkul eksenli, kamu-özel ortaklı kentsel yenileme yaklaşımı -Çok sayıda gelişme ve yeniden geliştirme planlarının ortaya çıkması: Öncü(flagship) projeler -Kentsel Gelişim Şirketleri (Urban Development Corporation – UDC) Kamu fonlarını kullanan özel sektörün ve konuya ilişkin ajansların proje ortaklıkları
2000’ler	<p>Urban Regeneration KENTSEL YENİDEN OLUŞUM\ YENİDEN GELİŞTİRME \ KENTSEL YENİDEN ÜRETİM = KENTSEL DÖNÜŞÜM</p> <ul style="list-style-type: none"> -Politika ve uygulamalarda daha geniş kapsamlı bakış açıları:sosyal eşitsizlikleri – yoksulluğu gidermeyi hedefleyen toplumsal dönüşüm projeleri -Tarihi miras ve koruma anlayışının güçlenmesi, kültür eksenli projeler -Sosyo-ekonomik ve mekansal açıdan bütünleşmiş stratejik planlama yaklaşımlarının ön plana çıkması -1980’lerden daha gösterişsiz projeler -Kentsel Yenileme Ortaklıkları (Urban Regeneration Companies – URC’s): Kamu-özel sektör arasında daha dengeli rol paylaşımı

2000'den sonra sosyal eşitsizlikleri ya da yoksulluğu gidermeyi hedefleyen toplumsal dönüşüm projeleri, tarihi miras ve koruma anlayışının güçlenmesiyle kültür eksenli projeler, sosyo-ekonomik ve mekansal açıdan bütünleşmiş stratejik planlama yaklaşımlarının etkisiyle 1980'lerden daha gösterişsiz projeler üretilmiştir (bkz. Çizelge 3.2). Kamu-özel sektör arasında daha dengeli rol paylaşımının olduğu kentsel yenileme ortaklıkları oluşmuştur (Dinçer 2008).

Kültürel mirasın ve tarihi yapıların korunması ile ilgili olarak imzalanan uluslararası anlaşmalara ek olarak, kentsel yenileşmenin 1990'ların ortalarından itibaren Avrupa Birliği'nin gündeminde yer aldığı ve ortak kentsel yenileşme politikalarının oluşturulmasının hedeflendiği görülmektedir (Erden 2004).

Geçmişte müzecilik anlayışına koşut gelişen koruma kavramı, günümüzde mimari anlamda kültürel varlıkların çağdaş yaşamla ekonomik ve işlevsel yönden bütünleştirilmesi, toplum için yararlı bir işleve uyarlanması ve sağlıklılaştırılması şeklinde yorumlanmaktadır. Yalnız anıtsal eski eserlerin onarımı ve olduğu gibi saklanması şeklinde değil bir bölgenin önemli bir özelliği bulunmayan parçaları da dahil olmak üzere geçmişi ile devamlılığını sağlayan bir yönetim şekli olarak koruma kavramı değerlendirilmektedir (Tadmori 2004).

Özetlemek gerekirse; tarihi çevre koruma kavramının modern bir bilimsel disiplin olarak gelişim sürecinde (bkz. Çizelge 3.1, 3.2), arkeolojik eserden taşınmaz esere, anıttan sivil, tek yapı ölçeğinden çevre ölçeğine doğru, 'korunacak değer' kavramlarındaki genişlemelerin yanı sıra, korumadaki 'müdahale' kavramlarının da müzeci yaklaşımlardan, 'kentbilimsel', sivil, ve toplum odaklı yaklaşımlara doğru değişmiştir. Bu konuda yasal ve kurumsal bir çok alanda gelişmelerle bilimsel olarak ta belli bir seviye yakalanmıştır. Bu temel tutum değişikliğine eşlik eden ve gittikçe daha sık sorulan, 'koruma kimin için?', 'korunacak değerleri kim, neden, nasıl belirliyor?' ve 'korumayı kim yapmalı?' gibi sorular, yeni, 'değer-temelli' bir koruma anlayışını duyurmaktadır. Bu sorulara yanıt arayışları, belki de 'korumayı nasıl beraber yapabiliriz?' sorusundan geçen uzlaşmacı yollara işaret etmektedir.

3.1.3. Tarihi yerleşimlerin yeniden canlandırılması çalışmalarında dünyadan örnekler

Bir önceki bölümde tarihi alanların korunmasından, günümüze kadar geçen tarihsel süreç değerlendirmiştir. Bu bölümde daha kapsamlı bir vizyon elde edebilmek için tarihi yerleşimlerin yeniden canlandırılması kapsamında dünyanın farklı ülkelerinden örnek alanlar sunulmaktadır. Ele alınan alanlar tarihi yerleşimlerde kentsel ölçekte yapılan yeniden canlandırma çalışmalarından dünyada geçerli olan yönetim modelleri olarak seçilmiştir. Her alan aşağıda yer alan genel başlıklar altında tanımlanmakta, belirlenmekte ve değerlendirilmektedir:

- Alanın Adı,
- Bulunduğu Ülke,
- Alanın yeri ve Karakteristik Özellikleri,
- Alanın Sorunları (Sosyal, Ekonomik ve Fiziki Problemleri),
- Alanın Potansiyelleri,
- Yeniden Canlandırma Projesinin Hedefleri,
- Ön Tespit Çalışmalarının İçeriği,
- Katılım Yaklaşımı,
- Organizasyon Biçimi,
- Finansmanı,
- Yeniden Canlandırma Projesinin Programının İçeriği ve Uygulamalar,

Bu tür değerlendirme geniş bir yelpazede ele alınan örnek alanların irdelenmesi için ana bir çerçeve oluşturacaktır. Karşılaştırmalı metot, pratik ve teorik açılardan en iyi uygulama örneğine karar vermeye olanak sağlayacaktır. Bu tablolar, sosyal, ekonomik ve fiziki açılardan problemleri nedeniyle yenileme ihtiyacı olan alanlar ile ilgili genel bilgi vermektedir. Alanın kayda değer potansiyellerini oluşturabilmesi için alanın yeri ve karakteristik özelliklerine karar verilirken, yeniden canlandırma projesinin arkasındaki sebep olarak problemler tanımlanmıştır. Alanlar arasında basitçe karşılaştırma ve değerlendirme imkanı sağlayan, bu bölümde oluşturulan bu yapı projelerdeki benzerlikleri, farklılıkları ve politikaları da göstermektedir. Bu karşılaştırma ve değerlendirmeden sonra birçok önemli ve yararlı sonuçlar elde edilebilecektir.

Çizelge 3.3. Regensburg kentsel dönüşüm projesi

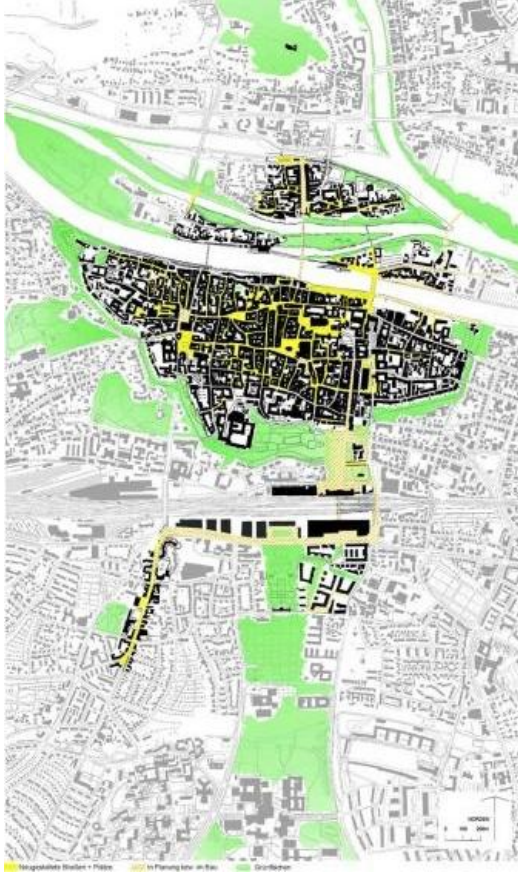
Almanya	1984 - ...		
	Şehir Merkezi – Caddede Yaşamın Yenilenmesi		
Alanın Yeri ve Karakteristik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none">• Danube Nehri'nin en kuzey noktası• Bavyera bölgesinin 4. büyük şehri• Ortaçağdan beri süre gelen bir yerleşim (bkz. Şekil 3.1)• 8074 hektar alan (bkz. Şekil 3.5), 143,000 nüfus• Bin adet tescilli yapı (bkz. Şekil 3.2)• 2006 yılından beri Dünya Miras Listesi'nde		
Sorunlar	<ul style="list-style-type: none">• Tarihi kent merkezinin kimliği ve estetik değerlerini zedelemeyen yeni ihtiyaçlara cevap verecek gelişmenin ilkelerini belirlemek		
Alanın Potansiyelleri	<ul style="list-style-type: none">• Bölgenin ekonomik merkezi• Çok iyi gelişen ekonomik kalkınma• Gelecek teknolojiler için önemli bir alan• Tarihi dokusu çok iyi korunmuş ahenkli Ortaçağ şehri		
Hedefler	<table border="1"><tr><td>Alan Yönetim Planı</td><td><ul style="list-style-type: none">• Bir dünya mirası olan tarihi kent merkezinin korunması ile hızla büyümekte olan kentin toplumsal, iktisadi ve çevresel açıdan sürdürülebilir gelişimi arasında bir denge kurmak• Yaşayanlara ve ziyaretçilere, işlevsel çeşitliliği olan, canlı ve cazip bir kent merkezi sağlamak, yeni yatırımlar çekerken, çeşitli sosyo-ekonomik kesimlere ucuz barınma imkanı sağlamak• Tüm paydaşların (yaşayanlar, çalışanlar, ziyaretçiler, korumacılar...) çeşitli/çelişkili ihtiyaçlarını ve çıkarlarını yönetmek• Kamu, özel, sivil işbirliği modelleri kurmak• Tarihi yapılarda enerji tasarrufunu sağlamak (Ripp 2010)</td></tr></table>	Alan Yönetim Planı	<ul style="list-style-type: none">• Bir dünya mirası olan tarihi kent merkezinin korunması ile hızla büyümekte olan kentin toplumsal, iktisadi ve çevresel açıdan sürdürülebilir gelişimi arasında bir denge kurmak• Yaşayanlara ve ziyaretçilere, işlevsel çeşitliliği olan, canlı ve cazip bir kent merkezi sağlamak, yeni yatırımlar çekerken, çeşitli sosyo-ekonomik kesimlere ucuz barınma imkanı sağlamak• Tüm paydaşların (yaşayanlar, çalışanlar, ziyaretçiler, korumacılar...) çeşitli/çelişkili ihtiyaçlarını ve çıkarlarını yönetmek• Kamu, özel, sivil işbirliği modelleri kurmak• Tarihi yapılarda enerji tasarrufunu sağlamak (Ripp 2010)
Alan Yönetim Planı	<ul style="list-style-type: none">• Bir dünya mirası olan tarihi kent merkezinin korunması ile hızla büyümekte olan kentin toplumsal, iktisadi ve çevresel açıdan sürdürülebilir gelişimi arasında bir denge kurmak• Yaşayanlara ve ziyaretçilere, işlevsel çeşitliliği olan, canlı ve cazip bir kent merkezi sağlamak, yeni yatırımlar çekerken, çeşitli sosyo-ekonomik kesimlere ucuz barınma imkanı sağlamak• Tüm paydaşların (yaşayanlar, çalışanlar, ziyaretçiler, korumacılar...) çeşitli/çelişkili ihtiyaçlarını ve çıkarlarını yönetmek• Kamu, özel, sivil işbirliği modelleri kurmak• Tarihi yapılarda enerji tasarrufunu sağlamak (Ripp 2010)		

Şekil 3.1. Regensburg tarihi şehri
(Anonim 2012a) (<http://www.planum.net/street-life-regensburg-germany>, 2012)

Şekil 3.2. Regensburg tarihi şehrinden bir görünüş
(Ferstl 2011) (http://urbact.eu/fileadmin/Projects/HERO/projects_media/LAP_Regensburg.pdf, 2012)

Şekil 3.3. Yeni cadde ve meydan planı (Anonim 2012a) (<http://www.planum.net/street-life-regensburg-germany>, 2012)

Şekil 3.4. Belediyenin önündeki meydan (Anonim 2012a) (<http://www.planum.net/street-life-regensburg-germany>, 2012)

Şekil 3.5. Regensburg tarihi şehir planı (Buhler 2009) (http://urbact.eu/fileadmin/Projects/HERO/projects_media/5_GRAZ_Regensburg_Management_Plan_Barbara_Buehler.pdf, 2012)

Çizelge 3.3. Regensburg kentsel dönüşüm projesi (devam)

Hedefler	Eylem Alanları	<ol style="list-style-type: none">1. Somut Kültürel Miras2. Kültür ve Turizm3. İktisadi Kalkınma4. Kentsel Gelişme ve Kentsel Planlama5. Çevre ve Rekreasyon6. Bilinçlendirme ve Bilim
Ön Tespit Çalışmaları	-	
Katılım Yaklaşımı		<ul style="list-style-type: none">• Alan Yönetimi Çalışma Grubu (Belediye ve Birimleri, Regensburg Turizm Ofisi, Sanayi ve Ticaret Odası, Regensburg Kent Pazarlama, Tarihi Kent Eylem Grubu, Regensburg Dünya Mirası Geliştirme Birliği, Bavarya Bölgesi Anıtları Koruma Ofisi, Bavarya Ekonomi Bakanlığı-yetkili idare), İmar ve Altyapı Kurulu, Bavarya İçişleri Bakanlığı, iki Regensburg vatandaşı• Halkla ilişkiler çalışması (planın halka tanıtımı)• Bilgilendirme etkinlikleri ve kampanyalar• Proje değerlendirme ve tartışma toplantıları• Uygulamaya halkın katılımı
Organizasyon Biçimi		<ul style="list-style-type: none">• Yetkili İdare - Bavarya Ekonomi Bakanlığı (finansal kaynak)• Yürütücü - Regensburg Belediyesi Koordinasyon Merkezi (planlama ve yönetim çalışmaları)• Alan yönetimi çalışma grubu

Çizelge 3.3. Regensburg kentsel dönüşüm projesi (devam)

Finansman	<ul style="list-style-type: none">• Bavarya Ekonomi Bakanlığı (yetkili idare - finansal kaynakların sağlanması)
Programlar (Uygulamalar)	<ul style="list-style-type: none">• Tarihi anıtsal yapıların ve binaların restorasyonu• Tarihi kent merkezinde cadde ve meydanların yeniden yapılandırılması (bkz. Şekil 3.3, Şekil 3.4)• Yaya ve bisiklet yollarının oluşturulması• 2010 yılında tamamlanan <i>yönetim planı</i> güncellenerek yapılan uygulamalar• “Perakende Konsepti 2020” projesi (kent merkezinin ticari işlevini çağdaş süreçlere uyumlu bir şekilde geliştirmek için)• Tarihi dokuya uygun modern alışveriş merkezleri ve yeni mimari çözümler üretme rehberi (Anonim 2011) (http://urbact.eu/fileadmin/Projects/HERO/projects_medi_a/LAP_Regensburg.pdf, 2012)

1984 yılından bu yana yürütülen Regensburg tarihi kent merkezini canlı tutmak amacıyla yapılan çalışmalar halen son hızla devam etmektedir. Çalışmalarda halkın katılımı ve yerel yönetimin sistemli bir şekilde örgütlenme rolü ile elde edilen sonuçların çok daha verimli olduğu görülmektedir. 2006 yılında Dünya Miras Listesi'ne giren bölgede, çalışmalar daha sistemli bir şekilde devam etmektedir. Örneğin;“Perakende Konsepti 2020” projesi sonucunda, yerel yönetimin sadece eşgüdüm rolünü üstlendiği tamamen katılımcı bir süreç sonucunda bir rehber geliştirilmiştir. Alanda yaşayanların, esnaf ve turizm sektörünün temsilcilerinin katılımıyla, turizme yönelik geleneksel ürünler ve dükkanların korunmasını hedefleyen çalışma toplantıları sonucunda geliştirilen rehber, merkezde yaşayanların ihtiyaçlarına yönelik olarak, tarihi dokuya uygun modern alışveriş merkezleri ve yeni mimari çözümler üretme amacını taşımaktadır. Rehber, bölgede yaşayan ve üreten insanlara dağıtılarak, kendilerine uygulama aşamasında izleme ve denetleme sorumluluğu yüklenmiştir (bkz. Çizelge 3.3).

Çizelge 3.4. Graz

Avusturya	1978 - ... Tarihi merkezin yeniden canlandırılması
Alanın Yeri ve Karakteristik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none">• 1999'da Dünya Miras Listesi'ne eklenmiş• 2003 Avrupa Kültür Başkenti• Emekli insanların çoğunlukta yaşadığı, 'Pensionopolis' bölgesi (bkz. Şekil 3.7)• İlki 1584'te kurulan, üç üniversitesi ve 50.000 öğrencisiyle eski bir üniversite kenti• 1974'te şehrin konservasyonu için kabul edilen kanun ve şehrin dikkate değer özelliklerini, özellikle yeni yapıların tehdidi altındaki silüetini korumak ve eski kentte yapılacak olan yeni yapılar için uygun yerleri belirlemekle sorumlu koruma komitesi
Sorunlar	<ul style="list-style-type: none">• Birçok Avrupa şehrinde olduğu gibi şehir merkezindeki yayalaştırılmış alanlar yüzünden araçların dükkanlara ulaşamaması, bir çok dükkanın bu sebeple kapanması ya da boş kalması
Alanın Potansiyelleri	<ul style="list-style-type: none">• Avrupa'nın en iyi korunmuş tarihi yerleşimlerinden biri• Eski şehrin tarihi karakteriyle (bkz. Şekil 3.6), modern mimarinin başkenti olarak nitelendirilen modern şehrin harmonisi (Ablasser 2010)• Fosilleşmekten kurtulmuş, yaşayan bir kent• 12. yüzyıldan kalan anıtlarla, günümüzün yüksek kaliteli binalarının yan yana olduğu bir şehir

Şekil 3.6. Graz tarihi merkezi hava fotoğrafı
(Hohmann 2003) (<http://128.121.10.98/coe/pdfopener?smd=1&md=1&did=594648>, 2012) (Fotoğraf: Hasso Hohmann)

Şekil 3.7. Graz tarihi merkezi ve Schlosberg saat kulesi
(Mayr ve ark. 2012) (<http://www.planum.net/street-life-graz-austria>, 2012)

Şekil 3.8. Meydana dönüştürülen Stempfergasse yayayolu
(Mayr ve ark. 2012) (<http://www.planum.net/street-life-graz-austria>, 2012)

Şekil 3.9. Graz Master Planı
(Ablasser 2010)

Çizelge 3.4. Graz (devam)

	<ul style="list-style-type: none">• <i>Yönetim planı</i> ile tarihi kent merkezinin korunması ile sosyo-ekonomik gelişme arasındaki dengeyi kurmak• Tarihi kent merkezinde ulaşımı yaygınlaştırmak (bkz. Şekil 3.8)• Yeni alışveriş merkezlerinin açılması ve geleneksel dükkanların korunması arasındaki dengeyi tesis etmek
Hedefler	<ul style="list-style-type: none">• Yeşil alan ve kamu alanlarını geliştirmek• Yeni eğlence/yiyecek mekanlarının kent merkezinde yaşayanların üzerinde yarattığı rahatsızlığı azaltmak• <i>Alan yönetimi</i> sistemini güncelleyip, tarihi kent merkezinin korunmasına yönelik yeni araçlar geliştirmek• <i>Alan yönetim planı</i> ile <i>master plan</i> (bkz. Şekil 3.9) arasındaki eşgüdümün kurumsallaşması (Ablasser 2010)
Ön Tespit Çalışmaları	<ul style="list-style-type: none">• Styria Eyaleti'nin Kültür Ofisi• Tarihi dokunun (örneğin surlar, müze binaları) daha kolay ulaşılabilir ve algılanabilir olmasını sağlayacak modern mimari çözümlerin, tarihi kent estetiğini bozmayacak şekilde tasarlanması konusunda bir mutabakatın sağlandığı ve Graz'ın zengin mimari katmanlarına çağdaş öğeler katıldığı kentlilerle birlikte yapılan çalıştaylar
Katılım Yaklaşımı	<ul style="list-style-type: none">• Styria Eyaleti'nin Kültür Ofisi• Tarihi Kent Bilim Kurulu• Sanayi ve Ticaret Odası• Graz Turizm Ofisi• Mimarlar Odası• STK (Sivil Toplum Kuruluşu)'lar• Alanda yaşayan ve çalışan kesimler

Çizelge 3.4. Graz (devam)

Organizasyon Biçimi	<ul style="list-style-type: none">• 2007 yılında master plan ile eşgüdüm içerisinde geliştirilen,• Master plan ve iletişim/yerel katılım süreçlerinin örgütlenme çatisını oluşturup, yetki ve sorumluluk dağılımını belirleyen üst yönetim aracı olan,• Ayrıca UNESCO'ya karşı Dünya Miras Alanı olma sorumluluklarını gözetten bir belge olarak Yönetim Planı
Finansman	<p>Finans sorunları için Belediyesi'nin yaptığı çalışmalarla;</p> <ul style="list-style-type: none">• Belediye Bütçesi• Özel Sektör Finansmanı• Eyalet Bütçesi• Avrupa Birliği Fonları• Graz Valiliği ve Hükümet tarafından oluşturulan Tarihi Kent Koruma Fonu'nun oluşması
Programlar (Uygulamalar)	<ul style="list-style-type: none">• Şehir merkezindeki büyük mağaza için, antik bir manastırın altına 500 araçlık 5 katlı bir otoparkın inşa edilmesi, aynı anda 140 araçlık bir otoparkın daha yapılması• Kanalizasyon sisteminin onarılması ve yenilenmesi, şehre gaz getirilmesi, içme suyu sisteminin oluşturulması, modern bir su arıtma tesisinin kurulması• Belediye ve özel sektör ortaklığında yapılan daimi konut olarak yüzden fazla apartmanın iyileştirilmesi çalışmaları,• Alışveriş ve servis hizmetlerinin geliştirilmesi (Mayr ve ark. 2012)

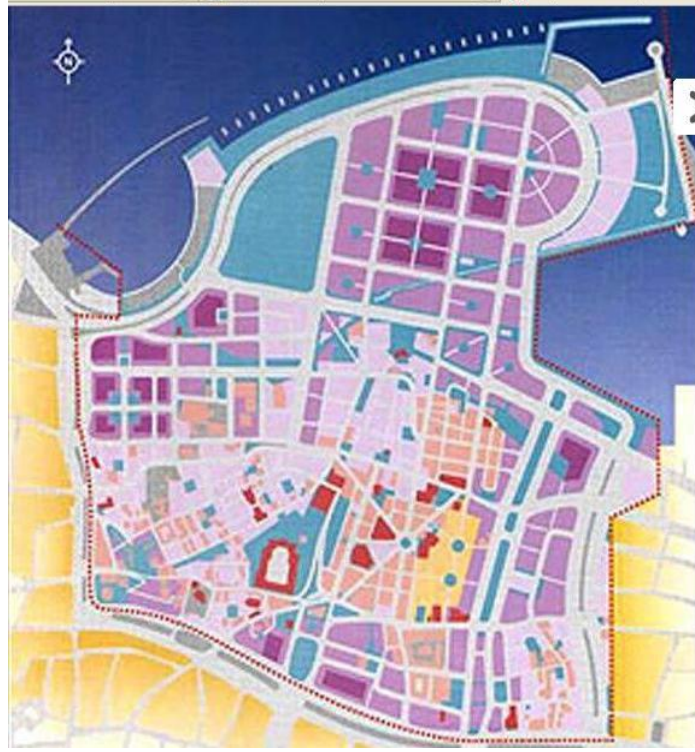
Avusturya'nın ikinci büyük kenti olan Graz'ın tarihi kent merkezi 2007 yılında hazırlanan Master Plan, tarihi kent merkezinin koruma ve gelişme ihtiyaçlarını belirleyen, gelişmiş bir koruma amaçlı imar planıdır. Yönetim Planı'nın aşmaya çalıştığı en önemli sorun, tarihi kent merkezinin korunması ile sosyo-ekonomik gelişme arasındaki dengeyi kurmaktır. Çalışmaların en önemli ayağını oluşturan iletişim ve katılım sürecinde öncelikle paydaşlar belirlenerek, proje ve uygulamalara kentlilerin katılımı sağlanarak başarılı sonuçlar sağlanmıştır (bkz. Çizelge 3.4).

Çizelge 3.5. Beyrut tarihi merkez bölgesinin savaş sonrası planlama-yenileme projesi

Lübnan	1994 - ...
Şehir Merkezi – Savaş Sonrası Planlama	
Alanın Yeri ve Karakteristik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none">• Batı etkisindeki Arap kültürüne sahip bölge• 225 kilometre sahil şeridi ve 45 kilometre eni olan, 10452 kilometrekare alan• Suriye'nin batısında, Akdeniz'in doğusunda, İsrail'in kuzeyinde yer alan bir ülke• 1943 yılında bağımsızlığını ilan eden Lübnan'ın başkenti• Hakim liman özelliği• 1954 yılında devreye giren hava alanı ile Avrupa ile Asya arasında hava koridorunda önemli bir geçiş özelliği• Beyrut'un ılımlı yapısı ve ticari merkez niteliği gibi sebeplerle hem ulusal hem de uluslararası sermayenin tercihi ile gelişmiş bir şehir
Sorunlar	<ul style="list-style-type: none">• 1975 – 1990 yılları arasında süren iç savaşın ekonomik, sosyal, kültürel ve fiziki mekan bağlamında en büyük tahribatın Beyrut'ta yaşanması• Tarihi kent merkezinin yok olma ve özelliğini kaybetme noktasına gelmesi• Tarihi kent merkezinin içerisinden geçen Şam yolu dinsel açıdan Müslüman ve Hıristiyanları fiziki mekan olarak ikiye ayırdığından, bu ikiye ayırımın yaşandığı sınır bölgesinde devamlı çatışmalar olması, burada yer alan yapıların dörtte birinin yıkılması ve yarısından fazlasının ağır hasar görmesi• Savaş sebebiyle maddi ve manevi yıkım• Ekonomik problemler (yüksek enflasyon v.b.)• Kaybolmakta olan kent ve yaşam kültürü

Çizelge 3.5. Beyrut tarihi merkez bölgesinin savaş sonrası planlama-yenileme projesi (devam)

Alanın Potansiyelleri	<ul style="list-style-type: none">• Şehrin tarihi ve coğrafi çekirdeğinde konumlanma• Ülkenin ticari, idari ve finans piyasası açısından da en önemli yeri olması• Beyrut'un, Lübnan'da üstlendiği vazgeçilmez olan finans, kültür ve eğlence merkezi işlevleri, ayrıca bölgedeki diğer yerleşim merkezlerine oranla daha avantajlı bir taşınmaz üretimi sağlaması• Beyrut merkez bölgesinin geleneğinde var olan üstünlüğü, merkezi konumu, limana yakınlığı, şehrin geri kalan kısmına ve havalimanına kolayca ulaşılabilmesi• Merkez bölgesinin, Beyrut ve çevresi göz önüne alındığında, tarihi, mimari ve arkeolojik mirasının çeşitlilik ve kapsam açısından eşsiz oluşu
Hedefler	<ul style="list-style-type: none">• Yeniden yapım projesinde benimsenmiş oluşu gibi şehrin yenilenmesindeki akılcı yaklaşımın sağladığı olanaklar. Bu tutumun belirli bir yaşam düzeyi sağlaması ve çeşitli işlevlerin zenginliğinden yaralanan çekici bir çevre oluşturması beklentisi• 1994 yılında başlayan projeye, tarihi ve kültürel değerlerin restorasyonu, yeni alanların inşası• Kamu ve özel sektör işbirliği ile proje geliştirmek• Proje finansmanı yaratmak• Beyrut merkezinin günün koşullarına göre yeniden inşa etmek• Yeni bir eğitim ve sağlık servisleri sunmak

Şekil 3.10. Solidere'nin Kent Merkezi Planı
(Baran 2006) (<http://v3.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=9148>, 2012)

Şekil 3.11. Foch-Allenby tarihi koruma bölgesi
(Anonim 2012b) (<http://www.solidere.com/conserv/conserv.html>, 2012)

Çizelge 3.5. Beyrut tarihi merkez bölgesinin savaş sonrası planlama-yenileme projesi (devam)

Ön Tespit Çalışmaları	<ul style="list-style-type: none">• Kent merkezi alanlara bölünerek, bunların her biri, detaylarından malzemelerine, bina yüksekliklerinden sokak ve kaldırım genişliklerine kadar tanımlanması, anıt niteliğindeki binaların restore edilmesi, yeni binaların kesin biçimde tanımlanmış kamusal ve yarı-kamusal alanlarla entegre edilmesi (bkz. Şekil 3.10)• 1991 Master plan ile proje alanı ilişkilendirilerek Master plan bütününde verilen kararlar doğrultusunda kentsel dönüşüm başlatılması (Demirsoy 2006)
Katılım Yaklaşımı	<ul style="list-style-type: none">• 1991'de yürürlüğe giren kanunla, belediye yönetimine, savaştan zarar görmüş bölgelerde gayrimenkul firmaları yaratma ve şehir planını geliştirme ve uygulama, mülkleri bireylere veya ortaklıklara satma ve pazarlama yetkisi verilmesi• Devlete, şirket kurma, faaliyetleri için fiziki sınırları çizme ve altyapı maliyetleri için firmaların bedelini ödeme sorumluluklarının verilmesi• Yöneticilerin, mimarların, tasarımcıların, inşaatçıların ve el sanatçıların küçük bir ordu gibi dünyanın en büyük kentsel dönüşüm şirketini oluşturması• Solidere Projesi'nin savaşta harap olan Beyrut kent merkezinin tek elden yeniden inşasını kamu ve özel sektör işbirliği ile ele alması
Organizasyon Biçimi	<ul style="list-style-type: none">• 1994'te Beyrut merkez bölgesinin geliştirilmesi ve yeniden yapılanması amacıyla, bölgedeki mülk sahipleriyle yatırımcıların ortaklığından oluşan ve mülk sahipleri ve mülk yatırımcılarının zorunlu birlikteliğiyle kurulan Societe Fianciere veya Real Estate Company SOLIDERE adında bir Lübnan Anonim Şirketi (Tadmori 2004)

Çizelge 3.5. Beyrut tarihi merkez bölgesinin savaş sonrası planlama-yenileme projesi (devam)

Finansman	<ul style="list-style-type: none">• Devlet tarafından karşılanan altyapı maliyetleri• Solidere tarafından Beyrut'un merkez mahallelerinden birine yerleştikten sonra mal sahiplerine ve kiracılara mülkleri karşılığında dağıtılmak üzere çıkarılan hisseler• Hak sahiplerinin haklarını adil olarak alabilmesini sağlamak üzere üç tane mahkeme kurulması• Hak sahiplerinin ödemelerinin, yatırımcılara satılan arazilerden gelecek fondan karşılanması• Solidere'nin daha sonra altyapı yatırımlarında kullanılmak üzere yaklaşık 740 milyon \$ tutarında çıkardığı ikinci parti hisseler
Programlar (Uygulamalar)	<hr/> <ul style="list-style-type: none">• Şehrin geleneksel olarak en gözde yerleri olan Beyrut merkez bölgesinin cadde ve meydanların yeniden yapılanması ve geliştirilmesi, yollar ve halka açık mekanları kapsayan çağdaş altyapının tamamen yenilenmesi (bkz. Şekil 3.11)• Placedes Martyrs (Şehitler Meydanı–eski Hamidiye Meydanı), Parlamento Binası, Place de l'Etoile (Yıldız Meydanı), Büyük Saray (Osmanlı dönemi kışlası) ve geleneksel Beyrut Çarşısı gibi simge yapıların yenilenmesi• Projede 608.000 m²lik bir alanda denizin doldurulması, böylece çöp ve moloz boşaltılan yerler parklara, kültür, eğlence alanı ve işyerlerine dönüştürülmesi (Tadmori 2004)• Bölgenin çeşitlilik gösteren işlevlere kavuşturulabilmesini sağlayacak şekilde parsellenen toplam 4.69 milyon m²'yi bulan yeni mekanların üretimi ya da yeniden yapımı• Akdeniz Lübnan dağları, ticaret ve sanat merkezlerinin kurulması, oteller, sahilde eğlence alanları, parklar, bahçeler ve yaya yollarının oluşturulmasıyla Beyrut'un ünlü sahil bulvarının ağaçlandırılmış bir yaya yoluyla uzatılması

Solidere kentsel dönüşüm projesi ile Lübnan tarihi kent merkezi ve yeni liman bölgesi birbirine bağlanmış ve bu yeni bölgede güçlü bir finans özelliği oluşturulmuştur. Hem bu özelliği ile hem de örgütlenme modelinde kullanılan sistem nedeniyle, proje kendi kendini finanse ederek kamuya herhangi bir ek yük getirmemiştir. Proje (bkz. Çizelge 3.5), hem bu özelliği, hem de kaybedilen kimlik değerlerinin yeniden kazanılmasının zorluğunu göstermesi açısından dünya çapında önemli bir örnektir (Şişman ve Kibaroğlu 2009).

Çizelge 3.6. Banska Stiavnica

Slovakya	1978 - ...
	Tarihi merkezin bir enstitü ve turist destinasyon şehrine dönüşümü
Alanın Yeri ve Karakteristik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none">• Eski bir altın ve gümüş yoğunluklu maden kasabası• 18. yüzyılda dönemin en ileri maden tekniğinin geliştiği bir alan• 1762’de dünyada ilk defa kurulan Maden Akademisi’nin etkisiyle oluşmaya başlayan mevcut kentsel doku (bkz. Şekil 3.12)• 19. yüzyılda kaynakların tükenmesi ile düşüşe geçen şehir• 201 adet kültürel miras anıtı ve alanı• Rönesans sarayları, 16. yüzyıl kiliseleri, meydanlar, kaleler
Sorunlar	<ul style="list-style-type: none">• 1970’lerdeki uygunsuz onarımlarla çalan tehlike çanları, tarihi binaların yıpranması, genç nüfusun şehri terk etmesi ve nüfusun azalması• 18. yüzyılın ortalarında şu anki Slovak Cumhuriyeti topraklarındaki en büyük ikinci şehir iken, bugün Slovakya’nın en küçük şehirleri arasında sayılması• 20 yüzyılın sonlarında ekonomik yapısal ve entelektüel çöküş,• Otomobil trafiğine izin vermeyen şehrin tarihi dokusu ve dağlık arazi yapısı (bkz. Şekil 3.13)• Yetersiz ortaçağdan kalma kanalizasyon sistemi• Yetersiz enerji kaynakları• İçme suyu kıtlığı ve arıtım sisteminin olmaması• Şehirdeki evlerin yarısından fazlasının modern konut standartlarında olmaması (UN-HABITAT 2008)
Alanın Potansiyelleri	<ul style="list-style-type: none">• Özgün teknik altyapı mirası

Çizelge 3.6. Banska Stiavnica (devam)

Hedefler	Yenileme politikasının beş temeli <ul style="list-style-type: none">• Şehrin harap olmuş anıtlarının korunması ve yenilenmesi ve şehrin tarihi öneminin ulusal düzeyde öne çıkarılması• Şehrin teknik altyapısının yenilenmesi ve ekonomik kalkınma ve devamlı barınma imkanlarının yaratılması• Sosyal altyapını tamamlanarak yenilenmesi• Şehrin ekonomik yapısının değiştirilmesi ve ulusal düzeyde idari yapısının geliştirilmesi• Entellektüel yenileme ve geleneğe dönüş
Ön Tespit Çalışmaları	<ul style="list-style-type: none">• 1978’de hükümetin desteğiyle kasabanın korunması için bazı belgelerin hazırlanmaya başlaması
Katılım Yaklaşımı	<ul style="list-style-type: none">• Devlet, kamu kurumları, üniversiteler, halk ve yerel yönetim girişimlerinin desteklediği kentin yenilenmesi projesi• Yerel yönetim, halk ve sivil toplum örgütlerinin ortaklaşa işbirliği ile şehrin merkezindeki büyük bir alanın konaklama için ayrılması• Valilik tarafından tarihi merkezin yeniden canlandırılması
Organizasyon Biçimi	<ul style="list-style-type: none">• Yürütücü kurum olarak belediyesi• Konutların iyileştirilmesi için belediye ve özel sektör ortaklığında yapılan sosyal altyapı yenileme çalışmaları

Şekil 3.12. Banska Stiavnica
(Anonim 2012c) (http://www.yellow-net.com/nitra-travel-toronto/slovakia-tourism/Banska-Stiavnica_.html, 2012)

Çizelge 3.6. Banska Stiavnica (devam)

Finansman	<ul style="list-style-type: none">• Her mal sahibi kentin estetik imajını korumak için taşınmazının bakımını yapmalı prensibi• Kentteki tüm yapıların, kamusal ve diğerleri olmak üzere iki gruba bölünmesinden sonra, diğerlerinin restore edilme şartıyla satılmaları karşılığı, kamusal yapı ve alanların yenilenmesi için kullanılmak üzere elde edilen gelirler• Kasım 1993'te Dünya Miras Listesi'ne giren alanla ilgili Slovak Hükümeti'nin koruma ve yönetim programları,• Yerel ve yabancı yatırımcıların destekleriyle kamusal alanların projelendirilmesi ve uygulamaları, alt yapı yatırımları
Programlar (Uygulamalar)	<hr/> <ul style="list-style-type: none">• Uluslararası kaynaklarla yapılan 80 adet harap tarihi yapının onarımı• Şehrin merkezine ulaşımı sağlayan iki adet bypass yol• Kanalizasyon sisteminin onarılması ve yenilenmesi, şehre gaz getirilmesi, içme suyu sisteminin oluşturulması, modern bir su arıtma tesisinin kurulması• Belediye ve özel sektör ortaklığında yapılan daimi konut olarak yüzde fazla apartmanın iyileştirilmesi çalışmaları• Alışveriş ve servis hizmetlerinin geliştirilmesi• İnşaat mühendisliği, perakende ve servis hizmetlerinde iş imkanları ve eğitim sektöründe iş imkanları yaratılması• Şehrin 18. yüzyıl akademik geleneğinin canlanması için 2 ilkokul, 3 lise ve sürdürülebilir kalkınma konulu bir üniversite akademik çalışması (UN-HABITAT 2008)• Halkın tarihi bilinci kazanması için eski maden tekniklerinin tecrübe edildiği festivaller• Önemli kişiler şehre davet edilmesi

Şekil 3.13. Banska Stiavnica – Eski Kale
(Anonim 2012d) (http://www.gonback.com/eslovaquia/e_eslovaquia_09.html, 2012)

Banska Stiavnica, tarihi binaların yenilenmesinde, yeniden canlandırmanın ne kadar etkili bir yöntem olduğuna iyi bir örnektir. Tabii ki burada başarının sırrı, tarihi binaların kullanımın kentin sosyal ve ekonomik yaşantısına entegre edilmesidir (bkz. Çizelge 3.6). Yenileme zorla yapılacak bir süreç değildir, ilgili tüm kesimlerin katılımı ve işbirliği gerekmektedir (UN-HABITAT 2008).

Genel olarak yapılan uygulamalar tek yapı ölçeğinde kalmış olsa da, gelinen nokta umut vericidir. Turizm, konaklama gibi farklı projelerle tarihi yerleşimlerin değerlendirilmesi kapsamında farklı programlar geliştirilebilir.

Çizelge 3.7. Valetta

Malta	1987 - ... Tarihi merkezin yeniden canlandırılması
Alanın Yeri ve Karakteristik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none">• Malta'nın başkenti• 16. yüzyıl Sen Jan şövalyelerinin döneminden kalma kent dokusu• 1980'den beri UNESCO'nun Dünya Miras Listesi'nde• Çoğunlukla taş ve kireçtaşından oluşan sürdürülebilirlik dokusu
Sorunlar	<ul style="list-style-type: none">• Yaşlı ve düşük gelir seviyeli nüfus• Yaşanılan ama korunamayan yapılar ve mirasa aykırı bilinçsiz müdahaleler• Kültürel ve doğal çevreye karşı bir tehdit oluşturan yoğun nüfus ve araç trafiği
Alanın Potansiyelleri	<ul style="list-style-type: none">• Çoğu tarihi alanların tersine sürecin bütünlük koruma anlayışı ile başlaması• Kendine özgü geometrik ve simetrik dokulardan oluşan kaleli kent (bkz. Şekil 3.14)• Çok sıkı kentsel kurallarla tasarlanan kent 400 yıl boyunca kentsel dokusunda kayda değer değişim yaşanmaması
Hedefler	<ul style="list-style-type: none">• Bölgenin tarihi ve toplumsal dokusunu canlandırmak• Somut ve somut olmayan kültürel mirası korumak• Turizm ve kültür endüstrilerine dayalı bir ekonomik kalkınmayı sağlamak• Toplu taşıma ağlarını yaygınlaştırmak (Fabry 2010)
Ön Tespit Çalışmaları	<ul style="list-style-type: none">• Toplu taşıma ağlarını, halkın sosyo-ekonomik durumunu ve ihtiyaçlarını saptamak için yürütülen detaylı anket çalışması

Şekil 3.14. Valletta'nın hava görünüşü
(Anonim 2010) (<http://www.localyte.com/attraction/3191--Valletta--Malta---La%2BValette, 2012>)

Çizelge 3.7. Valetta (devam)

Katılım Yaklaşımı	<ul style="list-style-type: none">• Toplu taşıma ağlarını, halkın sosyo-ekonomik durumunu ve ihtiyaçlarını saptamak için üniversite öğrencilerinin desteği ile yüzlerce kişiyle yürütülen detaylı anket çalışması (Fabry 2010)
Organizasyon Biçimi	<ul style="list-style-type: none">• 1987'de merkezi yönetim tarafından oluşturulan Valletta Rehabilitasyon Komitesi'nin tarafından yönetilen proje (The Valletta Rehabilitation Project) (Anonim, 2003) (http://www.ensure.org/entrust/cases/valletta/index.htm)
Finansman	<ul style="list-style-type: none">• Avrupa Birliği fonları (Smith 2010)

Çizelge 3.7. Valetta (devam)

Programlar (Uygulamalar)	<p>Bu kapsamda dört ana proje belirlenmiştir:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Eski mezbaha (Biccerija) ve çevresinin restore edilip, zanaatçıların üretim yapabileceği atölyelere dönüştürülmesi projesi2. St. Augustine Kilisesi ve çevresinin restore edilmesi ve tarihinin araştırılması projesi3. West Street (Batı Sokağı)'in kültür endüstrileri ile yeniden canlandırılması projesi4. Peacock Bahçelerinin (Tavuskuşu Bahçeleri) rekreasyon ve liman seyir alanı olarak yeniden düzenlemesi <p>Bu projelerin dışında ise, Valletta'nın somut olmayan mirasını yaşatacak önemli kutlamalar ve festivaller, kültür merkezleri ve bakanlık binalarının 24 saat boyunca halka açık olduğu "beyaz geceler", bölge halkının kentlilik kimliğini pekiştirecek ve aynı zamanda ekonomik canlılık yaratacak önemli faaliyetlerdir (Fabry 2010).</p>
-------------------------------------	---

Limanın hemen çıkışındaki bölgeyi böylelikle kültür öncelikli bir canlandırma stratejisine kavuşturan Valletta'daki çalışmaların (bkz. Çizelge 3.7) en önemli boyutu ise, projelerin sonucunda hayat kalitesinin iyileştirilmesi hedeflenen yerel halktır. Halkın sosyo-ekonomik durumunu ve ihtiyaçlarını saptamak için üniversite öğrencilerinin desteği ile yüzlerce kişiyle yürütülen detaylı anket çalışması, bölge ile ilgili önemli bulguları ilk defa ortaya çıkarmıştır. Bu bulgular, bölgeye yönelik kültür politikalarının temelini oluşturmaktadır.

Çizelge 3.8. Vilnius

Litvanya	1995 - ... Tarihi alanda kentsel yenileme
Alanın Yeri ve Karakteristik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none">• Litvanya'nın başkenti ve sembolü• 1300'lerde kurulmuş, ortaçağ caddeleri ile Barok kenti• Gotik, Rönesans, Klasik ve Neoklasik mimari örnekleri (bkz. Şekil 3.16)• 359 hektar alan ve 20.000 nüfusu ile eski kent merkezi
Sorunlar	<ul style="list-style-type: none">• Yıpranmış tarihi binalar• 1994'ten önceki yetersiz ve uygunsuz restorasyonlar• Kötü altyapı, işsizlik, nüfusta azalma
Alanın Potansiyelleri	<ul style="list-style-type: none">• Kültürel mirasın yönetimi ve korunması kapsamında çok güçlü yasal sistemi olan bir ülkede yer alması• Bütünleşik ve otantik kent dokusu (bkz. Şekil 3.15)• 1994'te Vilnius'un Dünya Miras Listesi'ne girmesi
Hedefler	<ul style="list-style-type: none">• <i>Tarihi kent merkezi</i> odaklı Strateji• Eski kentin benzersiz kentsel dokusuna ek olarak, sur kalıntıları, dar ortaçağ sokakları, binaların ölçek ve detayları; sıkı trafik ve otopark kontrolü ve genişletilmiş yaya yolları oluşturulması• Ekonomik kalkınma için turizm ve eğlence sektörü önemli birer kaldıraç olurken bunların eski kent üzerinde baskın olmasına izin verilmemesi
Ön Tespit Çalışmaları	<ul style="list-style-type: none">• Tarihi kent merkezinin mevcut durumu, sorunları, kültürel miras koruma ve yönetimi gibi konuların analizi, kamusal müzakereler ve fikir anketleri• Danimarka Hükümeti'nin ödeneğiyle InterSAVE (Çevredeki Mimari Değerlerin Uluslararası Araştırması) metoduyla yapılan tüm binaların araştırma ve envanter çalışması• Dünyadaki kent merkezlerinin yeniden canlandırmada kurumsal çözüm tecrübelerinin incelenmesi (Lincourt 2000)

Çizelge 3.8. Vilnius (devam)

Katılım Yaklaşımı

- Devlet temsilcileri, Belediye yetkilileri, STK'lar, Litvanyalı uzmanlar, bölgesel ve uluslararası uzmanlar
- OTRA'nın Vilnius eski kenti için ICCROM, UNESCO ve UDNP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) gibi uluslararası organizasyonlarla yaptığı işbirliği çalışmaları
- Ortak alanların sorumluluğu ve fonların aktarımı için devlete ait binaların özel mülkiyete bina sahipliği birliği kurularak aktarılması (100 bina sahipliği birliği)
- “Eski Kent Topluluğu”, “Eski Kenti Koruyalım” gibi girişimler, hükümet, belediye yetkilileri ile toplumun temsil edildiği “Eski Kent Senatosu”nun kurulması
- Mimarlar Odası, müteahhit ve yatırımcıların da toplumun bir parçası olarak görülmesi (Lincourt 2000)

Şekil 3.15. Vilnius'tan bir görünüş

(Anonim 2012e)

(<http://www.bestourism.com/items/di/706?title=Vilnius&b=118>, 2012)

Çizelge 3.8. Vilnius (devam)

Organizasyon Biçimi	<ul style="list-style-type: none">• Litvanya Hükümeti ve Vilnius Belediyesi• Yıllık eylem planının oluşturulması ve uygulanması için koordinasyonu sağlamak üzere, geniş yetkilerle donatılmış, çok disiplinli konularda yeterliliğe sahip, OTRA (TARİHİ KENT MERKEZİ YENİDEN CANLANDIRMA AJANSI)'nın kurulması (1998)• Yerel halk, potansiyel yatırımcılar ve kamu için bilgi kaynağı olan ve kıt kaynakların eski kente tahsisi için lobi faaliyeti yapan, ayrıca eski kent eylem planının (OTAP), Kültür Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, belediye, yerel kurumlar ve kullanıcılar ve vatandaşların işbirliğinde yıllık olarak revize edilmesi, yapıların envanterinin çıkarılması, eski kentin tarihi ve kültürel değerinin anlaşılması sağlayarak, yerel kaynakları göstererek, turizmi destekleyerek ve festivaller, sokak tiyatroları ve bunun gibi ziyaretçileri cezbedecek aktivitelerle yerel ekonomik kalkınmayı teşvik etmek gibi faaliyetlere de katılması öngörülen ajans (Anonim 2006) (http://www.vsa.lt/lenku_seminar_en.htm, 2012)• Kamu fonlarının yönetimini içeren ve belediye bütçesinden tamamen bağımsız yapı
Stratejik Plan	<ul style="list-style-type: none">• 1995'te UNESCO Dünya Miras Merkezi ile yakın işbirliği olan, Litvanyalı, Danimarkalı ve İskoçlardan oluşan bir takımla bağlantılı olarak 'Vilnius Tarihi Kent Merkezi Yeniden Canlandırma Stratejisi' adıyla geliştirilen stratejinin 1996'da Vilnius Kent Konseyi'nce onaylanması ve 1997'de Litvanya Hükümeti tarafından tanınması

Çizelge 3.8. Vilnius (devam)

Finansman	<ul style="list-style-type: none">• 1995'te Dünya Bankası'nın Stratejisi kısmi finansmanı• UNESCO ve Avrupa fonları• Stratejinin kent konseyi tarafından onaylanıp hükümet tarafından tanınmasıyla, devletten gelen büyük çaptaki fonların harekete geçmesi ve hükümetin fonlarıyla yapılmış olan ana turistik gezi güzergahında olan bina, cadde ve açık alanlardaki yenilemeler gibi kamu yatırımları binaların piyasa değerlerini arttırarak özel yatırımı teşvik etmesi• OTRA'nın Kültür Bakanlığı ve Vilnius Kent Konseyi tarafından ortaklaşa finanse edilmesi
Programlar (Uygulamalar)	<ul style="list-style-type: none">• 1988'de Anıtlar Restorasyon Kurumu'nda 1972'den kalan 3. Tarihi Kent Merkezi Yenileme Projesi'nin başlatılması• 1992'de Tarihi Kent Merkezi Yenileme Projesi'nin bitirilmesi• 1992'de Belediye'nin, UK, Danimarka Kanada ve diğer ülkelerden gelen, güçlü, çok uluslu takımlar ve profesyonellerle çalışarak Vilnius Nazım Planı hazırlığına başlaması• 1995'te Avrupa Konseyi, Dünya Bankası ve UNESCO'nun katılımıyla yeni fikirlerin tartışıldığı kolokyum• 1990'ların ilk yıllarında rastgele, küçük, parçalı ve tekil olarak finanse edilmiş ve genelde binaların iç mekanları için yapılan projeler• Bina sahipliği birliklerinin kurulması• UNESCO'nun gözetiminde Vilnius'ta düzenlenen Uluslararası Bağışçılar ve Yatırımcılar Konferansı'nda <i>Strateji</i>'nin sunulması (Rutkauskas ve ark. 2003) (Anonim 2011b) (http://urbact.eu/fileadmin/Projects/HERO/projects_media/Vilnius_action_plan.pdf, 2012)

Şekil 3.16. Vilnius mimarisi
(Anonim 2012)
(<http://www.bestourism.com/items/di/706?title=Vilnius&b=118>, 2012)

1995'ten beri Vilnius Eski Kent Merkezi çok değişmiştir. Görsel zenginlik şok etkisi yapacak kadar çok etkileyicidir. Stratejik plan 1996'da boşluğu doldurmuş ve kamu yatırımlarına bir ivme sağlamıştır. Asıl değişim ise 1998'de başlamıştır. Litvanya Hükümeti ve Vilnius Belediyesi, öncelikle Vilnius yönetimi konusunda çözümler sunacak yabancı ve uluslararası organizasyonları içeren işbirliği ortaklıkları bularak tarihi kent merkezinin kültürel miras değerinin anlaşılmasını sağladılar.

Özelleştirmelerle binalar satın alınarak otel, ofis ve nitelikli dairelere dönüştürülmüş, zemin katları restoran ve perakende satış için dükkanlar olarak düzenlenmiştir. Yaşayanların sayısı giderek azalmıştır. Eski kentteki gayrimenkul değerleri yükselmiştir. Son on yılda en prestijli caddelerdeki fiyatlar 10 kat artmıştır. Yabancılar için de eski kentte bir daire sahibi olmak iyi bir yatırım olarak görülüp moda haline gelmiştir. Birçok bina onarılmış, Avrupa'ya özgü tarzdaki yiyecek, eğlence ve perakende hizmetleri eski kentte çoğalmıştır. Bu değişimlerden eski kentteki sürecin soylulaştırma yoluyla yapılan bir yeniden canlandırma örneği olduğu kabul edilebilir. Stratejinin ve diğer planlama dokümanlarının tavsiye ettiği yaklaşımla uygulanan kamu yatırımının görünen sonuçları eski kente yatırımı tetiklemiştir. Eski kentteki gayrimenkullerin piyasa değerlerinin kamu ve özel yatırımlarca gerçekleştirilen

yükselişi, mal sahipleri ve yatırımcılar tarafından daha pahalı koruma araştırma ve çalışmalar yapılmasını sağladı. Stratejinin bütünleşik ve dengeli koruma ve kalkınma prensibiyle, ekonomik kalkınma için Vilnius'a karakterini veren tarihi binalar ve kentsel dokuya bazı uyarlamalar ve yeni binalar yapılması gerekecekti. Korumacı gözüyle, eski kentteki binaların onarımı için modern malzemeler ve tekniklerin kullanımı eski orijinal bir eserden çok bir replika yarattığı için kentin ilk orijinal otantik atmosferi kısmen yok oldu. Bölgedeki miras koruma yasalarının daha az sıkı olduğu yerlerdeki diğer benzerleriyle karşılaştırıldığında, Vilnius eski kentinin yeni kalkınma programıyla kentsel dokusuna önemli bir zarar gelmediği yargısına ulaşılabilir (bkz. Çizelge 3.8).

Vilnius tecrübesi, Dünya Miras Listesi'nin -eğer kullanılabilirse- açık yararlar sağlayabileceğini göstermiştir. Vilnius örneğinde Dünya Mirası statüsü; hükümetin ve belediyenin Vilnius'u uluslararası platformda tanıtmalarını sağlayarak uzmanların ve yardımcı grupların uluslararası uzmanlıkla eğitimlerine de imkan sağlamıştır.

Kamu otoritelerinin liderliği, sıkı koruma kuralları, fonların işlemsel kontrolü de dahil olmak üzere karar verme mekanizmasına sivil aktörlerin, stratejik planın anahtar ilkeleri ve ruhuna uygun bir şekilde dahil edilmesi ve OTRA'nın uluslararası platformlarda tanınmış örgüt düzeni ve tecrübe üstünlüğü; yönetimin etkinliğini ve çalışmaların kalitesini arttırmıştır. Eski kentin yönetiminde, bölgesel kalkınma yönetimine miras koruma ve yönetimi başarılı bir şekilde entegre edilmiştir.

Bu şartlarda OTRA, otoritelerde hakim olan merkezi yönetim yaklaşımının değişmesini yardımcı olacağını umarak toplumsal çalışmalara, bilgi merkezi ve uluslararası işbirliği çalışmalarına yoğunlaşmıştır. OTRA, kamusal forumlarda, miras değerlerini savunan, etkili bir proje yöneticisi olarak tanınır. Belediye ile ulusal düzeydeki otoriteler arasında bağlantıyı sağlar. OTRA'nın bu koordinasyon görevi pratik uygulamalar için ve miras koruma politikasının uygulanması için çok önemlidir. OTRA Vilnius eski kenti için ICCROM, UNESCO ve UDNP gibi uluslararası organizasyonlarla işbirliği yapan ana ajans olmuştur. ICCROM'un Kuzey Doğu Avrupa Bütünleşik Kentsel ve Alansal Koruma Programı OTRA ile işbirliği içinde uygulandı. OTRA, Structural Funds ve EU (Avrupa Birliği) Araştırma Kurumu (Research Framework) tarafından desteklenen birçok farklı Avrupa Projesine katılmıştır (Anonim 2011, Rutkauskas ve ark. 2003).

Çizelge 3.9. Bukchon

Kore, Seul	1997 – 2005
	Tarihi mahallenin yeniden canlandırılması
Alanın Yeri ve Karakteristik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none">• 600 yıllık geleneksel yerleşim• İki büyük kraliyet sarayı arasında yayılan güzel peyzaj ile çevrili yerleşim geleneksel Hanok evler (bkz. Şekil 3.17)• 645.000 m2 yerleşim alanı
Sorunlar	<ul style="list-style-type: none">• 1977’de bina yükseklik sınırlamalarıyla başlayan Honok evlerin koruma süreci, daha sonra 1983’te bölge ‘4. Tip Estetik Alan’ ilan edilmesi ve koruma adına yapılan bu yasal düzenlemelerle; kullanıcıların çok şikayet ettiği yaşam koşullarını çok fazla zorlaşması• 1990’larda yasal düzenlemelerin yumuşatılarak, 1991’de kat yüksekliği sınırı bir kattan üç kata, 1994’te 10 metreden 16 metreye çıkarılması• Hanok evlerin bazılarının yıkılması ve yerlerine çok aileli evler yapılması• Bukchon’un geleneksel görünüşü ve atmosferinin kayda değer bir biçimde değişmesi
Alanın Potansiyelleri	<ul style="list-style-type: none">• Tarih ve günlük yaşamın karışımının Bukchon’u büyük bir yaşayan kent müzesine dönüştürmesi
Hedefler	<ul style="list-style-type: none">• “Bukchon’un Yeniden Canlandırılması için Kapsamlı Kriterler” isimli bir planın üç önemli hedefi:<ol style="list-style-type: none">1. Kullanıcıları Hanok tarzı evlerini yeniden düzenlemeleri için teşvik etmek2. Çok kötü durumda olan Hanok Evlerinin restorasyonu3. Satışları desteklemek• 2001 yılı master plana göre; sadece bölgenin yeniden canlandırılması değil, bölgenin çevresindeki gelişmelerle daha değerli bir Bukchon yaratmak

Çizelge 3.9. Bukchon (devam)

Ön Tespit Çalışmaları	<ul style="list-style-type: none">• Yıkılan Hanok evleri ile yeni yapılan yapıların karşılaştırmalı tabloları• Programın izleme ve değerlendirilmesi için yapılan anketler
Katılım Yaklaşımı	<ul style="list-style-type: none">• Sivil kurumlar, diğer farklı dallardan gruplar, Hanokları onaran firmaların ve yaşayanların katıldığı “Bukchon Kültür Forumu”
Organizasyon Biçimi	<ul style="list-style-type: none">• Sürecin yöneticisi olarak, merkezi idare olan Seul Yönetimi ve 2000 yılında çalışmalar için kurduğu bölge ofisi• “Bukchon Kültür Forumu”nun danışmanlık rolü
Finansman	<ul style="list-style-type: none">• Merkezi idare olan, Seul Yönetimi tarafından sağlanan finansal kaynak
Programlar (Uygulamalar)	<ul style="list-style-type: none">• Uygulama evresinde Hanokların yeniden düzenlenmesi, bazılarının kültür merkezi, müze yada atölye olarak yeniden işlevlendirilmesi• Hanok evlerin dışındaki diğer evlerde satın alınarak park alanlarına dönüştürülmesi• Elektrik kablolarının yer altına alınması ve caddelerin yeniden kaplanması• 1997’de Jongno şehir yönetiminin hazırladığı ve Seul yönetiminin 1999’da iptal edene dek uygulanan plan• Ekim 2000’de merkezi idare olan Seul yönetiminin hazırladığı “Bukchon’un Yeniden Canlandırılması için Kapsamlı Kriterler” isimli bir plan dahilinde uygulama yapanlara yardım sağlanması ya da kullanıcı park izni gibi bazı avantajlar verilmesi, Seul Konut Şirketi tarafından kötü durumda olan Hanok evlerin satın alınması ve yeni kullanımlara göre yeniden düzenlenmesi (Leem 2007)

Şekil 3.17. Bukchon

(Chardon 2008) (<http://en.wikipedia.org/wiki/File:Korea-Seoul-Bukchon-07.jpg>, 2012)

Leem'e (2007) göre Bukchon yeniden canlandırma programı ile geleneksel korumadan bir adım öne giderek yaşam dolu bir alana dönüşmüştür (bkz. Çizelge 3.9). Bu aşamadan sonra daha ileriye gitmek için kapsamlı planlar yapıp, projeler üretilerek Bukchon'un yaşayan bir alan olarak devamlı olması için çaba sarfedilmelidir.

Çizelge 3.10. Lijiang

Çin	1997 - 2006
	Tarihi kentin yeniden canlandırılması
Alanın Yeri ve Karakteristik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none">• Çin'in güneyinde, Kuzey Yunnan Eyaletinin kalbinde• Çin'in yaşayan son antik kentlerinden biri• 4000 yerli ailenin yaşadığı 1000 yıllık şehir• Özgün kültürüyle evrensel bir değer
Sorunlar	<ul style="list-style-type: none">• Yılda gelen 3 milyon turistle ağır turizm baskısı sonucu düşük gelirli yerli halkın bölgeyi terk etmesi• Özgün Naxi evlerinin hızla yıpranması• Ekonomik nedenlerle fonksiyon değişikliğine uğrayan özgün konutların özgünlüklerini yitirmeye başlaması• Koruma planının kontrol eksikliği ile benzer fonksiyonlu olan ve özgün dokuyu bozan, çok sayıda, gereksiz yeni yapı• Hızla büyüyen turizmin doğal ve kültürel değerleri tehdit etmesi
Alanın Potansiyelleri	<ul style="list-style-type: none">• 1997'de Dünya Miras Listesi'ne giren ilk Çin yerleşimi• Doğa ile derin bağları olan Dongba kültürünün Naxiler tarafından iyi korunmuş olması (bkz. Şekil 3.18)
Hedefler	<p>Koruma Planı;</p> <ul style="list-style-type: none">• Mimari Mirasın, yaşayan kültürün ve Lijiang Antik Kentinin tarihinin korunmasını hedefler,• Kentin sürdürülebilir kalkınma stratejisini ve tarihi ve kültürel değerlerinin geliştirilmesini destekler,• İnsan kaynakları, gelişen kültür ve turizm endüstrisinin sosyal, ekonomik ve çevresel pozitif etkilerini gerçekleştirmek için, tüm avantajlarını değerlendirirken, olumsuz etkileri azaltarak, yaşam ve çevre kalitesinin gelişimine odaklanır,• Çevresel su sisteminin korunmasını içerir ve soyut ve somut tüm miras öğelerine aynı dikkati gösterir (Anonim 2012f) (http://globalheritagefund.org/what_we_do/overview/completed_projects/lijiang_china, 2012).

Çizelge 3.10. Lijiang (devam)

Ön Tespit Çalışmaları	<ul style="list-style-type: none">• Genel Miras Fonu, Ana Koruma Planı için gerekli olan araştırma, anket, mimari inceleme, harita, analiz ve kentsel tasarım konularında yapılan çalışmalar
Katılım Yaklaşımı	<ul style="list-style-type: none">• Halk, idari otoriteler, yabancı koruma uzmanları ve hibe kurumları arasındaki işbirliği, Dünya Miras Alanı'nın yönetim planının tüm çerçevesinde kapsamlı ve katılımcı bir koruma yaklaşımını sağladığından, ayrıca diğer Dünya Miras Alanları arasında çarpıcı olmayı hak ettiğinden, projenin, Merit UNESCO Asya Pasifik Miras Ödülü'nü alması• Yerel halk ve inşaatçılar için hazırlanan Tarihi Koruma Rehberi, "Conservation and Restoration Manual of Traditional Houses in Lijiang," ile yapım, yapım kuralları ve mimari restorasyon konularında, katı düzenlemelerle bilimsel bir planlama ve kentsel tasarım süreci sağlamış, bunun merkez ve koruma altındaki tüm alandaki kentsel gelişim, koruma ve kalkınma konularının yönetimi için, halk-paydaş katılımı, kaliteli koruma ve planlama ile sonuçlanması (Anonim 2012g) (http://globalheritagefund.org/images/uploads/projects/lijiang_2pager.pdf, 2012)
Organizasyon Biçimi	<ul style="list-style-type: none">• Genel Miras Fonu (GHF), Lijiang Antik Kent Yönetim Komitesi ve Unesco'nun Asya Pasifik birimi olarak Shangai Tongji Üniversitesi Kentsel Planlama ve Tasarım Enstitüsü ile işbirliği yaparak, ilk <i>Koruma ve Alan Yönetim Planı</i>'nin hazırlaması• Yaşayan düşük gelirli yerli halkın, bu değer biçilmez antik kentte, onun yaşaması için kalmalarını sağlayabilmek için evlerinin iyileştirme fonuyla oluşturulan organizasyon
Finansman	<ul style="list-style-type: none">• Genel Miras Fonu (GHF), kamu ve özel sektör tarafından mali destekli Lijiang Koruma Birliğinin (Lijiang Conservation Trust) kurulması sağlanarak, bu birlik tarafından bilimsel koruma ve planlama araçlarının ve evlerin otantik restorasyonu için bir teşvik fonu programının oluşturulması

Çizelge 3.10. Lijiang (devam)

Programlar (Uygulamalar)

- Yaklaşık 200 adet geleneksel Naxi evlerinin cephelerinin restore edilmesi ve 300 adet modern betonarme bina yıkılması
- Turizmin yükünü azaltmak için birleştirilmiş parklar, kamusal alanlar, konut ve ticaret bölgeleri oluşturulması,
- Genel Miras Fonu, restorasyon yardımları ve altyapı yenilemeleri, Lijiang Antik Kent Yönetim Bürosu'na (2003'te 12 personeli varken, 2007'de bu sayı 147'ye ulaştı) sağladığı eğitim ve teknik destek
- Yerel halk ve inşaatçılar için restorasyon ve koruma tekniklerinin grafiksel ve etkileyici bir biçimde anlatıldığı tarihi koruma rehberi (Yong 2007)

Şekil 3.18. Eski Lijiang kenti

(Anonim 2012h) (<http://www.yunnan-roads.com/travel/lijiang/lijiang-old-town.htm>, 2012)

Lijiang için yapılan çalışmalar hedefine ulaşmış, mimari mirasın, yaşayan kültürün ve Lijiang antik kentinin tarihinin korunması sağlanmıştır (Yong 2007). Kentin sürdürülebilir kalkınma stratejisini ve tarihi ve kültürel değerlerinin geliştirilmesini desteklenmiş, insan kaynakları, gelişen kültür ve turizm endüstrisinin sosyal, ekonomik ve çevresel pozitif etkilerini gerçekleştirmek için, tüm avantajlarını değerlendirirken, olumsuz etkileri azaltarak, yaşam ve çevre kalitesinin gelişimine odaklanmıştır (bkz. Çizelge 3.10).

Çizelge 3.11. Tongli

Çin	1999 - ...
	Kalkınma, mirasın korunması ve değerlendirilmesi
Alanın Yeri ve Karakteristik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none">• Göl ve nehirlerin yoğun olduğu bir bölge• Tai gölünün kenarında, 10. yüzyılda kurulmuş ve iyi korunmuş bir şehir• Geleneksel yapılı çevre ve peyzajın harmonisi• Kanalların ağı ile oluşmuş şehir dokusu• Büyük kameriyeler, pavyonlar, galeriler ve taş trabzanlar• Yüksek kaliteli peyzaj• Dünya Miras Listesi'nde Suzhou bahçelerinden biri olan Tuisi• Suzhou'ya yakınlığı nedeniyle, 16. yüzyıldan itibaren gelişmiş pirinç, yağ ticareti• Geniş kapsamlı programlarla gelişen turizm bölgesi
Sorunlar	<ul style="list-style-type: none">• Gelişen turizmle şehrin kendine özgü özellikleri olan sakin atmosferin ve sukunetin bozulması
Alanın Potansiyelleri	<ul style="list-style-type: none">• Konforlu yaşam olanakları• Uygun ulaşım şartları• Yüksek kaliteli peyzaj• Etkileyici yapısıyla entelektüellerin tercih ettiği şehir• Zengin kültürel yaşam• Zengin sanat ve zanaat çalışmaları• Turizmin etkisiyle gelişmiş ekonomisi
Hedefler	<ul style="list-style-type: none">• Kentin yaşayan bir şehir olarak kalması• Bütünleşik koruma ilkeleri ile çalışmak• Yalnız somut miras değil, soyut değerleri de korumak• Yapılı çevre ve peyzaj (bkz. Şekil 3.19) ile birlikte kültür, doğal çevre ve yerel gelenekleri korumak

Çizelge 3.11. Tongli (devam)

Ön Tespit Çalışmaları	<ul style="list-style-type: none">• Çok titiz ve kesin bir envanter çalışması• Yaşayanların yaşam koşullarını geliştirmek için arazi araştırması ve sosyal problemlerin analizi
Katılım Yaklaşımı	<ul style="list-style-type: none">• Ulusal ve uluslararası işbirliği; Tongli için Fransız uzmanların işbirliği ve aktif katılımı
Organizasyon Biçimi	<ul style="list-style-type: none">• Fransa ile Çin arasında işbirliği tecrübesi• Fransa, Kültür ve İletişim Bakanlığı, Mimarlık ve Kültürel Miras Genel Müdürlüğü, Genel Müdürlüğün Çin Mimarlığı Gözlemci Birimi ve Tarihi Çin Şehirlerini Araştırma Çin Ulusal Merkezi ortak çalışması• Büyük ölçekte değişim ve hızlı kentsel büyüme kapsamında mirasın değerlendirilmesi, yönetimi ve korunması için bir metodoloji bulmak amacıyla temelleri 1998 Suzhou Uluslararası Konferansı'nda başlayan çalışma• İzleme, değerlendirme ve yönetim konularından sorumlu hükümet, plan ve yönetmeliklerin uygulamasından sorumlu yerel yönetim
Finansman	<ul style="list-style-type: none">• Hükümetin gerçekleştirdiği altyapı yatırımları• Mülk sahiplerinin finanse ettiği restorasyon uygulamaları

Şekil 3.19. Tongli nehir kasabası
(Anonim 2012i) (<http://scenery.cultural-china.com/en/130Scenery3615.html>, 2012)

Çizelge 3.11. Tongli (devam)

Programlar (Uygulamalar)	<ul style="list-style-type: none">• Mimari, kentsel ve peyzaj alanlarındaki Fransız sektör benzeri miras zonlarına dayanan değerlendirme ve koruma planı• Yeni yapıların miras alanlarına zarar vermemesi için yükseklik kontrolü ve görünüş önerileri içeren yönetmelik• Yeni ve eski binaların iyileştirilmesi için hazırlanan rehber• Altyapı ve iletişim ağları için hazırlanan planlar• Tarihi mahallelerin etrafındaki doğal peyzajın zarar görmesini engellemek, sulu ve diğer tarım aktivitelerini korumak için yapılan tampon bölge sınırlamaları• Tarihi binaların gerekli fonksiyon değişikliği ile yeniden kullanımı• Kamusal alanların yeniden düzenlenmesi, Tuisi Bahçesi'nin önündeki daha önceden turist otobüsleri otoparkı olarak kullanılan büyük meydanın modern bir kompozisyonla yeniden düzenlenmesi gibi• Miras kavramının farkındalığını arttırmak için yaşayanlar ve turistler için kurulan Miras Merkezi (Yong ve Marinos 2008)
-------------------------------------	---

Tongli'de yapılan çalışmalar miras koruma ve yeni kentsel kalkınmanın dengeli bir biçimde birlikte ve uluslararası işbirliği ile yürütülen örneklerden biridir. Fransa ve Çin arasında aslında pek olağan olmayan işbirliğinin birçok somut çıktıları olmuştur.

Turizm baskısını komşu miras şehirlerdeki miras alanlarını geliştirerek buralara kaydırıp azaltmak, mirasın yönetimi ve korunmasına dair tecrübelerin paylaşımı, 'kültürel peyzaj' kavramını tanıtmak, su kanallarıyla birbirine bağlanmış şehirler arasında avantaj sağlayacak ilişkileri geliştirmek süregelen hedeflerdir (bkz. Çizelge 3.11). Ayrıca çalışmanın başarısını değerlendirilmesi yönünden aldığı iki ödül bulunmaktadır (Yong ve Marinos 2008):

- Çin Ulusal Kentsel Planlama İkincilik Ödülü, 2002
- UNESCO Dünya Miras Komitesinin Asya- Pasifik İkincilik Ödülü (The Second Award for Asia-Pacific by the UNESCO World Heritage Committee)

3.1.4. Değerlendirme

Dünyadaki yeniden canlandırma çalışmaları genel olarak değerlendirebilmek için ‘3.1.3. Tarihi yerleşimlerin yeniden canlandırılması çalışmaları’nda dünyadan örnekler’ Bölümü’nde yer alan çizelgeler ile dünyadaki farklı ülkelerdeki tarihi yerleşimlerin yeniden canlandırılması örnekleri arasında alanın yenileme, potansiyelleri, hedefleri, programları ve uygulamanın sonuçları bakımından her örneğin karakteristik özelliklerini belirleyerek karşılaştırma yapmak mümkündür. Burada amaç sadece benzerlikleri ya da farklılıkları bulmak değil, aynı zamanda hangi projelerin ve uygulamaların önceki bölümde anlatılan yeniden canlandırma süreci kapsamında gerçekleştirildiğini öğrenmektir.

Bu karşılaştırma sonucunda projelerdeki ortak hedefin ekonomik, sosyal ve çevresel hedefleri içeren kapsamlı yöntemlerle, yeni ihtiyaçlara cevap veremeyen, özgün görünüş ve atmosferini kaybetmeye yüz tutan tarihi yerleşim diye tanımlanabilen alanların yok olma tehlikesi, turizm baskısı, yoğun nüfus, nüfusta azalma, işsizlik, yüksek enflasyon, düşük gelir seviyesi, sosyal dışlanma, ulaşım, yetersiz altyapı, hatalı müdahaleler gibi sorunlarını ortadan kaldırmak olduğu görülmektedir. Çalışmaların ortak hedeflerinin;

- Ekonomik, sosyal ve çevresel yapıyı güçlendirmek,
- Kentin imajını çekici alanlar ve çok kullanımlı mekanlar yaratarak geliştirmek,
- Mevcut sorunları çözmek,
- Kültürel, mimari ve tarihi değerleri korumak,
- Sürdürülebilir bir çevre yaratmak olduğu görülmektedir.

Bu amaçlar; ‘2. Tarihi Yerleşimleri Yeniden Canlandırma Süreci’ Bölümü’nde tanımlanan yeniden canlandırma tanımına uygun temel hedeflerdir.

Yapılan çalışmalarda benimsenen katılım yaklaşımının başarılı sonuçların elde edilmesinde önemli bir faktör olduğunu belirtmek gerekmektedir. Merkezi ve yerel yönetim birimleri, sivil toplum kuruluşları gibi çeşitli kurum, kuruluşların ulusal ve uluslararası düzeyde yapmış olduğu işbirlikleri, alanda yaşayan halkın da fikrine önem veren yaklaşımla hem sorunların doğru olarak belirlenip doğru projeler üretilmesinde, hem de uygulamada hızlı ve başarılı sonuçlar alınmasını sağlamıştır.

Çalışmaların örgütlenme biçimlerine bakıldığında kamu liderlikli olmaları göze çarpmaktadır. Bu durum yasal ve finansman konularında da uygulamaların hedefine ulaşmasını sağlamıştır. Kamu öncülüğünde başlayarak ajans, birlik, bölge ofisi, kent senatosu, özel sektörün projeleri yürütebilmesi için kurulan projeye özel şirketler gibi örgütlenmelerin katılımcı bir yaklaşımla ele alındığında uygulamaların hedefine ulaşmasını sağladığı söylemek mümkündür. Ancak genel olarak bakıldığında bu tür yapılanmaların yerleşimlerin uluslararası alanda da tescillendiği Dünya Miras Listesi'nde yer aldığı ciddi bir şekilde ele alındığını bir gerçektir. Ayrıca bu tescil yeniden canlandırma projelerine hem ulusal, hem de uluslararası düzeyde fon sağlanmasını kolaylaştırmaktadır.

Bir çok projenin amacı, yalnızca global dünyadaki yarışta bir yer edinmek için değil, aynı zamanda bir yatırım şansı yakalamak için şehrin imajını geliştirmektir. Bu yüzden birçok ülke tarihi yerleşimi korumak için restorasyon ve konservasyon çalışmalarının yanı sıra yeni bir karakter, kimlik getirecek kültürel projeler ve etkinlikler geliştirmiştir. Yeniden canlandırma kapsamında ele alınan kentsel dönüşüm projeleri ile kamu kurumları arasında etkili bir ortaklık oluşturularak, kamu yararı için yeni eğitim faaliyetleri ve kurslar düzenlenerek toplumun sağlık, güvenlik ve eğitim gibi konularda programlar ve uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, projeler sorunun üstesinden gelirken, şehrin imajını geliştirirken, turizm potansiyeli yaratacak olan kültürel, mimari ve tarihsel mirasın korunmasına önem vermişlerdir.

3.2.Türkiye’deki Tarihsel Gelişme ve Güncel Örnekler

3.2.1. Koruma kavramının tarihsel süreç içerisindeki gelişimi

Osmanlı Devleti’nden günümüze kadar geçen süreç içerisinde, Türkiye’deki tarihi çevreye karşı takınılan tavırlar, onun korunması ve geliştirilmesi için yapılan düzenlemeler incelendiğinde, genel bir fikir oluşturularak güncel çalışmalara bir altlık elde edilebilir.

Çok zengin bir miras sahip olan, çeşitli kültürlere ev sahipliği yapmış olan Türkiye’de tarihi dokunun hakim olduğu çok sayıda yerleşme ve kent olmasına karşın, tarihi ve kültürel miras kapsamında uzun yıllar sadece camiler, medreseler, hanlar, hamamlar, türbeler gibi anıtsal yapıların korunması konusunda kararlar geliştirildiği ve bunların çevresinden soyutlanmış bir şekilde ele alındığı gözlemlenmiştir (Sey 2004).

Batılılaşma öncesinde Osmanlı’da yapıların korunması fikrinden çok onarım ihtiyacı olan fiziksel etmenlere maruz kalmış yapıların onarımı fikri vardır. Kişisel konutların yapım veya onarımına devletin herhangi bir müdahalesi söz konusu değilken, bireylerce yapılan toplumsal/kamusal yapıların onarımları vakıflar eliyle devletçe yapıldığı görülmektedir (Madran 2002). Bununla birlikte, imar düzenini yürütmekle görevli olan başmimar/mimarbaşının imar düzeni için referans olarak bina yüksekliği, sokak genişliğini alması, bu kapsamda Ayasofya civarına yüzyıllar boyu yüksek bina yapılmaması gibi örnekler Osmanlı’da anıtların korunması konusunda fazla güçlü olmayan bir çabanın varlığına işaret edebilir (Ortaylı 2000).

Batılılaşma hareketleri kapsamındaki en önemli gelişme “kanunlaştırma” olduğu bilinmektedir. Bu çerçevede yapıların onarımları alanında da dolaylı ve direkt olarak yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu dönemde kanunlaştırma çalışmaları kapsamında; dolaylı düzenlemeler olarak sayılan Ebniye Nizamnameleri (1848, 1849, 1864) ve Arazi Kanunnamesi binalara ilişkin hükümler kapsamında kentsel düzen öngörmekte, çevrenin korunması ile ilgili bir hüküm içermemektedir (Madran 2002).

Korumayı kurumsallaştırma girişimlerinin gerçek anlamda Tanzimat döneminde (1839-1876) başladığı görülmektedir. Anıtların ve tarihi eserlerin korunmasına yönelik

kurumsal düzenleme, ilki 1868’de ressam, arkeolog ve müzeci Osman Hamdi Bey’in girişimleriyle çıkarılan ve daha sonra 1874, 1884 ve en son 1906’da yenilenen Asar-ı Atika Nizamnameleri’dir. İlk nizamname arkeolojik kazılar ve buluntulara yönelik hazırlanmıştır. İkincisi, “tarihi eserler” hakkında bir tanım getirmiş ve bunların devlet mülkiyetinde olduğunu vurgulamıştır, ancak Osmanlı eserlerini kapsam dışı tutmuştur. Üçüncü nizamname, korumanın temel ilkelerini tanımlamış; bu ilkeler daha sonra Türkiye Cumhuriyeti’nin mevzuatına da temel olmuştur. Bu nizamnamede tarihi eserler tanımı genişletilmiş, Osmanlı dönemi eserleri de kapsam içine alınmış ve Türk-İslam eserleri ile kilise, havra, manastır gibi gayrimüslim eserlerini de tanıma dahil edilmiştir. Osman Hamdi Bey sayesinde yürürlüğe konulan bu son Asar-ı Atika Nizamnamesi’nin özverili çalışma sonucunda ve büyük mücadeleler verilerek ortaya çıkması, bu konudaki önemli birkaç adımdan biri olması ve uzun yıllar kullanılması nedeniyle Türk kültür tarihinde özel bir yeri vardır. Türkiye’de kültürel konularda idareyi yeni bir yasa için zorlamanın ne kadar güç olduğu, Nizamname’nin onca yetersizliğine rağmen 1973’e kadar kullanılmasından bellidir (Akın 1992).

Osmanlı Devleti’nde günümüzde kullanıldığı anlamda korumadan farklı olarak eski eserlerin özellikle taşınır eserlerin korunmasından ve genel anlamda müzecilikten bahsedilebilir (Madran 2002). Kurumsallaşma anlamında gelişmeler yaşanırken kentlerde tarihi mahallelerin yeni gelişme alanlarından kopmaya başladığı görülür. Avrupa’daki sanayileşme hareketi, 17. yüzyıldan 19. yüzyıl ortalarına kadar hiçbir gelişme göstermeyen Osmanlı kentlerindeki toplumsal ve ekonomik yapıyı sarsmış ve İstanbul bu olumsuz gelişmelerden en çok payını alan kent olmuştur. Osmanlı’nın son dönemlerindeki imar hareketlerine koruma ve planlama açısından bakıldığında; anıtsal yapıların ve arkeolojik alanların korunmasına önem verilirken sivil yapıların korunmasının göz ardı edildiği, bütüncül kent planı uygulamasının yerine yol düzenlemeleri ve yangın yeri planları, acil durumlarda tarihi merkezlerden uzak yeni mahalleler kurulması ile yetinildiği görülür.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında koruma olgusunun kamuoyuna dayanmayan bir aydınlar hareketi olduğunu görülür. Savaşlar sonucu birçok kaynağını ve insan gücünü yitirmiş, bir imparatorluktan yepyeni bir yönetim biçimi ve bu yönetim biçiminin gerektirdiği alt ve üst yapı kurumlarını oluşturmak durumunda olan ve bunu bir ulusun prestiji olarak

gören devlet, öncelikle bu siyasanın gerektirdiği atılımları yapmak durumunda idi. İlk yıllarında ulaşım, bayındırlık, eğitim ve sanayi gibi birçok alanda atılım yapmak zorunda olan Cumhuriyet, koruma sektörünü ön planda tutamamıştır (Madran 2002).

Cumhuriyet'ten sonra tarihi çevrelerin basit bir kapsamda da olsa, ilk kez geçtiği metin olarak 1933 tarihli ve 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu görülmektedir. Anıt eserlerin etrafından minimum 10 metre çekilmesinin zorunlu koşul olarak kabul edildiği bu kanunda planlamada koruma ile ilgili ilk kez bir konuya değinilmekte ve korunacak eserlerin çevresi ele alınmaktadır.

Cumhuriyet'in ilanından sonra var olan idari yapı stoğu bazı devlet daireleri arasında paylaştırılmış ancak bu kurum ve kuruluşlar tarihi değeri olan yapıları koruyarak kullanmak yerine; gelişigüzel eklentiler yaparak, bozarak ve yıkararak kullanmışlardır (Zeren 1981). Bu sorunları çözmek için zamanın Kültür Bakanlığı bir çalışma hazırlayarak müzelere bağlı olarak komisyon görevlendirmiş, bu komisyon 1933-1935 yılları arasında yaklaşık 3500 eserin tescilini yapmış ve onarım raporlarını hazırlamıştır (Akozan 1977).

1936 tarihli 'Şehirlerin İmar Planlarının Tanzimi İşlerine Ait Umumi Talimatname'de, plancıya eski kent dokusunun korunması, eski eserler listesi hazırlanması görevinin verilmesi bir diğer önemli karardır.

Madran (2002), korumacılıkta Cumhuriyet'in ilk on yılını (1930'a kadar) bir geçiş ve hazırlık dönemi, ikinci on yılı (1930-1940) yasal ve örgütsel düzeyde en çok etkinliğin gerçekleştiği dönem, 1940-1950 arasını ise etkinlik açısından kısır fakat kurumsallaşma açısından oturmuş bir dönem olarak tanımlamıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında kültür mirasımızın korunması konusunda antik dönemlere gösterilen ilgi ve duyarlılık, Osmanlı'dan devralınan kentsel dokulara aynı biçimde yansımamış ve sonraki dönemlerin koruma anlayışı da bu temel üzerinde biçimlenmiştir. 1930-1935 yılları arasında çıkarılan yasalarla kentlerin sağlığını, temizliğin, güzelliğin ve modern kültürün örneği olması doğrultusunda, yabancı uzmanların da eşliğinde kent planlaması çalışmaları başlatılmıştır. 1980'lere değin kentleşme ve planlama anlayışımızı etkileyecek olan bu yaklaşımla elde edilen kent

planları Türk kentinin dokularıyla uyum içinde bulunmadığı ve yıkıcı sonuçlar doğuracağı açısından eleştirilmiştir. Neyse ki planları uygulayan belediyelerin kaynakları sınırlı olduğundan planların tümü kentlerin tarihi kesimlerinde uygulanamamış, bu planlamanın tahrip edici yönü önemli ölçüde engellenmiştir. Tarihi kent dokularındaki asıl tahribatın ortaya çıkışı 1980'li yıllara rastlamaktadır. Ama bu dönemden başlayarak, özellikle büyük kentlerdeki tarihi dokular kente yeni göçenlerin, alt gelir gruplarının iskan alanı haline gelip yoksulluğun mekanlarını oluşturacaktır (Dağıstan Özdemir 2005). İkinci Dünya Savaşı sonrası bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de önemli değişiklikler yaşanmıştır. Ekonomi ve siyasette liberalleşme, dünya pazarlarına açılma, Marshall Planı'nın Türkiye'yi gıda ve hammadde deposu yapma amacı ve hızlı nüfus artışına koşut gelişen hızlı kentleşme olguları döneme damgasını vuran gelişmelerdir. 1950 yılında çok partili yaşama geçişle, ulaştırma ve bayındırlığa önem verilmiş ve altyapı uygulamaları (karayolları, enerji nakil hatları, barajlar, köprü, hava meydanı gibi) arkeolojik ve tarihi yerleşimlerin tahribatına yol açmıştır (Dağıstan Özdemir 2005).

Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tarihi çevre koruma mevzuatı Avrupa'daki koruma anlayışındaki kuramsal ve kavramsal değişikliklerin etkisiyle gelişmiştir.

1951 yılında imar çabaları sırasında ortaya çıkabilecek imar ve eski eser sorunlarını çözmek korunmalarını denetlemek üzere yürürlüğe giren 5805 sayılı kanun ile Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) kurulmuştur (Zeren 1984). Uzun yıllar görev yapan bu kurul, son derece kısıtlı olanaklarla miras korumada önemli olaylara imza atmış, bugün geçerli olan birçok koruma ilkesini Türkiye'ye kazandırmıştır. (Dağıstan Özdemir 2005). 1961 Anayasası'nın 50. maddesi ile devlete kültür ve tarih değeri olan eser ve anıtları koruma görevi verilmesi Türkiye'nin koruma anlayışında önemli bir adımdır.

1960 yılı Türkiye'nin siyasal ve ekonomik yaşantısında bir başka dönüşümü başlattı. Bundan sonraki süreçte hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarında, yıllık programlarda ve icra planlarında tarihi anıtlar, sanat yapıları, ören yerleri ve diğer kültürel kalıntıların korunması gerektiği, kültür erozyonunun önlenmesi için yasal, örgütsel ve parasal

önlemlerin alınması gerektiği belirtildi. Fakat uygulanan ekonomik politikalarla hız kazanan sanayileşme ve kentleşme, özellikle kentlerin merkezlerinde kalan ve toprak rantı çok yükselen tarihi kent dokularında tahribatı artırdı, buna koşut olarak ülkenin planlama sistematiği metropolitan planlama ve kentsel koruma planlaması kavramıyla tanıştı (Dağıstan Özdemir 2005).

Venedik Tüzüğü'nün etkileri ile 1973 tarihinde yürürlüğe giren 1710 sayılı Eski Eserler Yasası ile korunacak değerler konusuna yeni tanımlamalar, kısıtlamalar getirilmiş, tek yapı ölçeğinden alan ölçeğinde korumaya geçilmiş, korunacak değerler ve sitler sınıflandırılarak, tümünün değerlendirilerek korunması esası getirilmiş, kentsel sit tanımına yer verilmiştir (Yılmaz 2000).

Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun görevlerinin artması, sit alanları ve anıtsal yapılara ilişkin münferit başvuruların çoğalması ile ülke bütününde korumayı bir merkezden ayda bir kez toplanan bir kurul ile idare etmenin zorlaşması yeni bir örgütlenmeye gidilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç 2863 sayılı Kanunun düzenlenmesinde temel alınmıştır (Avcı 2001).

1982 yılında UNESCO Dünya Miras Sözleşmesi'nin(1972) kabul edilmesinin ardından, 1983 tarihli 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu yürürlüğe girmiş ve 1987 yılında yürürlüğe giren 3386 sayılı yasa ile bazı değişikliklere uğramıştır. 1983'te Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu yerine "Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulları" ve "Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" kurularak söz konusu yetkiler bu kurullara verilmiştir.

Kanun; 150 yıllık "eski eser" kavramından farklı olarak "kültür varlığı", "tabiat varlığı" tanımlarını kullanmıştır. Yedi bölümden oluşan Kanun taşınır ve taşınmaz olmak üzere iki ana bölümde kültür ve tabiat varlıklarına ilişkin hükümler içerir. Sit kavramı 1973 yılında Eski Eserler Kanunu ile mevzuatta yer almış, sit türleri de Kanunda tek tek açıklanmış olmasına rağmen 2863 sayılı Kanun ve değişikliklerinde sadece sit tanımı ile yetinilmiş, sit türleri ve koruma-kullanma koşulları ise Koruma Yüksek Kurulu kararları ile açıklanmıştır. Tarihi ve kültürel çevreleri korumada en önemli araçlardan "planlama"ya ilişkin hükümler bu Kanun'da yer almış, sit ilan edilen alanlar için planlama zorunlu kılınmıştır. Çevre ölçeğinde korumanın bir planlama sorunu

olduğunun vurgulanması ve ‘koruma amaçlı imar planı’ tanımı getirilmesi Kanun’un olumlu yönleri olarak gösterilebilir.

1989’da Avrupa Mimari Mirasın Korunması Sözleşmesi’nin (1985) kabulü önemli dönüm noktalarından bir diğeridir.

‘Kamu-yerel-sivil-özel birlikteliği’ sloganı ile yola çıkan Tarihi Kentler Birliği, kurulduğu 2000 yılından bu yana, bünyesinde topladığı 220’yi aşkın üye belediyeyi seminerler, buluşmalar, koruma projelerine özendirme ödülleriyle eğiten, motive eden ve örgütleyen önemli bir kuruluştur.

2004 yılında tarihi çevre koruma konusunda var olan kurumsal yapının güçlendirilmesi ve yasal sistemin uluslararası normlara uygun hale getirilmesi amacıyla 5226 sayılı kanunla ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda değişikliğe gidilmiştir. Bu değişiklik ile korunması gerekli kültürel miras öğeleri, 1983 yılında yapılan tanım biraz daha kapsamlı hale gelmiş, koruma amaçlı imar planı kapsamlı ve uzun bir tanımla yasada yerini almıştır. Değişikliklerden en önemlilerinden biri de tarihi çevre korumanın salt planlama problemi değil, aynı zamanda bir yönetim problemi olarak ele alınmasıdır. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nca yönetim alanları ilan edilmesi gerekliliği belirtilerek yönetim planı kavramı yasada yer almıştır. Ayrıca kültür varlıklarının bakım ve onarımlarına mali kaynak aktarılması amacıyla Bakanlık bütçesinin yanı sıra Belediyeler ve 2009 yılındaki değişiklikle İl Özel İdareleri tarafından kullanılmak üzere, emlak vergilerinin %10’u oranında bir bütçe oluşturulması sağlanmıştır. Yoğun çalışma temposu ve kalabalık gündemlere sahip koruma bölge kurullarının işinin hafifletmesi ve daha etkin uygulama ve denetimin sağlanması amacıyla, büyükşehir belediyeleri, valilikler ve Kültür ve Turizm Bakanlığı’nca izin verilen belediyelerce kendi bünyelerinde kültür varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek üzere kurulacak olan “koruma, uygulama ve denetleme bürosu (KUDEB)” bu değişiklikte tariflenmiştir.

2005 tarihli 5366 sayılı sit alanı ilan edilmiş bölgelerde Bakanlar Kurulu kararıyla **yenileme bölgeleri** ilan edilmesini öngören “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” ile 2005 tarihli “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim

Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”in proje ve uygulamalarda önemli etkilerinin olduğunu görmekteyiz.

Çizelge 3.12. Türkiye’de korumanın gelişim süreci

Tarihi Çevre ile İlgili Yapılan Düzenleme	İçeriği
1874 Asar-ı Atika Nizamnamesi	Arkeolojik kazılar ve buluntulara yönelik maddeler
1884 Asar-ı Atika Nizamnamesi	Osmanlı eserlerini kapsam dışı tutularak “Tarihi eserler” hakkında bir tanım getirilmesi, bunların devlet mülkiyetinde olduğunun vurgulanması
1906 Asar-ı Atika Nizamnamesi	Daha sonra Türkiye Cumhuriyeti’nin mevzuatına da temel olacak korumanın temel ilkelerinin tanımlanması, tarihi eserler tanımına Türk-İslam eserleri ile kilise, havra, manastır gibi gayrimüslim eserlerinin de dahil edilerek Osmanlı dönemi eserlerinin de kapsam içine alınması
1933 tarihli ve 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu	Anıt eserlerin etrafından minimum 10 metre çekilmesi zorunlu koşul olarak kabul edilerek planlamada koruma ile ilgili ilk kez bir konuya değinilmekte ve korunacak eserlerin çevresinin de ele alınmakta olması
1933-1935	Kültür Bakanlığı’nın görevlendirdiği komisyonun yaklaşık 3500 eserin tescilini yapması ve onarım raporlarını hazırlaması
1936 tarihli ‘Şehirlerin İmar Planlarının Tanzimi İşlerine Ait Umumi Talimatname’	Plancıya eski kent dokusunun korunması , eski eserler listesi hazırlanması görevinin verilmesi
1951 yılında 5805 sayılı yasa	İmar çabaları sırasında ortaya çıkabilecek imar ve eski eser sorunlarını çözmek, korunmalarını denetlemek amacıyla Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun (GEEAYK) kurulması
1956 yılında yürürlüğe giren 6785 sayılı İmar Kanunu	Planlama/koruma ilişkisini gündeme getiren ilk düzenleme olarak “...yapılacak binaların.....eski eserlere ve arkeolojik sahalara olan mesafeleri...” nin hazırlanacak tüzüklerle belirlenmesine ilişkin hükmü,
1957 tarihli “ İmar Nizamnamesi”	Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’na tarihsel çevre ölçeğinde yetkiler verilerek, “ Çevre Ölçeğinde Koruma ”nın gündeme getirilmesi, “...mesafenin GEEAYK görüşü alınarak belirleneceği...” ve “... imar planlarının tanziminde eski eserler ve arkeolojik sahalardan bakımından bu kurulun mütalaası esastır” hükümleri
1973 tarihinde yürürlüğe giren 1710 sayılı Eski Eserler Yasası	Venedik Tüzüğü’nün etkileri ile yapılan yasayla korunacak değerler konusuna yeni tanımlamalar, kısıtlamalar getirilmesi, tek yapı ölçeğinden alan ölçeğinde korumaya geçilmesi , korunacak değerler ve sitler sınıflandırılarak, tümünün değerlendirilerek korunması esası getirilmesi, kentsel sit tanımına yer verilmesi, sit türlerinin de Kanunda tek tek açıklanması

Çizelge 3.12. Türkiye’de korumanın gelişim süreci (devam)

1982	UNESCO Dünya Miras Sözleşmesi'nin(1972) kabul edilmesi
1983 yılında yürürlüğe giren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	- Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu yerine “Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulları” ve “Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu” kurulması, - Kanunla sadece sit tanımının yapılması, sit türleri ve koruma-kullanma koşullarının ise Koruma Yüksek Kurulu kararları ile açıklanması, - Tarihi ve kültürel çevreleri korumada en önemli araçlardan “planlama” ya ilişkin hükümlerin yer alması, sit ilan edilen alanlar için planlamanın zorunlu kılınması, çevre ölçeğinde korumanın bir planlama sorunu olduğunun vurgulanması ve ‘koruma amaçlı imar planı’ tanımı getirilmesi
1989	Avrupa Mimari Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin(1985) kabulü
14.07.2004 tarihli 5226 sayılı kanunla 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda yapılan değişiklik	Kültür varlıklarının bakım ve onarımlarına mali kaynak aktarılması, KUDEB’lerin kurulması, <i>koruma amaçlı imar planı</i> kavramının kapsamlı tanımının yapılması
2005 tarihli 5366 sayılı Kanun	“Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” Sit alanı ilan edilmiş bölgelerde Bakanlar Kurulu kararıyla yenileme bölgeleri ilan edilmesini öngören düzenleme
2005 tarihli Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği	

1980 yılından itibaren ekonomik yapıdaki değişiklik Türkiye’nin yerleşme sisteminde ve dolayısıyla kentleşme ve miras koruma yaklaşımlarında değişikliğe yol açmıştır. Artan sanayileşme, turizm teşvikleriyle ve spekülasyon ağırlıklı ikinci konut yatırımlarıyla hızla artan kıyılaşma özellikle kültürel mirasın korunmasında büyük zorluklara yol açmaya başlamıştır.

Bu eleştirilerle birlikte 90’ların sonuna doğru bilinç oluşturma eylemleri ve koruma alanında sivil örgütlenmeler, yerel yönetimlerin duyarlılığı giderek artmış ve ivme kazanmıştır.

2000'li yıllarda 90'lardan devralınan eleştiriler ve Avrupa Birliği'ne uyum sürecinin zorlamaları gibi nedenler, kültürel mirasın korunmasında yeni yasal düzenlemelere yol açmıştır. Bu düzenlemelerin içinde en önemlisi 14 Temmuz 2004 tarihli ve 5226 sayılı yasa ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nda yapılan değişikliklerdir. Bu değişiklikler, korumaya ilişkin politika oluşturma çabasının yanı sıra, kültür mirasının korunmasında kimi uluslararası belgelerde yer alan ve dünya örneklerinde uzun süredir var olan ancak Türkiye için yeni denebilecek kavramları da içermektedir. Bunlardan bazıları, yasayla tanımlanan içerikleri tartışılmakla birlikte, koruma için operasyonel araç olabilecek düzenlemelerdir. Özetle denebilir ki, Türkiye kültür mirasının korunması konusunda uluslararası belgelere imza atarak, Avrupa ülkelerine benzer hukuksal düzenlemeler yaparak, yetkili ve sorumlu örgütleri oluşturarak devlet tarafından yapılması gerekenler konusunda epey yol almıştır. Ancak bu çalışmalar kültür mirasını korumaya yetmeyecektir (Dağıstan Özdemir 2005).

Türkiye'de koruma kavramının tek anıt korumasından başlayarak kentsel alan korumasına ulaştığı son 50 – 60 yıllık değişimine bakıldığında uluslararası koruma modellerine uygun bir norma ulaşma ve uluslararası sözleşmeler ile uyum sağlama çabaları dikkat çekmektedir. Müdahale biçimleri, finansman ve kurumsallaşma konularında olumlu gelişmeler gözlenmektedir. Türkiye'nin tarihi çevre koruma deneyimi, dünyadaki kavramsal gelişmelerin bir kısmına ortak olmuştur (bkz. Çizelge 3.12). Gelişmekte olan bir ülkeye özgü daima tehdit altında kalan tarihi miras, çoğu zaman devletin katı koruma yasalarının yasaklayıcı işlevi aracılığıyla yıkımdan korunabilmiştir. Ancak bu 'yukarıdan aşağıya', merkeziyetçi yaklaşım, siyasi irade ve karar süreçlerinin tüm kademelerine yerleşememiş, yasaların gerçekçi uygulama mekanizmaları geliştirilmemiştir; koruma, daha çok bürokratik ve akademik çevrelerle kısıtlı kalmış, toplum geneline de bir kültür olarak yayılamamıştır.

3.2.2. Tarihi yerleşimi yeniden canlandırma sürecinin sürdürülebilirliği için alan yönetimi

Türkiye'de yapılan birçok koruma çalışmasının sonuçları ve dünyadaki gelişmelerden de anlaşıldığı üzere koruma ve yeniden canlandırma çalışmalarının artık yönetsel bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini ve yönetim biliminin kurallarını bu alanda

uygulamanın kaçınılmaz olduğunu göstermiştir. Bu çalışmaların çok bileşenli, uzun soluklu ve karmaşık bir takım özellikleri olması, çalışmaların başarıya ulaşmasında alan yönetimi kavramını öne çıkarmıştır. Alan yönetimi yasal ve kavramsal altyapısı tüm kültürel mirasa konu olan alanlar için oluşturulmuştur. Bu alan bir arkeolojik sit alanı, anıtsal bir yapı ve çevresi ya da tarihi bir yerleşim de olabilir. Araştırmanın kapsamındaki tarihi yerleşimlerdeki çalışmalar için alan yönetimi kavramının irdelenmesi yerinde olacaktır.

3.2.2.1. Alan yönetimi ve yönetim planı ile ilgili dünyadaki temel yaklaşımlar

1993 yılında Feilden ve Jokilehto tarafından hazırlanan ve ICCROM tarafından yayınlanan “Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi (Management Guidelines for World Heritage Sites)”-ICCROM (Feilden and Jokilehto 1993) çalışması, Dünya Mirası Alanlarının Yönetimi için temel rehber olarak kabul edilmektedir.

ICCROM’un çalışmasında, *yönetim planının* temel amacı olarak, belirlenen alanın kültürel kaynaklarını korumak ve gelecek nesillere aktarmak için akademisyenlere, profesyonellere ve sanatçılara sorumluluk verilmesi, tarihsel, sanatsal ve bilimsel yeteneklerinin etkin olarak harekete geçirmelerinin sağlanması gerektiği belirtilmektedir. *Yönetim planının* hazırlanma sürecinde karşılaşılan sorunların, uzmanlar arasında tartışmaya açılmasının, alanın önemini arttıran yaratıcı çözümler doğurmak açısından önemli ve gerekli bulunduğu, fakat uzun zaman gerektiren bir süreç olduğu vurgulanmaktadır.

ICCROM’un çalışmasına göre, *yönetim planında* kültürel kaynağın değerine saygı duyan, kullanıcıların gereksinimlerini dikkate alan ve yerel, doğal ve iklimsel kısıtlayıcılarla uyumlu olan temel bakım ve onarım seviyesinin tanımlanması gerekli görülmektedir.

Yönetim planında, merkezi ve yerel yönetimlerin aldığı kararlar doğrultusunda, tüm alanı etkileyen planlama ve düzenlemelerin bir taslağının hazırlanması istenir. Alanı etkileyen diğer planların ve yasal düzenlemelerin yönetim planı içinde tanımlanan “Alan Komisyonu” tarafından dikkate alınması ve tüm yönetim, koruma, gelişim veya araştırma şeması içine entegre edilmesi gerekir. *Yönetim planının* alanın işletmesi ve

bakımından sorumlu olan tüm personeli ve görevlerini tanımlaması ve *yönetim planı* olanaklarını geliştirmek için ayrı bir bütçe başlığında öneriler içermesi beklenir.

ICCROM'un çalışmasına göre *yönetim planı* hazırlama süreci/aşamaları aşağıdaki adımları içermektedir:

- Alanla ilgili ilk inceleme
- Alanın tanımı ve sınırlarının belirlenmesi
- Alandaki korunacak değerlerin/kaynakların saptanması
- Korunacak değerlerin/kaynakların değerlendirilmesi
- Hedeflerin formülasyonunun ve kısıtlayıcıların dikkate alınması
- Eylemlerin ve projelerin açıklanması
- Çalışma programının ve yıllık planların hazırlanması
- Eylemlerin ve projelerin/programın uygulanması
- Alınan sonuçların belgelenmesi, raporlanması ve denetlenmesi/ gözden geçirilmesi
- Alana ilişkin bilgi ve verilerin saklanması
- Alan tanımının revizyonu ve tekrar değerlendirilmesi
- Hedeflerin revize edilmesi, revize edilen hedeflerin formülasyonu ve kısıtlayıcıların tekrar gözden geçirilmesi
- Geleceğe ilişkin yeni projelerin belirlenmesi
- Revize edilmiş çalışma programı ve gelecek yıllara ait yıllık planların hazırlanması.

Yönetim planlarının hazırlanması konusunda önemli bir yönlendirici kaynak da IUCN (International Union for Conservation of Nature- Doğa ve Doğal Kaynakların Korunması için Uluslararası Birlik) önderliğinde Thomos, Middleton ve Philips tarafından 2003 yılında hazırlanan "Koruma Alanları İçin Yönetim Planı Rehberi (Guidelines for Management Planning of Protected Areas)" adlı çalışmadır. Bu çalışma daha çok doğal koruma alanları ile ilgili olmakla beraber tüm koruma alanları için de rehber olabilecek şekilde tasarlanmıştır.

IUCN Koruma Alanları İçin Yönetim Planlaması Rehberi'nde, temel olarak *alan yönetiminin*, daha genel bir disiplin olan planlamanın bir alt kümesi olarak değerlendirildiği ve 20. yüzyılın ortasından itibaren gelişmiş dünya ülkelerinde, alan koruma için uygulanmaya başlanan bir süreç olarak kabul edildiği belirtilmektedir.

Günümüzde *alan yönetiminin* korunacak alanın nasıl yönetileceği konusunda yöneticilere ve diğer ilgililere rehberlik eden bir araç olduğu vurgulanmaktadır. Çalışmada *yönetim planı*, koruma alanının önemini ve değerlerini tanımlayan, açık bir şekilde yönetim hedeflerini belirleyen, uygulanacak eylemi gösteren özlü bir belge olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca *yönetim planının* beklenmedik olaylara karşı esnek olma özelliği de vurgulanmaktadır. Çalışmada *yönetim planı* hazırlık aşamasının, planlama sürecinin en önemli aşamalarından biri olduğu da belirtilmektedir.

IUCN Rehberinde, hazırlık aşamasında belirlenmesi gerekenler;

- Alanın bir bütün olarak ele alınması
- Alanın kimlere hitap edeceğinin belirlenmesi
- Planlama sürecinde izlenecek adımların ve kullanılacak yöntemin belirlenmesi
- Yönetim amaç ve hedeflerinin tanımlanması ve tanımlanan amaç ve hedeflerin tüm katılımcılar tarafından anlaşılmasının ve benimsenmesinin sağlanması
- Disiplinler arası bir yaklaşımın kullanılması
- Planlama takımının oluşturulması
- Detaylı bir şekilde çalışma programı hazırlanması ve bu programa uyulması
- Uzmanlar, hükümet çalışanları gibi planlama takımında olmayan insanların da katılabileceği sürecin oluşumu olarak sıralanmaktadır.

IUCN'in çalışmasında izleme ve gözden geçirme aşamasının üzerinde durulmaktadır. Rehberde *yönetim planı* içinde en önemli aşamalardan biri olarak tanımlanan izleme sürecinde; planın etkili bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı ve hedeflere bağlı kalınıp kalınmadığı, yönetim etkinliklerinin ve yönetim eylemlerinin doğru bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği kontrol edilmektedir. İzleme sürecinden sonraki aşama olan değerlendirme aşamasında ise *yönetim planının* yeniden gözden geçirilmesi veya güncellenmesi ile ilgili kararların alındığı belirtilmektedir. Bu aşamada, planlar için yasal olarak, genellikle beş, yedi veya on yıllık zaman dilimleri belirlenmiştir. Bu aşamanın en önemli kısmı, izleme sürecinde elde edilecek geri beslemenin yeni plan taslağına rehberlik etmesidir. Çalışmada, *yönetim planının* son haline, toplanan görüşlerin nasıl değerlendirildiğini ve bazılarının neden saf dışı bırakıldığını anlatan bir rapor eklenebileceği belirtilmiştir.

“Tarihsel Çevrelerin Yönetimi (Management of the Historical Environment)” başlıklı çalışma ise, 2003 yılında İngiltere ICOMOS’u tarafından hazırlanmıştır. Çalışma “İlkeler” ve “Yönetim Stratejisi veya Planının Hazırlanması İçin Rehber” olarak iki bölüm halinde ele alınmaktadır. İlk bölümde:

- Temel ilkeler
- Yönetim stratejileri
- Çalışmaya kimlerin katılacağı konuları değerlendirilmekte,

İkinci bölümde ise;

- Yönetim stratejisinin geliştirilmesi
- Alanın tanımlanması
- Alanın kültürel değer ve öneminin değerlendirilmesi
- Sit alanını etkileyen baskılar ve değişim güçleri
- Koruma politikasının açıklanması
- Seçeneklerin değerlendirilmesi
- Genel yönetim
- Eylem ve sürekli bakım için planlama
- Uygulama
- İzleme ve gözden geçirme
- Araştırma ve belgeler
- Proje bütçeleri, maliyetler, iş planları
- Projelerin hazırlanması başlıkları incelenmektedir.

ICOMOS UK (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi – İngiltere) “Tarihsel Çevrelerin Yönetimi” Çalışmasına göre yönetim planı sürecinin aşamaları;

- Tarihsel çevrenin tanımı
- Kültürel değer ve önemin belirlenmesi
- Koruma politikalarının açıklanması
- Yönetim seçeneklerinin ve hedeflerinin değerlendirilmesi
- İş planlaması, yönetim ve aşamalar için öneri
- Uygulama
- İzleme ve gözden geçirme olarak sıralanmaktadır.

Çalışmada, yönetim planının ilk aşamasında alanın tanımlanması, kültürel değerlerinin ve öneminin belirlenmesi yer almaktadır. Daha sonra tarihsel çevrenin gelişme sürecinin anlatılması, alanın ayrıntılı olarak analizlerinin yapılması ve analizler sonucu mevcut durumun ortaya konulması gerektiği belirtilmektedir.

İkinci aşama, alanın durumunun değerlendirilmesi ve mevcut yaşam koşullarına uyulanma yeteneğinin belirlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Çalışmada, tarihsel çevrenin önemi kadar, karakterinin ve koruma durumunun da alanın yeniden kullanılabilir olup olmadığı konusunda karar geliştirmede önemli etkileri olduğu vurgulanmıştır. Durum değerlendirilmesinin tarihsel çevrenin karakterine bağlı olduğu, arkeolojik ve kültürel peyzajlar için arazi kullanımı ve yer altındaki kalıntılara verdiği hasar, bitki örtüsünün peyzajın karakterine etkisi ve erozyon gibi değişik etkenlere de bağlı olabileceği belirtilmiştir.

Çalışmada üçüncü olarak koruma politikalarının açıklanmasına değinilmiş ve koruma politikasının temel ilkesinin koruma ve geliştirme gereksinimi olarak belirlenmiştir. Ayrıca koruma politikasının ayrıntılı ve alanın bütün önemli yönlerini kapsayacak şekilde olması gerektiği vurgulanmıştır.

Seçeneklerin değerlendirilmesi olarak adlandırılan bölüm, koruma politikası belirlendikten, tehditler ve fırsatlar değerlendirildikten sonra gelen aşamadır. Bu bölümde seçenekler irdelenerek uygulanabilir olanların ayrılması ve üzerine eylem planları kurulacak olanların seçilmesi gerekmektedir. Daha sonra tercih edilen seçeneğin ayrıntılı olarak geliştirilmesi istenmektedir.

Tarihsel alanların korunması, geliştirilmesi ve yönetiminde koruma alanı yöneticileri için bir rehber olarak tanımlanan yönetim planları konusunda son yıllarda yapılan çalışmalar tüm dünyada hızla artmıştır. Özellikle Dünya Miras Listesi'ne giren alanların yönetimi konusunda hazırlanan temel çalışmalar, rehberler ve ilgili kanun ve yönetmeliklerin incelenmesi sonucunda yönetim planlaması sürecinin genelde üç ana aşamadan meydana geldiği görülmüştür.

Bu aşamalar;

- Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değer ve Öneminin Belirlenmesi,

- Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi,
- Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme Aşamaları olarak tanımlanabilir.

3.2.2.2. Alan yönetimi ve yönetim planı ile ilgili Türkiye’deki gelişmeler

Türkiye’de koruma konusunda “yönetim alanı” ve “yönetim planı” kavramları 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”nda değişiklikler öngören 5226 Sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile yasal durum kazanmıştır. Söz konusu kanuna, 27.11.2005 tarihinde 26006 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile açıklık getirilmiş, uygulama koşulları belirlenmiştir (Anonim 2009).

5226 Sayılı Kanunda “Yönetim alanı; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, planlama ve koruma konusunda yetkili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerler” olarak tanımlanmıştır (Anonim 2009).

Aynı Kanunda, “Yönetim planı; yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını ve değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı planı ve çevre düzenleme projesini veya koruma amaçlı imar planını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen planlar” olarak belirlenmiştir. 5226 Sayılı Kanunla yönetim planının hazırlanması, değerlendirilmesi, onaylanması ve denetlenmesinin sağlanması amacı ile bir de organizasyon yapısı öngörülmüştür. Bu yapı içinde Alan Başkanı, Danışma Kurulu, Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu, Denetim Birimi gibi görev tanımları yapılmıştır (Anonim 2009).

Rapora (Anonim 2009) göre; tarihi alanların korunması, geliştirilmesi ve yönetiminde koruma alanı yöneticileri için bir yol haritası ve bir rehber olarak tanımlanan alan

yönetimi ve yönetim planları konusunda son yıllarda yapılan çalışmalar tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de giderek önem kazanmaktadır.

Alan yönetimi konusunda hazırlanan temel çalışmaların, rehberlerin ve ilgili kanun ve yönetmeliklerin incelenmesi sonucunda yönetim planlaması sürecinin üç temel evreyi içerdiği görülmektedir. Bu evreler, alt başlıklara ayrılarak daha da ayrıntılandırılabilir.

Bu evreler:

- Alanın tanımlanması, analiz,
- Değerlendirme ve planlama
- Uygulama ve izleme aşamaları olarak sıralanabilir.

“Alanın tanımlanması” evresi, alanın konumunun ve sınırlarının belirlenmesi, tarihsel gelişiminin incelenmesi, mevcut koruma statüsünün ortaya konulması ve alanla ilgili ayrıntılı analizlerin yapılması olarak belirlenmiştir. “Değerlendirme ve planlama” evresi, alanın zayıf yönlerinin, güçlü yönlerinin, tehditlerin ve fırsatların ortaya konulması ve koruma politikalarının ve eylemlerin belirlenmesi aşamasıdır. Bu aşamada, koruma politikalarının belirlenmesinden sonra hedeflerin saptanması gerekir. Yönetim hedeflerinin belli konu başlıklarına göre toplanması eylem programının hazırlanmasında ve uygulama aşamasında kolaylık sağlar. “Uygulama ve izleme” evresinde, projelerin ve eylem programlarının uygulanması, izleme ve gözden geçirme aşamaları yer almaktadır. Belirlenen hedefleri gerçekleştirmek üzere eylem programları ile eylemler, her eylem için hedef süre ve eylemde rol alacak temsilciler belirlenmelidir. Eylem programından sonra bütçe çalışmalarına başlanıp planın uygulanmasına geçilir. Yönetim planının en önemli aşamaları olarak tanımlanan izleme ve gözden geçirme aşamaları uygulamanın başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından önemlidir. Burada alınan sonuçlara dayanılarak yönetim planı revize edilir. Planın revize edilmesi, alanın tanımlanmasından bütçenin belirlenmesine kadar her aşama için gerçekleştirilebilir (Anonim 2009).

Tarihi çevre koruma sorunu aynı zamanda bir toplumsal örgütlenme, bilinçlenme ve kamuoyu oluşturma sorunu olması nedeniyle yürürlükteki mevzuatta koruma amaçlı imar planı süreçlerinin ‘katılımcı’ olması gerekliliği belirtiliyorsa da, bu katılımın nasıl sağlanabileceğine dair araç ve yöntemler ilgili mevzuatta tariflenmemiştir. Bu nedenle

plan hazırlama ve uygulama aşamalarında tam anlamı ile halkın ve yetkili/ilgili kurumların aktif katılımı sağlanamamaktadır. Bunun sonucunda da hazırlanan planlar benimsenememekte ve uygulama esnasında problemler ortaya çıkmaktadır.

Yönetim alanı ve yönetim planına ilişkin yürürlükteki yasa ile gelen tanımlar uluslararası koruma normlarına uygun hazırlanmış, olumlu gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Türkiye'deki kurumsal yapı ve bu kurumlar arasındaki ilişkiler gözetenmeden doğrudan uluslararası sözleşmelerden uyarılma şeklinde mevzuata yerleştirilmiş olan bu tanımların daha detaylı bir biçimde ele alınması ve sorumlulukların, yetki alanlarının ve uygulama biçimlerinin yönetmeliklerle netleştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'deki son dönemlerde konu ile yapılan çalışmalara bakıldığında İstanbul, Sinop'ta kentsel ölçekte; Edirne'de (Selimiye Camii) ve Antalya'da (Alanya Kalesi) nokta bazında kurulan alan yönetimleri olduğu ve çalışmalarına başladığı görülmektedir. Selimiye Camii ve Alanya Kalesi örneklerinde ise yönetim planları tamamlanmıştır. Selimiye Camii'nin korunması işlevinin en iyi şekilde yerine getirilebilmesi için Edirne Belediyesi tarafından 'Alan Yönetimi' çalışmaları UNESCO Dünya Miras Listesi alınma süreci kapsamında yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda da UNESCO süreci başarıyla tamamlanarak Selimiye Camii ve Külliyesi Dünya Mirası olarak 2011 yılında tescil edilmiştir. Tarihten derin izler taşıyan Alanya Kalesi 2009 yılında Alanya Belediyesi tarafından UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi'ne aday gösterilmiş ve 2012 yılı içerisinde de Liste'ye alınması beklenmektedir. Alanya, ilk defa bir ilçede kurulan 2006 yılında KUDEB ile alan yönetimi çalışmalarına başlamıştır. Türkiye'de yönetim planı oluşturulan ilk alan olma özelliği ile bu konuda çok yol kat etmiştir. Sinop Alan Yönetimi AB (Avrupa Birliği) tarafından bir pilot proje olarak desteklenmektedir. 'Sinop Modeli Projesi' adıyla alan yönetimi çalışmalarına 2011'de başlanmış ve halen alan yönetimi organlarının oluşum süreci devam etmektedir. 2006 yılında başlayan "İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı" çalışmaları ise halen devam etmektedir. Uygulanabilir, gerçekçi planların yapıldığı alan yönetimlerinde, paydaşların uygulamada görev alması, uygulama sürecinin izlenmesi ve yönetim planının belirli aralıklarla güncellenmesi ile başarılı sonuçlar alınabilecektir.

3.2.3. Tarihi yerleşimlerin yeniden canlandırılması çalışmalarında Türkiye’den örnekler

Bir önceki bölümde tarihi yerleşimlerin korunmasından, günümüze kadar geçen tarihsel süreç değerlendirmiştir. Bu bölümde tarihi yerleşimlerin yeniden canlandırılması kapsamında Türkiye’nin farklı bölgelerinden örnek alanlar sunulacaktır. Her alan ‘3.1.3. Tarihi yerleşimlerin yeniden canlandırılması çalışmalarında dünyadan örnekler’ Bölümü’ndeki gibi aşağıda yer alan genel başlıklar altında tanımlanmakta, belirlenmekte ve değerlendirilmektedir:

- Alanın Adı,
- Bulunduğu Ülke,
- Alanın yeri ve Karakteristik Özellikleri,
- Alanın Sorunları (Sosyal, Ekonomik ve Fiziki Problemleri),
- Alanın Potansiyelleri,
- Yeniden Canlandırma Projesinin Hedefleri,
- Ön Tespit Çalışmalarının İçeriği,
- Katılım Yaklaşımı,
- Organizasyon Biçimi,
- Finansmanı,
- Yeniden Canlandırma Projesinin Programının İçeriği ve Uygulamalar.

Bu tür değerlendirme Türkiye’deki canlandırma politikalarına, politika, program ve hedefler yoluyla basitçe yararlar almak için bir altyapı ve genel bakış sağlayacaktır. Oluşturulan matrisle kendi aralarında ve bir önceki dünyadan verilen örnek alanlar arasında basitçe karşılaştırma ve değerlendirme imkanı bulunmaktadır. Bölümde oluşturulan bu yapı projelerdeki benzerlikleri, farklılıkları ve politikaları da göstermektedir. Bu karşılaştırma ve değerlendirmeden sonra birçok önemli ve yararlı sonuçlar elde edilebilecektir.

Çizelge 3.13. 3.Bin Yılda Yaşayan Osmanlı Köyü – Cumalıkızık

Bursa	2007 - ...
	Kırsal Yerleşim – Yeniden Canlandırma
Alanın Yeri ve Karakteristik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none">• Osmanlı sivil mimarisinin en güzel örneklerini oluşturan ve içlerinde hala yaşamların sürdürülebildiği evlerin olduğu, özgün yapısıyla günümüze kadar bir açık hava müzesi• Tarihi-doğal-kültürel değerleri ile koruma altına alınan, UNESCO Dünya Miras Listesi'ne aday olan Türkiye'nin ve dünyanın önemli bir kültür mirası• 1980 yılında koruma altına alınan, 1981 yılında kentsel – doğal sit alanı olarak tescil edilen, 1983 yılında Dünya Miras Aday Listesi'ne giren ve 1993 yılında koruma imar planı yapılan kırsal yerleşim birimi
Sorunlar	<ul style="list-style-type: none">• Nüfusun azalması• Hızlı kentleşme ve modern yaşamın cazibesıyla genç nüfusun köyden kente göç etmesi• Geleneksel dokunun yıpranması, bakım ve onarım ihtiyacı
Alanın Potansiyelleri	<ul style="list-style-type: none">• Özgün, korunmuş geleneksel yerleşim dokusu (bkz. Şekil 3.20)• Tarihi ve mimari miras (bkz. Şekil 3.21)• Yaşayan geleneksel yaşam tarzı ve canlı komşuluk ilişkileri,• 1983 yılında mimarlık öğrencileri için Cumalıkızık konulu düzenlenen yarışma, 1998 yılında ise “Bursa Yerel Gündem 21, Cumalıkızık Koruma – Yaşatma Projesi” ile yerel yönetim, ortakları olan yerel ve merkezi yönetim temsilcileri, sivil toplum örgütleri, akademisyenler, iş dünyasından ilgili ve istekliler, gönüllüler ve köy sakinleri ile Cumalıkızık'ı fiziksel anlamda da kurtarmak için başlatılmış olan proje ve bu proje kapsamında bazı evlerin restorasyonu ve iki sokağın sağlıklılaştırılması yapılması gibi çalışmalarla alan için koruma-yaşatma anlamında farkındalık (Gürlük 2001, Akıncıtürk 2002).

Şekil 3.20. Cumalıkızık
(Anonim 2012j) (<http://bursaguide.org/cumali-kizik-koyu/>, 2012)

Şekil 3.21. Cumalıkızık
(Teoman 2010) (<http://focafoca.com/default.asp?sayfa=31&id=5470>, 2012)

Çizelge 3.13. 3.Bin Yılda Yaşayan Osmanlı Köyü – Cumalıkızık (devam)

Hedefler	<ul style="list-style-type: none">• Türkiye'nin ve dünyanın önemli bir kültür mirası olan Cumalıkızık'ın gelecek nesillere aktarmak• 700 yıllık Osmanlı Köyü Cumalıkızık'ı 3. bin yıla taşımak• Cumalıkızık'ta sit alanı içinde doku bütünlüğü ve karakteri bozulmamış, korunması gerekli anıtsal ve sivil mimarinin, sokak ve meydanların rehabilite edilip; bu mirası yeni mekansal yorumlarla zenginleştirerek geleceğe aktarmak• Cumalıkızık yerleşimini korumak, yaşatmak ve halkın ekonomik düzeyinin, yapılacak çalışmalarla iyileştirilebileceğini göstermek
Ön Tespit Çalışmaları	<ul style="list-style-type: none">• İl Özel İdaresi, Yıldırım Belediyesi ve Mimarlar Odası Bursa Şubesi tarafından düzenlenen profesyonel, öğrenci ve halk kategorilerindeki farklı yarışmacı gruplarına göre Cumalıkızık'ın gelişim stratejilerinin belirleneceği “3. Bin Yılda Yaşayan Osmanlı Köyü-Cumalıkızık Fikir Proje Yarışması” ve çalışmalara yönelik çok yönlü fikir, öneri ve görüşlerin tartışıldığı bir “Sempozyum”• Yıldırım Belediyesi tarafından kadastral paftalar, binaların planları, yapıların fiziki durumları ve sosyal – demografik yapıları konusunda sağlanan bilgiler
Katılım Yaklaşımı	<ul style="list-style-type: none">• İl Özel İdaresi (Merkezi Yönetim), Yıldırım Belediyesi (Yerel Yönetim), Mimarlar Odası Bursa Şubesi (STK) ve halk
Organizasyon Biçimi	<ul style="list-style-type: none">• Merkezi yönetim birimi finansmanı sağlayan, yerel yönetim birimi alan konusunda bilgi toplayan ve bilgi veren, yarışma, sempozyum gibi organizasyonları yapan ve projeleri temin eden, koruma, kalkınma ve kentsel tasarım planlarını hazırlayan, Mimarlar Odası'nın ise projeyi yöneten ve paydaşlar arasındaki koordinasyonu ve gerekli teknik bilgiyi sağlayan birim olarak görev yaptığı, üç kurum arasında bir protokolle başlayan proje

Çizelge 3.13. 3.Bin Yılda Yaşayan Osmanlı Köyü – Cumalıkızık (devam)

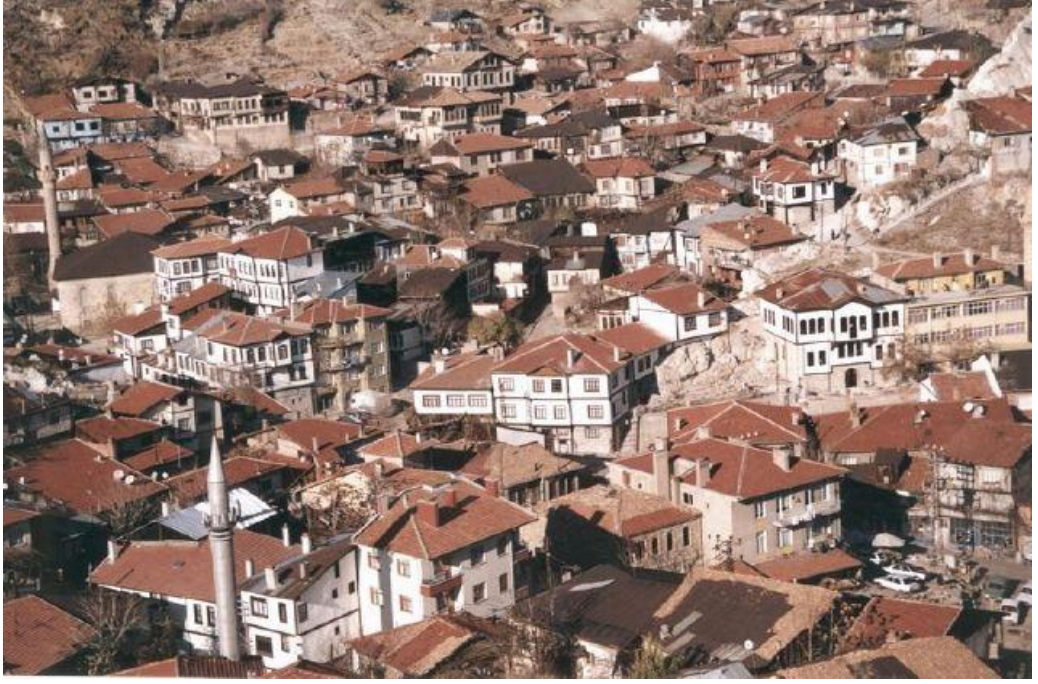
Finansman	<ul style="list-style-type: none">• İl Özel İdaresi tarafından Kültür Varlıklarına Katkı Payı fonu
	<hr/> <p>“3. BİN YILDA YAŞAYAN OSMANLI KÖYÜ- CUMALIKIZIK” adlı proje kapsamında;</p> <ul style="list-style-type: none">• Bursa İl Özel İdaresi, Yıldırım Belediyesi ve Mimarlar Odası işbirliği ile 20.12.2006 tarihinde başlanan çalışmalar• 24.04.2007 tarihinde üç kurum arasında protokol imzalanması,• “3. Bin Yılda Yaşayan Osmanlı Köyü-Cumalıkızık Fikir Proje Yarışması” ve Sempozyumu
Programlar (Uygulamalar)	<ul style="list-style-type: none">• Yerel yönetim tarafından projenin halka tanıtımı için yapılan bilgilendirme toplantıları• Bölgesel Yönetim Planı• Cumalıkızık İrtibat Ofisi• Kentsel Tasarım Projesi• Kısa Orta ve Uzun vadeli Eylem Planları• Bütün yapıların rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri tamamlanması ve Ferdağ Sokak’taki yapıların cephe sağlıklılaştırmalarının yapılması

Tarihi çevreyi koruma, kentsel yaşamda fiziksel, sosyo-kültürel ve ekonomik sürekliliğin sağlanması ve iyileştirme bu çalışmaların kilit noktalarıdır. Bu anlamda yapılan koruma çalışmaları pek çok açıdan toplumsal değerlerin gelecek nesillerle aktarılmasını sağlayacaktır.

Cumalıkızık için geliştirilen modelin kavramsal çerçevesi, alt bileşenleri de olan iki ana başlıktan oluşmaktadır: Sürdürülebilir kalkınma ve kültürel miras yönetimi. Sürdürülebilir kalkınmanın birbirini bütünleyen dört alt bileşeni; ekolojik, sosyo-kültürel, ekonomik ve politik sürdürülebilirlik. Kültürel miras yönetiminin bileşenleri ise projenin aktörleridir (Taş ve ark. 2009). Cumalıkızık için geliştiren projede çok katılımlı bir yaklaşım sergilenmiş, aşağıdan yukarıya bir örgütlenme başarılı bir şekilde uygulanmıştır (bkz. Çizelge 3.13).

Çizelge 3.14. Beypazarı tarihi evleri

Ankara	2000 - ... Kırsal Yerleşim – Tarihi Evlerin Restorasyonu
Alanın Yeri ve Karakteristik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none">• Tarihi İpek Yolu üzerinde• Luwi, Hitit, Frig, Galat, Roma’dan günümüze birçok uygarlığa ev sahipliği• 3000’i Aşkın Tarihi Konak, 600 yıllık çarşı• Verimli tarım alanları, doğal su kaynakları, tepelerle çevrili korunaklı konumu ile çağlar boyu önemli olmuş kırsal yerleşim (Çelik 2004)
Sorunlar	<ul style="list-style-type: none">• Hızlı kentleşme, arazi değerlerinin yükselmesi, artan nüfus nedeniyle tarihi dokunun bozulması
Alanın Potansiyelleri	<ul style="list-style-type: none">• Özgün konut dokusu (bkz. Şekil 3.22)• Zengin tarihi ve kültürel çevre• Yaşayan geleneksel yaşam• Kentin kimliğine katkısı olan doğal güzellikler (bkz. Şekil 3.23)
Hedefler	<ul style="list-style-type: none">• Yaklaşık 3500 tarihi konağın restorasyonu• Beş yıl içinde 1 milyon turist gelmesini sağlamak• Dünyaya açılırken kendi kültürümüzü de olduğu gibi korumak
Ön Tespit Çalışmaları	<ul style="list-style-type: none">• 1/1000 ölçekli Beypazarı imar paftaları• Çeşitli çalışmalar sonucu elde edilmiş Beypazarı’na ait plan kroki, fotoğraf vb görsel ve çizimsel veriler
Katılım Yaklaşımı	<ul style="list-style-type: none">• 2000’li yıllarda özellikle yerel yönetimin liderliğinde, diğer aktörlerin ortaklığı ve halkın katılımı ile canlandırma ve geliştirme girişimleri• Kültür Bakanlığı, Gazi Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi, Jandarma Genel Komutanlığı, Adalet Teşkilatını Güçlendirme Vakfı, Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Tarihi Kentler Birliği, Çekül Vakfı Çalışmaları• Özel sektör kuruluşlarının <i>sponsorluk</i> sağlayarak katılımları

Şekil 3.22. Beypazarı tarihi kent dokusu
(Anonim 2012k) (<http://imageshack.us/photo/my-images/97/beypazar329ym.jpg/sr=1>, 2012)

Şekil 3.23. Beypazarı İnozü Vadisi
(Mutlu 2010) (http://www.beypazarigezi.com/Beypazarı_inozu_vadisi.htm, 2012)

Çizelge 3.14. Beypazarı Tarihi Evleri (devam)

Organizasyon	<ul style="list-style-type: none">• Yetkili idare – Beypazarı Belediyesi
Biçimi	
Finansman	<ul style="list-style-type: none">• Kamu kurum ve kuruluşlarının yatırımları (Kültür Bakanlığı, Kaymakamlık, Yapı Düzenlenmesi ve Sokak Sağlıklaştırma Projesi için İçişleri Bakanlığı)• Ankara Valiliği İl Özel İdaresi• Yerel yönetimin yatırımları• Sivil toplum kuruluşlarının yatırımları (çeşitli vakıflar, Ticaret Odası vb. gibi), özel sektör kuruluşlarının sponsorluğu
Programlar (Uygulamalar)	<ul style="list-style-type: none">• Tarihi binaların restorasyonu ve bir kısmında müze, otel, yöresel yemek lokantası olarak yapılan fonksiyon değişiklikleri• Festivaller, şenlikler, sergiler, konserler, doğa yürüyüşleri gibi kültürel ve sosyal faaliyetler• Yöreye özgü geleneksel el sanatlarının (Gümüş, sim-sırma işlemeciliği, telkari, bez ve kilim dokumacılığı, semercilik, saraçlık, bakırcılık) tanıtım ve canlandırılmasına yönelik açılan kurslar, genç girişimcileri destekleme, işgücünü eğitme, istihdamı artırma, sosyal hizmetler çalışmaları (Anonim 2007)• 600 Adet Dükkandan Oluşan Tarihi Çarşının Sağlamaştırılması ve Restorasyonu kapsamında, kaldırımların yenilenmesi ve tescilli işyerlerinin restorasyonu

Beypazarı'nda yapılan çalışmalar takdir ve beğeni toplamış, çok örgütlü olmasa da kapsamlı, geniş katılımlı ve uzun soluklu olmaları nedeni ve tarihi dokunun korunması, ekonominin turizmle canlanması (Özelçi Eceral ve Altınkay Özmen 2009, Uslu ve Kiper 2006) ve yöre halkına gelir sağlaması gibi önemli sonuçlara ulaşmıştır. Ancak yapılan çalışmaların başarılı olabilmesi ve Beypazarı'nın yaşayan bir kent olarak hayatına devam etmesi için çalışmaların aynı kapsamda devam etmesi şarttır.

Beypazarı'nda yeni ve eskinin oluşturduğu ikili yerleşim düzeni görülmektedir. Son yıllardaki kentsel gelişme, tarih kent merkeziyle ilişkili değildir. Yeni yerleşim alanı

tarihi yerleşim alanından bağımsız olarak geliştiği için tarihi mekanlar zamanla yok olmamış, tam aksine özelliğini koruyabilmiştir. Aslında bu durum topografik yapıdan kaynaklanan bir zorunluluktur. Fakat sonuçta; birbirinden ayrı ancak birbiriyle ilişkili iki farklı yerleşim düzeni görülmektedir. Farklı tarzdaki kentsel gelişme, sosyal yapıyı da farklılaştırmıştır.

Beypazarı'nda sadece tarihi kent dokusu ve geleneksel mimarinin oluşturduğu maddi kültür varlıkları değil bunlarla birlikte sosyal ve kültürel yaşam da aynı derecede önemli olup hem maddi hem de manevi kültür birlikte bir bütünlük oluşturmaktadır. Bugünkü durumda Beypazarı'nda sivil mimarlık örneklerinin değerlendirilmesinde gelişmeler görülmektedir (bkz. Çizelge 3.14). Ancak bunlar gerçekleştirilirken rant elde etmek amacı ya da sadece turistik amaçlarla kullanılmaları önlenmelidir. Aksi takdirde daha fazla ziyaretçi ve ziyaretçi beğenisi için sivil mimarlık örnekleri özgünlüklerini yitirecek, bu konutlarda yaşayan ve tarihi dokuyu kullanan yöre halkının yaşam mekanı ve sosyo-kültürel özellikleri de yok olacaktır. Beypazarı halkının tarihi kentin ayrılmaz bir parçası olduğu ve ziyaretçilerin isteklerinden daha önemli olduğu unutulmamalıdır (Çelik ve Yazgan 2009). Turizm ve turist odaklı uygulamalar nedeniyle sosyal yapının bozulması, yerel halkın yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalması, tarihi mekanların ve kent estetiğinin bozulması gibi sorunlar gün yüzüne çıkarken, bu sorunların geri dönüşü olmayan sonuçları yaşanmadan konu ile ilgili bu noktaya odaklanarak kültürü de koruma bağlamında çalışmalar yoğunlaşmalıdır (Aklanlıoğlu 2010).

Şekil 3.24. Beypazarı

(Anonim 2012l) (http://www.beypazari.gov.tr/goster.asp?klasor=galeri/beypazari_evleri&dosya=9.jpg&dosya_no=20, 2012)

Çizelge 3.15. Birgi

İzmir	1995 - ... Kırsal Yerleşim – Tarihi Yapıların Restorasyonu
Alanın Yeri ve Karakteristik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none">• 4000 yıllık tarihi geçmiş,• 200’e yakın tescilli anıtsal ve sivil mimarlık örneği,
Sorunlar	<ul style="list-style-type: none">• Tarihi dokunun fiziki olarak bozulması, yıkılmaya yüz tutması• Koruma ve tanıtmaya için finansal destek ihtiyacı• Restore edilmeyi bekleyen daha 500’e yakın tarihi yapı• Temel geçim kaynağı olan tarımda yaşanan sorunlar, evlerin modern konforunun olmaması, sınırlı eğitim olanakları nedeniyle oluşan göç ve nüfusun azalması
Alanın Potansiyelleri	<ul style="list-style-type: none">• Lidyalılardan beri devam eden kültürel süreklilik• 1995’ten bu yana devam eden uzun soluklu çalışmalar• Yakın çevresindeki doğal zenginlikler• 1996 yılında Türkiye’de yapılan 5. Koruma Amaçlı İmar Planı• Tarihi Kentler Birliği’nin kurucu üyesi kent,• Kültür Bakanlığı tarafından inanç turizmi merkez destinasyonu olarak belirlenmesi (Kültür ve Turizm Bakanlığı 2006) (http://www.kultur.gov.tr/TR/belge/1-19467/izmir.html, 2011)
Hedefler	<ul style="list-style-type: none">• Üniversitelerin, kamunun, belediyenin, sivil toplum örgütlerinin, halkın ortaklaşa gerçekleştireceği bir koruma programı kararlılıkla sürdürmek• Kenti gelecek kuşaklara tarihi dokusu içinde bırakmak• Yapıları köhnemişlikten kurtararak güncel ve geleceğe yönelik gereksinimlerini karşılamak• Nüfus kaybını önlemek için modern tarım yöntemlerinin ve yeni zanaatlerin kazandırılması• Kültürel turizmin geliştirilmesi• Birgi’nin tarihsel özelliklerinin tanıtılması

Şekil 3.25. Birgi, Beyzade Sokak
(Anonim 2011c) (<http://www.cekulvakfi.org.tr/haber/yillarini-birgiye-adamis-bir-koruma-gonullusu-emin-basaranbilek>, 2012)

Şekil 3.26. Birgi, ÇEKÜL Çevre Kültür Evi
(Anonim 2011c) (<http://www.cekulvakfi.org.tr/haber/yillarini-birgiye-adamis-bir-koruma-gonullusu-emin-basaranbilek>, 2012)

Çizelge 3.15. Birgi (devam)

Ön Tespit Çalışmaları	<ul style="list-style-type: none">• Küçük Menderes Araştırmaları Merkezi (KÜMAR) ve Çekül işbirliği ile yapılan “Coğrafi Veri Projesi”• Yaz okulları sürecinde, öğrenciler tarafından kültürel-mirasın saptanması
Katılım Yaklaşımı	<ul style="list-style-type: none">• Tarihi Kentler Birliği’nin sağladığı olanaklar ve çeşitli kurum ve sivil toplum kuruluşlarıyla yürütülen işbirlikleri sayesinde, anıtlarını, sivil mimarlık mirasını, sokaklarını, meydanlarını bütünsel bir yaklaşımla korumuş• Yerel yönetimler, Valilik, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Mimar Sinan, Dokuz Eylül, Celal Bayar Üniversitesi, yerel uzmanlar ve katıldıkları konferans gibi etkinliklerle bilinçlendirilen halk• Yaz okulları sürecinde, üniversite, sivil toplum örgütü, yerel yönetim ve halk ilişkilerinin güçlenmesi
Organizasyon Biçimi	<ul style="list-style-type: none">• Yıllardır ara vermeden, kararlılıkla sürdürdüğü planlı koruma çalışmalarıyla, Birgi’nin seçkin mirasını gün yüzüne çıkaran Birgi Belediyesi
Finansman	<ul style="list-style-type: none">• Kamu kurum ve kuruluşlarının yatırımları (Kültür Bakanlığı, Kaymakamlık)• Yerel yönetimin yatırımları• Sivil toplum kuruluşlarının yatırımları (çeşitli vakıflar, vb. gibi)

Çizelge 3.15. Birgi (devam)

	<ul style="list-style-type: none">• 1995 yılında Kültür Bakanlığı'nın iç düzenleme ve teşhire yönelik çalışmaların tamamlanmasından sonra ünlü Çakırağa Konağı'nın ziyarete açılması• 1996 yılında Koruma Amaçlı İmar Planı yapılan ilk belde• Taşpazar Mahallesi'ndeki 38 hektarlık arazi Birgi Belediyesi tarafından Mimar Sinan Üniversitesi'ne tahsis edilmesiyle, 1998 yılında başlayan yaz okulu çalışmaları• Halkı bilinçlendirme toplantıları• Yaz okulları sürecinde sosyo-kültürel ortamın canlandırılması, geniş ölçekte koruma duyarlılığının yaratılması
Programlar	
(Uygulamalar)	<ul style="list-style-type: none">• 1997 ÇEKÜL Birgi Çevre ve Kültür Evi'nin kurulması (bkz. Şekil 3.26)• 10-11 Ekim 1998 'Birgi Çevre ve Kültür Günleri', İrimağzı İncir Bahçeleri ve İncir Kültürü'• Küçük Menderes Havzası Coğrafi Veri Projesi' ile havzaya ait tüm veri ve istatistik çalışmalarının yapılarak, doğa-kültür bileşeni içinde bir araya getirilmesi• Belediyenin yapmış olduğu sokak sağlıklaştırma çalışmaları (bkz. Şekil 3.25)• 2005-'Geleneksel El Sanatları Tanıtım Merkezi'nin açılması

Birgi korumada bütüncül yaklaşımı çok değerli kentsel ve tarihsel değerler bütünü içinde geliştirmiştir. Birgi'de benzersiz değerlere yenileme yerine kentin dokusuna dokunmadan iyileştirme yapılması ilkesinin doğruluğu devam eden süreçte gün yüzüne çıkmıştır (bkz. Çizelge 3.15). Birgi'deki süreci yerel yönetimin önderliğinde, kamu kurumları, üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve özel sektörün tam olarak katılımcı bir yaklaşım olarak tanımlayamasak ta, aynı hedeflerle hareket etmelerinin sonucunda başarıyla devam ettiğini söylenebilir. Ayrıca Birgi'de yapılan çalışmalar sadece koruma ve restorasyon bağlamında kalmayıp, yörenin sosyal, ekonomik ve kültürel değerleriyle canlanması için yapılan eğitim, tanıtım ve diğer faaliyetleri şeklinde devam etmektedir (Çekül Vakfı 2010).

Çizelge 3.16. Eskişehir Haller Gençlik Merkezi

Eskişehir	1998 – 2001
Endüstri Mirası Yapının Kültür Merkezine Dönüştürülmesi	
Alanın Yeri ve Karakteristik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none">• 1990 yılında Kentsel Sit ilan edilmiş koruma alanı içinde• 2003 yılında sivil mimari örneği olarak tescil edilmiş yapı
Sorunlar	<ul style="list-style-type: none">• 1950’lerde inşa edilmiş Hal Binasının, kentsel gelişimin dışında yer alması nedeniyle konumsal olarak eskimesi, terk edilmesi ve bozulmaya bırakılması
Alanın Potansiyelleri	<ul style="list-style-type: none">• Üniversite ile kent merkezi arasında bir bölgede yer alması
Hedefler	<ul style="list-style-type: none">• Eski hal binasının ve çevresinin gençler için önemli bir yaşam merkezine dönüştürmek• Bölgedeki yeni kentsel gelişime katkıda bulunmak• Yeni iş imkanları sağlamak• Özellikle üniversitenin artan genç nüfusu için sosyal ve kültürel etkinliklerde çeşitlilik sağlamak• Üniversite ile kent merkezi arasında fiziki bağlantıyı geliştirmek ve çevresel kaliteyi artırmak• Alanın kültürel turistik potansiyelini geliştirmek
Ön Tespit Çalışmaları	-
Katılım	-
Yaklaşımı	-
Organizasyon	-
Biçimi	<ul style="list-style-type: none">• Yerel Yönetim eliyle yapılan çalışma

Çizelge 3.16. Eskişehir Haller Gençlik Merkezi (devam)

Finansman	<ul style="list-style-type: none">• Yerel yönetim yatırımı
Programlar (Uygulamalar)	<ul style="list-style-type: none">• Yeme içme birimleri, tiyatro ve sergi salonları, giyim mağazaları bulunan çok amaçlı bir komplekse dönüşüm• Şehir Tiyatrosu sahnelerinden Tepebaşı Sahnesi, sergi salonu, kitapevi, kafeterya-lokantaları ve küçük işletmeleri ile modern bir alışveriş, kültür-sanat merkezi oluşumu• Aynı bölgede yer alan sanayi mirası yapılar için örnek bir model yenileme çalışması

Şekil 3.27. Haller Gençlik Merkezi, iç mekandan görünüş

(Anonim 2008b)

(http://en.wikipedia.org/wiki/File:Haller_Gen%C3%A7lik_Merkezi.JPG, 2012)

Yıkılmayı bekleyen Eski Yaş Sebze ve Meyve Hali Binası'nın Büyükşehir Belediyesi'nce restore edilerek, içinde yeme içme birimleri, tiyatro ve sergi salonları, giyim mağazaları bulunan çok amaçlı bir komplekse (bkz. Şekil 3.27) dönüştürüldüğü

uygulama (Yılmaz 2008), buna benzer fonksiyon açısından eskimiş ve yok olmaya terk edilmiş tarihi yapıların yeniden canlandırılması açısından iyi bir örnek sayılabilir (Çahantimur ve ark. 2010).

Restorasyon çalışmalarının ardından Haller Gençlik Merkezi adı ile hizmete açılan tesiste yapılan yenileme çalışması Anadolu Üniversitesi ile kent merkezi arasında kalan bölgedeki benzeri yapılara da örnek olmuştur. Yapılan çalışma, bu tür tarihi binaların yıkılarak ortadan kaldırılması yerine, tarihi dokunun korunarak, yapının kültürel, ekonomik ve sosyal fonksiyonlarla tekrar kente kazandırılmasının güzel örneklerinden birini oluşturmaktadır (bkz. Çizelge 3.16). Uygulama ve proje bu nitelikleriyle Tarihi Kentler Birliği'nin 2002 Yılı "özendirme ödülü"ne uygun görülürken, başarılı restorasyon ve koruma-kullanma denge ve amaçlarındaki üstün ve olumlu sonuçlarıyla da önemlidir.

Proje ve uygulama sürecini değerlendirdiğimizde, yerel yönetim eliyle yapılan, doğru hedeflerle başlanmış, tek elle gerçekleştirilmiş tarihi bir mekanın dönüşümünün başarılı bir örneği sayılabilir.

Çizelge 3.17. Safranbolu

Karabük	1975 - ... Kent Düzeyinde Koruma Örneği
Alanın Yeri ve Karakteristik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none">• Hititlerden günümüze 5000 yıllık geçmiş• Korunmuş zengin mimari özellikleriyle tarihi geleneksel doku• 18. ve 19. yüzyıl Türk toplum yaşantısını günümüze aktaran doku (bkz. Şekil 3.28)• İlçenin merkezinde, 18. ve 19. yüzyıl ile, 20. yüzyıl başlarında inşa edilmiş ve 800 kadarı yasal olarak koruma altına alınmış durumda olan yaklaşık 2000 adet geleneksel tarzda Türk Evi• 350 hektarlık sit alanı
Sorunlar	<ul style="list-style-type: none">• 1960'lı yıllardan sonra kent merkezindeki tarihi ahşap evler satılarak betonarme yapılara yerleşilmiş, el değiştiren evlerin yeni sahipleri ise evlerin genel yapılarını kendi geleneklerine, yaşam tarzlarına göre değiştirmiş ve eklemeler yapmış olduklarından tarihi dokunun bozulmaya başlaması (Anonim 2012m).
Alanın Potansiyelleri	<ul style="list-style-type: none">• UNESCO tarafından 1994 yılı sonunda Dünya Miras Listesi'ne dahil edilmesi• UNESCO'nun "Kültürel Miras Listesi" ne girmiş olan tarihi eserleri ile zengin bir kültürel mirasa sahip olan bir ilçe• Türk kent kültürünün ve mimarisinin bir zirvesini oluşturduğu için yeni bir tarzın aranmadığı ve 1940'lı yıllara kadar fazla değişikliğe uğramadan kendi tabii gelişimi içinde bakım ve onarımlarla korunmuş kent (Anonim 2012m)
Hedefler	<ul style="list-style-type: none">• Yüzlerce yıllık bir süreçte oluşan Türk kent kültürünün günümüzde varlığını sürdüren en önemli örnekleri olan Safranbolu evlerini yaşatmak• Çarpık kentleşmeye karşı, Belediye Meclisi tarafından 12 Haziran 1975 tarihinde alınan kararla koruma yoluyla önlem almak

Çizelge 3.17. Safranbolu (devam)

Ön Tespit Çalışmaları	<ul style="list-style-type: none">• İTÜ Mimarlık Fakültesi tarafından 1978 yılında başlatılan <i>koruma amaçlı imar planları</i> çalışmaları• 2 Mayıs 1985 tarihinde, Taşınmaz Kültür Varlıkları Yüksek Kurulu'nca şehrin Çarşı ve Bağlar olarak adlandırılan iki bölgesi kentsel sit alanı olarak ilan edilmesi ve bugün sayıları 1117'yi bulan sivil mimarlık ve anıt eseri de koruma altına alınması• 1990 yılına kadar Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca, daha önce tescil edilmiş olanlarla birlikte 1008 adet kültür varlığının tescil edilmesi (Anonim 2012m)
Katılım Yaklaşımı	<ul style="list-style-type: none">• Kültür Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Valilik, konut sahipleri tarafından pek çok restorasyon çalışmasının gerçekleştirilmesi• Yerel yönetim ve üniversitelerle işbirliği yaparak korumacılığı benimsetme ve yayma çabaları

Şekil 3.28. Safranbolu

(Aktaş 2012) (<http://www.turkey-in-photos.com/photo/tarihi-safranbolu-evleri-historical-houses-of-safranbolu-15476.htm>, 2012)

Çizelge 3.17. Safranbolu (devam)

Organizasyon Biçimi	<ul style="list-style-type: none">• Yerel yönetim eliyle yapılan çalışma,• Kültür Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Valilik, özel sektör ve konut sahipleri tarafından pek çok restorasyon çalışmasının gerçekleştirilmesi
Finansman	<ul style="list-style-type: none">• Yerel Yönetim yatırımı
Programlar (Uygulamalar)	<ul style="list-style-type: none">• 1975 yılında ilçede yerel yönetim, üniversitelerle işbirliği yaparak korumacılığı benimsetme ve yayma amacıyla bu yılın “Dünya Miras Yılı” olmasından da yararlanarak Safranbolu’yu Türkiye ve dünya genelinde ön plana çıkarma, tanıtma çalışmaları• 1975 Dünya Miras Yılı dolayısıyla düzenlenen bilimsel toplantılar, Safranbolu Belediyesi ve İTÜ Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Enstitüsü’nün ortaklaşa hazırladıkları “Safranbolu Mimari Değerleri ve Folklorü Haftası”• “Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu”, 1976 yılında Safranbolu için alınan “kentsel sit” kararı• Türkiye’de ilk kez Safranbolu için düşünülmüş olan ve uygulamasını İTÜ Mimarlık Fakültesi üstlenmiş olduğu ‘<i>Koruma Amaçlı İmar Planı</i>’ kavramı• Kültür Bakanlığı tarafından şehirde “Kaymakamlar Evi” olarak bilinen konağı satın alınarak restore ettirilmesi, “Safranbolu Koruma ve Sağlıklaştırma Projesi” kapsamında 30 kadar evin çatılarında ve cephelerinde çeşitli onarım çalışmaları (Anonim 2012m)

Eski Safranbolu olarak adlandırılan tarihi dokunun ağır bastığı yeni yerleşim yeri olan Kıranköy mevkiinin olması koruma açısından olumlu karşılanırken, bir kaygı olarak belirtilen yeni yapılaşma merkezine halkın kayması ve sonuçta eski Safranbolu’nun boşalması ve bu büyük tarihi evlerin düşük geliri olan kişilerin mülkiyetine geçip korunamayacağı hususu zamanla gerçek olmuştur. Ancak, turizm sektörüyle beraber bu

konaklar, gelir elde etmek amacıyla da olsa yeni sahipleriyle tekrar eski canlılığına kavuşmuştur.

2 Mayıs 1985 tarihinde, Taşınmaz Kültür Varlıkları Yüksek Kurulu'nca şehrin Çarşı ve Bağlar olarak adlandırılan iki bölgesi kentsel sit alanı olarak ilan edilmiş ve bugün sayıları 1117'yi bulan sivil mimarlık ve anıt eseri de koruma altına alınmıştır.

Safranbolu Koruma İmar Planı ise 1991 yılında kabul edilerek uygulamaya konulmuş 1992 yılında ise, Hacettepe Üniversitesi Zonguldak Mühendislik Fakültesi'ne bağlı Safranbolu Meslek Yüksek Okulu açılarak Restorasyon ve Turizm Otelcilik dallarında iki yıllık eğitime başlanmıştır.

Koruma kavramı, “dokundurmamak” olarak ele alınırsa Safranbolu'da koruma alanında başarı sağlanmıştır. Ancak, “yaşatmak” olarak ele alırsak, koruma alanında bir başarı henüz söz konusu olmamaktadır. Çünkü Safranbolu'nun ekonomik açıdan görkemli dönemlerinde yapılmış olan her biri konak büyüklüğünde olan evlerin çoğunluğu artık eski işlevleri ile kullanılabilirliklerini kaybetmiştir (Ulukavak 2007).

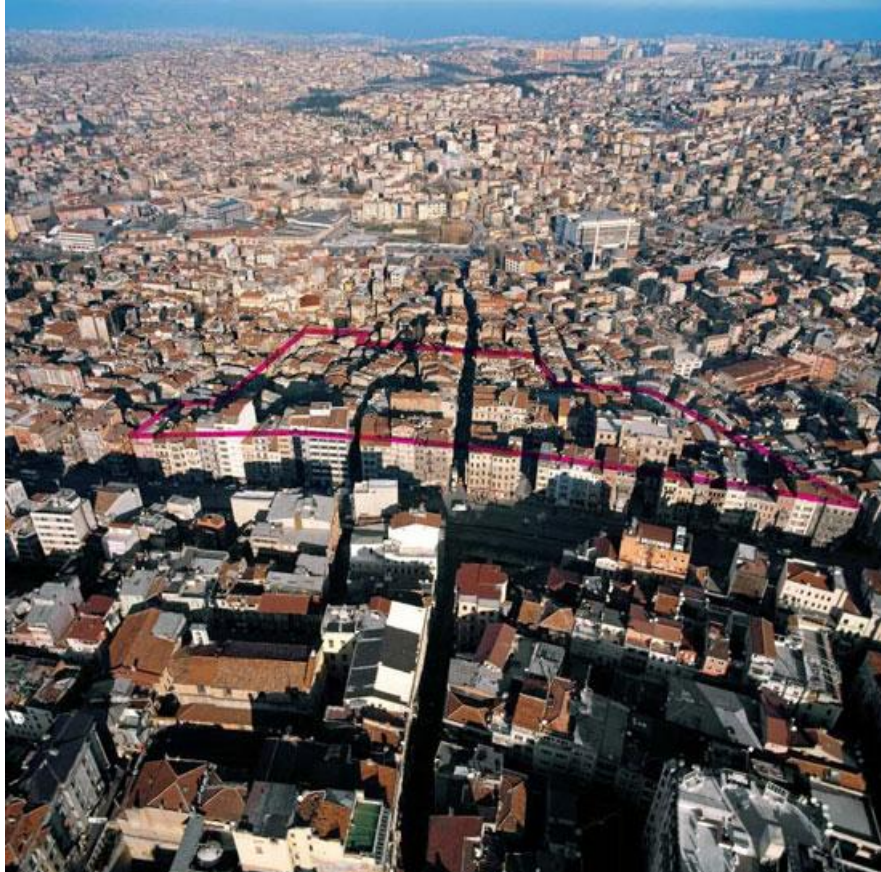
Korumacılık, her şeyden önce insanların koruma bilincine sahip olmalarına ve ardından da maddi kaynakların yeterliliğine bağlıdır. Safranbolu halkı, 1975'li yıllara gelene kadar bilinçsiz de olsa tarihi önemi olan evlerini, kültürel varlıklarını ve tabii güzelliklerini korumuşlardır (bkz. Çizelge 3.17). Bu tarihten sonra ise, halkı bilinçli olarak korumacılığa katılmaya başlamıştır. Ancak, bölge için “kentsel sit alanı” kararını veren yetkililer ile korunmasının gerekliliği konusunda açıklamalar yapan, tarih, sanat, mimarlık ve kültür çevreleri ile merkezi idare halkı maddi olarak desteklememişlerdir. 2863 sayılı yasada belirtilen ve Kültür Bakanlığı'na bağlı olan “Katkı Fonu”nda Safranbolu'ya ödenek ayrılmıştır. Ancak bu miktar, yeterli olmamıştır. Bu nedenle, yöre halkının çalışmaları tamamlanamamış ve koruma amacıyla başlatılan hareket yarıda kalmıştır. Çünkü sadece yerel yönetimin çok sınırlı olan kaynakları ile ve Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı'nda toplanan bilinçli bölge sakinlerinin katılımı ile mevcut kaynaklarımızı gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarmak mümkün olmamaktadır (Ulukavak 2007). Fakat bütün bunlara rağmen yöre halkı, Türkiye genelinde belki de en başarılı korumacılık faaliyetini gerçekleştirmiştir.

Çizelge 3.18. Tarlabası Yenileme Projesi

İstanbul	2006 - ... Kentsel Yenileme
Alanın Yeri ve Karakteristik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none">• 1500'lerden beri Pera'da yaşayan üst ve orta sınıfın evleri ve çoğunlukla gayrimüslim ailelerin yaşadığı bir bölge• İstanbul'un 19. yüzyıl sonuna tarihlenen tescilli sivil mimari örnekleriyle mimari mirasa sahip bir alan (bkz. Şekil 3.29)• İnce (2011)'ye göre; mübadele ve 6-7 Eylül olaylarını takiben boşalan Tarlabası, yoğun iç göç almıştır. 1986'da çok tartışılan Tarlabası Bulvarı'nın açılmasıyla mahalle, Beyoğlu'ndan koparak daha da içine kapanmıştır.• Tarlabası semtinde bulunan 9 ada, yaklaşık 2000 m² alana oturmuş 210'u tescilli sivil mimarlık örneği olan 278 bina ve bunların arasındaki sokakları ve altyapıyı kapsayan proje alanı
Sorunlar	<ul style="list-style-type: none">• İstanbul'un merkezinde olmasına rağmen %40'ı boş olan alan• Çağdaş ihtiyaçları karşılamayan, kötü çevre koşulları nedeniyle mülk sahiplerinin yatırım yapamadığı semt (bkz. Şekil 3.30)• Bölgedeki tarihi yapı stoğunun bakımsız kalması ve yüksek deprem riski nedeniyle yıkılmadan korunabilecek nitelikte olmayan binalar
Alanın Potansiyelleri	<ul style="list-style-type: none">• Taksim, İstiklal Caddesi gibi çok önemli merkezlere komşu olması
Hedefler	<ul style="list-style-type: none">• Yenileme alanını; tarihi ve kültürel değerlere sahip çıkan, hizmet sektörlerinin, ticari, turistik ve kültürel aktivitelerin bir arada var olduğu bir kent olarak yeniden tanımlamak• İstanbul'un ve Beyoğlu'nun ulusal-uluslararası seviyede pozitif ve çekici bir kent etkisi yaratmasını sağlamak• Her türlü afete dayanıklı, kültürel-mimari dokunun korunması ve yaşatılmasını sağlayacak, güvenilir, sürdürülebilir ve yaşam kalitesi yüksek kentsel yerleşme dokusu oluşturmak

Çizelge 3.18. Tarlabası Yenileme Projesi (devam)

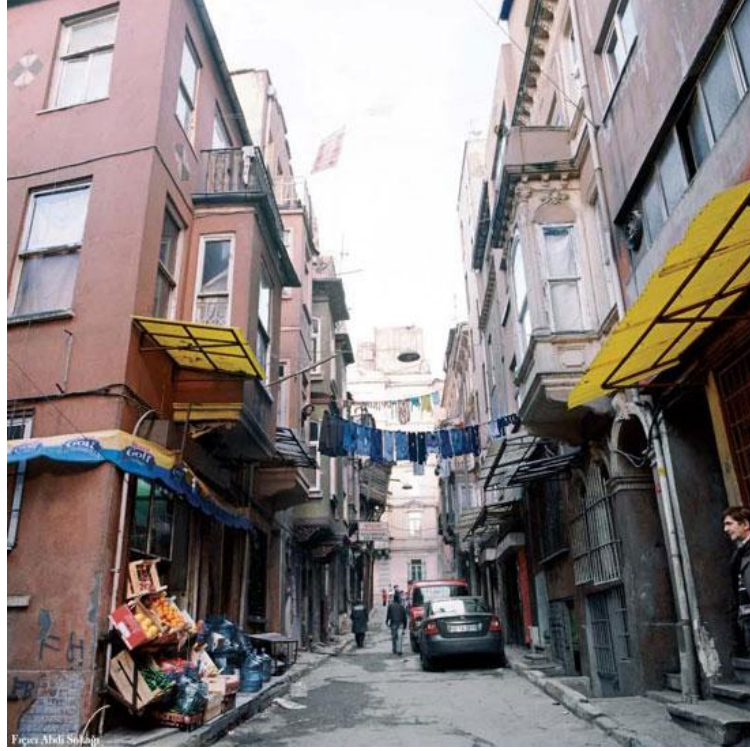
	<ul style="list-style-type: none">• Projenin içeriği, çok aktörlü bir yapıda, farklı disiplinlerden uzmanların, üniversite öğretim üyelerinin, öncü mimarların ve özel sektör ve belediye temsilcilerinin bir araya geldiği atölye çalışmalarıyla tasarlanması
Ön Tespit Çalışmaları	<ul style="list-style-type: none">• Alanda korunacak anıt, bina ve bina gruplarının kesin olarak tespitinin yapılabilmesi için tarihsel varlıkların envanterleri çıkarılması ve korunması gerekli, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tespiti ve irdelenmesi çalışmasında ise Avrupa Mimari Mirasın Korunması Sözleşmesi hükümlerine bağlı kalınarak her yapı için envanter föy ve raporlar hazırlanması

Şekil 3.29. Tarlabası Yenileme Projesi, proje alanı
(Anonim 2008c) (<http://www.gayrimenkulturkiye.com/index.php?action=displayNewsItem&ID=6439>, 2012)

Çizelge 3.18. Tarlabası Yenileme Projesi (devam)

Katılım Yaklaşımı	<ul style="list-style-type: none">• Projenin resmi makamlarca onaylanmasını takiben, Tarlabası Yenileme Projesi'nin en önemli aşamaları için mülk sahiplerinin projeye uzlaşma yoluyla katılımları sağlanarak, ardından da uygulama sürecine geçilmesi planı• Mal sahiplerinin %70 oranındaki muvaffakiyetiyle sonuçlanan proje sürecinde Beyoğlu Belediyesi'nin, mal sahipleri ve kiracılarla bire bir görüşmelerini sürdürerek uzlaşma sürecini yönlendirmesi• Yasal süreç içinde, Beyoğlu Belediyesi ile GAP İnşaat arasında proje bazında başlayan işbirliği, mülk sahipleri, bölgede yaşayanlar ve sivil toplum örgütlerinin de proje sürecine katılımlarıyla olgunlaşacak ve zenginleşecek proje süreci
Organizasyon Biçimi	<ul style="list-style-type: none">• Beyoğlu Belediyesi'nin önderliğinde, Türkiye'de kamu ve özel sektör ortaklığıyla yapılan ilk yenileme projesi olma özelliğini taşıyan, Kentsel Yenileme Projesi'nin tüm aşamalarıyla yüklenici firma GAP İnşaat'a ihale edilmesi (Dinçer 2009)
Finansman	<ul style="list-style-type: none">• Özel sektör yatırımı
Programlar (Uygulamalar)	<ul style="list-style-type: none">• Beyoğlu Belediyesi Tarlabası'nı Bakanlar Kurulu kararı ile 2006 yılında yenileme alanı olarak ilan edilmesi• 2006/10573 sayılı Bakanlar Kurulu kararına göre, "İstanbul İli, Beyoğlu İlçesinde bulunan ve Karar ekli listede yeri ve ada numaraları belirtilen alanların, yenileme alanı çalışmaları kapsamında, Beyoğlu Belediyesi tarafından acele kamulaştırılması" kararı (Dinçer 2009, Dinçer 2010)• Proje kapsamında 278 binanın tek tek rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin yapılması (bkz. Şekil 3.31)• Tarlabası Yenileme Alanı'nın (30 Kasım 2007 tarih 26 sayılı karar) KTVKK (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu) tarafından onaylanması

Şekil 3.30. Tarlabası – Fıçıcı Abdi Sokağı mevcut görünüşü
(Anonim 2012n)

(http://www.tarlabasiyenileniyor.com/foto_galeri/default.aspx?SectionId=1333, 2012)

Şekil 3.31. Tarlabası Yenileme Projesi – Fıçıcı Abdi Sokağı perspektif görünüşü
(Anonim 2012n)

(http://www.tarlabasiyenileniyor.com/foto_galeri/default.aspx?SectionId=1333, 2012)

Türkiye’de kamu ve özel sektör ortaklığıyla yapılan ilk yenileme projesi olan uygulama (bkz. Çizelge 3.18) çeşitli eleştiriler almaktadır. Eleştirilerin yoğunlaştığı konu; projenin Tarlabası’nın tipolojik özelliklerine (yapı düzeni, bina cephe, derinlik ve gabarisinden başlayarak, bina sokak ilişkisi ve ada ortası kullanımına kadar çeşitlenen ana özellikler ile devamında ana girişten çatı biçimlenmesine kadar uzanan mimari bileşenlere ve malzemelere kadar uzanan özellikler) karşı gereken hassasiyetin göstermemesidir.

5 Temmuz 2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 5366 sayılı Yasa’ya dayanılarak Tarlabası Yenileme Alanı için hazırlanan projeler ve uygulamaya ilişkin işlemler, tarihi kent dokularının korunması, yaratacağı toplumsal sorunlar ve katılım süreci gibi farklı eksenlerde tartışmalara konu olmaktadır. ‘Katılım ve kamuoyunun bilgilendirilmesi’ safhalarının, planlama ve projelendirme sürecinde merkeziyetçi bir anlayışla, emredici planlama normu içinde ve sadece profesyonellerin karar alma süreçleriyle gerçekleştiği ve sürecin sonuçları hakkında konunun ilgililerine sadece bilgi veren bir yaklaşımın benimsendiği ve bu süreçlerin tümüyle idarenin insiyatifine bırakıldığı görülmektedir (Dinçer 2009, Dinçer 2010, Aksoy 2008).

Kamuoyunda oluşan bu olumsuz direnç, projede katılımcı süreçleri temel alan ve sosyo-ekonomik boyutları içeren ‘kentsel yeniden canlandırma’ yaklaşımları ile yola çıkılmış olsa dahi bu hedeflerin değişerek çok katılımlı bir yaklaşım sergilenmediği, yasal araçlarla yukarıdan aşağıya baskıcı bir örgütlenme modeli olarak değerlendirilmektedir.

3.2.3. Değerlendirme

Türkiye’deki yeniden canlandırma çalışmalarını genel olarak değerlendirebilmek için ‘3.2.3. Tarihi yerleşimlerin yeniden canlandırılması çalışmalarında Türkiye’den örnekler’ Bölümü’nde yer alan tablolar ile farklı bölgelerdeki tarihi yerleşimlerin yeniden canlandırılması örnekleri arasında alanın yenileme, potansiyelleri, hedefleri, programları ve uygulamanın sonuçları bakımından her örneğin karakteristik özelliklerini belirleyerek karşılaştırma yapmak mümkündür. Burada amaç sadece benzerlikleri ya da farklılıkları bulmak değil, aynı zamanda hangi projelerin ve uygulamaların önceki bölümde anlatılan yeniden canlandırma süreci kapsamında gerçekleştirildiğini öğrenmektir.

Bu karşılaştırma sonucunda projelerdeki ortak hedefin öncelikli olarak koruma hedefleri içeren çeşitli yöntemlerle, yeni ihtiyaçlara cevap veremeyen, özgün görünüş ve atmosferini kaybetmeye yüz tutan tarihi yerleşim diye tanımlanabilen alanların yok olma tehlikesi, nüfusta azalma, işsizlik, düşük gelir seviyesi, hatalı müdahaleler gibi sorunlarını ortadan kaldırmak olduğu görülmektedir. Çalışmaların ortak hedeflerinin;

- Mevcut sorunları çözmek,
- Kültürel, mimari ve tarihi değerleri korumak olduğu görülmektedir.

Bu amaçlar; '2. Tarihi Yerleşimleri Yeniden Canlandırma Süreci' Bölümü'nde tanımlanan yeniden canlandırma tanımında yer alan temel hedeflerden olmaları ile birlikte ekonomik, sosyal ve çevresel yapıyı güçlendirmek, kentin imajını geliştirmek, sürdürülebilir bir çevre yaratmak gibi çok önemli olan diğer temel hedeflerden yoksundur.

Yapılan çalışmaların tümünde gözlemleyemediğimiz katılım yaklaşımı başarılı sonuçların elde edilmesinde önemli bir faktördür. Merkezi ve yerel yönetim birimleri, sivil toplum kuruluşları gibi çeşitli kurum, kuruluşlar arasında ulusal düzeyde yapılmış olduğu işbirliklerinin olduğu birkaç örnek olsa da genel olarak katılım yaklaşımı olduğu söylenemez.

Çalışmaların örgütlenme biçimlerine bakıldığında kamu liderlikli olmaları göze çarpmaktadır. Bu durum yasal ve finansman konularında da uygulamaların hedefine ulaşmasını sağlamıştır. Yerel yönetimlerin bu konuda öne çıktığı çalışmalarda yetersiz mali kaynaklar çalışmaların başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Örgütlenmenin yerel düzeyde kalması, merkezi kısıtlı katkıları ve Dünya Miras Listesi'de yalnızca Safranbolu yerleşiminin yer aldığı örneklerde uluslararası fonlardan yararlanamamaları çalışmaları genel olarak yapı ölçeğinde sınırlamıştır.

Bir çok projenin temel amacı tarihi yerleşimi korumak için restorasyon ve konservasyon çalışmaları yapmak olmasının yanı sıra daha çok geleneksel koruma yaklaşımı kapsamında ele alınan yeniden canlandırma programlarının yeterli olmasa da kültürel projeler ve etkinlikler ile desteklendiği söylenebilir.

Son dönemde Türkiye'nin koruma gündeminde ciddi değişiklikler yaşanmıştır. 2000'li yılların başından itibaren, özellikle yasal ve kurumsal düzeyde yaşanan gelişmeler, temelde uluslararası sözleşmelere uyum kaygısı ile yapılmıştır. Aslında bu değişiklikler tam anlamı ile mevzuatın içine sindirilememiş ve kurumlar tarafından içselleştirilememiştir.

Koruma konusundaki yasal düzenlemeler, yerel yönetimlere yeni kaynak ve yetkiler verilmesi, yerel yönetimlerde koruma uygulama denetim büroları (KUDEB) gibi kamunun koruma görevlerini etkinleştirici araçlar getirilmesi gibi öğeler barındırmaktadır.

Ayrıca, kamu yönetimi ve planlama mevzuatı genelinde olduğu gibi, 'stratejik planlama', koruma alanları için 'alan yönetimi' ve koruma ile planlama mevzuatları arasında sıkışmış 'kentsel dönüşüm' kavramlarının yasalara ve pratiğe girdiği görülmektedir.

2000'lerin yeni yasa ve yönetmeliklerinin ötesinde, sivil toplum kuruluşlarının özellikle 1990'lardan itibaren yükselen gelişimi, medyada özellikle tarih ve kültür turizmine yönelik ilginin artması, Tarihi Kentler Birliği gibi yerel yönetimleri koruma konusunda örgütleyen birliklerin oluşması olumlu değişime katkıda bulunmaktadır.

Türkiye'de koruma alanında daha 'çok-aktörlü' bir ortamın oluştuğu, devlete eşlik eden ve bazen rakip çıkan yeni aktörlerin ve bunlara özgü araçların önem kazanmaya başladığı, özel sermayenin ve gayrimenkul sektörünün, özellikle kentsel dönüşüm bağlamında, tarihi çevreyle daha fazla ilgilenmeye başladığı söylenebilir.

Türkiye adına, yerel yönetimlerin dikkat çeken yeni yetki ve uygulamaları arasında, 5366 sayılı yasa ve yönetmelikleri ile tanımlanan kentsel dönüşüm projeleri ve Tarihi Kentler Birliği'nin (TKB) yarışmalarının teşvikiyle üye belediyelerin son yıllarda üretmekte oldukları kentsel koruma projeleri anılabilir. Son birkaç yılda tasarlanıp uygulamaya geçen başarılı kentsel koruma projelerinde belediyelerin İl Özel İdareleri, Valilikler, Koruma Kurulları, kent esnafı ve vatandaşları, sanayi odaları vb. çeşitli diğer aktörlerle yakın işbirliği ilişkileri geliştirmeleri, tasavvur edilen sağlıklı yönetim ve örgütlenme modelleri için umut verici gelişmelerdir.

4. SONUÇ

Tarihi çevre koruma, yüzyılı aşkın geçmişe sahip mesleki bir birikime, kabul edilen uluslararası ilkelere, standartlara ve bu alanda emek veren uzmanlara sahip bilimsel bir uğraş alanıdır. Tarihi çevre koruma, aynı zamanda toplumsal bir olgu, insanlığın kültürel kimlik, bilinç ve süreklilik gereksinimlerini sağlamayı amaçlayan bir çabadır.

Tarihi çevre korumanın amacı tarihi yerleşmeyi yok olmaktan kurtarmak; kültür mirasını günümüz yaşamı ile bütünleştirmek ve geleceğe aktarmaktır. Yaşayan kentlerde toplumun gereksinimleri doğrultusunda değişim istekleri artmakta, koruma bu değişimin denetlenmesi ve tarihi karaktere zarar vermemesini sağlamaktadır. Tarihi çevrenin korunması, değişen dünya ve yaşam koşulları karşısında tarihi sürekliliğin sağlanmasıdır. Tarihi çevre dokusunu oluşturan bileşenlerin sürekli bakımını sağlamak, tahribi en aza indirgeyecek önlemleri almak, günümüz ve gelecek için uygun bir koruma politikası saptamak, yaşamsal önem taşımaktadır.

Tarihi mekanları ve yapıları koruyarak kullanma, yaşatarak belli bir işlev kazandırma gelişmiş ülkelerin benimsediği bir olgudur. Koruma yoluyla sadece mimarlık ve kent planlaması açısından değil, tarihsel varlıkları belirli bir dönemde sürdürmüş toplumların izlerinin belirtisi olan maddi ve manevi öğeler yaşatılmakta ve bu öğelere çağa uygun aktif fonksiyonlar yüklenerek kullanım değeri yaratılmaktadır. Yeni bir kimlik kazanarak ortaya çıkan yapılar hem korunabilmekte, hem de yarattığı kullanım alanının işletilmesi sonucu ekonomik yarar sağlamaktadır. Korumanın ekonomik yönünün anlaşılması, sosyal-ekonomik faydalarının ortaya çıkarılmasına bağlıdır. Çağdaş koruma; değerlendirme, geliştirme, kullanma ve ekonomik fayda sağlama eylemlerini içermektedir. Var olan tarihi kent dokularını yok etmek hem ekonomik, hem ahlaki açıdan doğru değildir. Çağdaş teknolojik araç-gereç ve malzemelerle var olan yapının bakım ve onarım çalışmalarını gerçekleştirmek hem ekonomik yarar sağlamakta, hem de estetik açıdan modern yapılaşmaya bir renk katmaktadır.

Kentlerin son zamanlardaki yeni büyüme/gelişme stratejileri, yayılarak büyümenin yanı sıra, yoğunlaşarak büyümeye yönelmiştir. Sermaye birikim süreçlerinin yapısına ilişkin bu tercih, mevcut kent içinde ve/veya çeperinde kalan doğal ve kültürel mirasın, potansiyel gelişme alanları olarak görülmesini nedenlemiş ve üzerlerindeki rant

baskısını arttırmıştır. Bu gelişme kentlerin planlanmasını, “kamu yararı” odaklı rasyoneller yerine özel yararlar odaklanan hedeflere yönelttiği gibi, korunması gerekli alanlara ilişkin karar süreçlerini, planlama sürecinin öngördüğü biçimde yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya doğru değiştirmeye başlamıştır.

Yeniden canlandırmanın kentsel dönüşüm projelerinde ele alındığı günümüzde, çok aktörlü ortaklık (kamu-özel sektör, sivil örgütler ve yerel topluluklar), yukarıdan-aşağı örgütlenme yerine aşağıdan-yukarı örgütlenme, proje/topluluk bazlı proje ve program üretme yaklaşımı ile bu özel yerleşimler için zor ve uzun bir süre gerektiren uygulamalar için ortaklık, uzlaşma, değer paylaşımı, proje finansmanı kavramları içeren proje geliştirme büyük önem kazanmaktadır. Çalışmalardaki stratejik işbirliği, ulusal düzeyden, mahalle düzeyine kadar, yatay ve dikey ilişkiler çerçevesinde ve farklı ölçeklerdeki yönetim biçimi ile kurulmalıdır.

Kentsel ve tarihsel alanlar için yönetim planlaması çalışmaları, UNESCO “World Heritage Center (WHC-Dünya Mirası Merkezi)”in Dünya Miras Listesi’ndeki alanlar için yönetim planı hazırlanmasını zorunlu tutması nedeni ile önem kazanmıştır. WHC, Dünya Miras Listesi’ndeki her alanın evrensel değerinin nasıl korunacağını belgeleyen bir yönetim planı ve yönetim sistemi olması gerekliliği ilkesini benimsemiştir. Türkiye’de henüz çok yeni olan alan yönetiminin uygulanabilir hale getirilmesi, bu araştırma genelinde değinilen temel yönetim, politika ve organizasyon biçimleri ile uyumaktadır. Bu konuda yetersiz tecrübe, yasalardaki açık olmayan tanımlar ve tasarım, proje ve uygulamadaki aktörler olan merkezi ve yerel yönetimlerin eşgüdümlü çalışmaması sorunlarının aşılması gerekmektedir.

Türkiye’de, tarihi yerleşimlerde kentsel dönüşümün gerçekleşmesi için ulusal ölçekte bir strateji planı ve bu plana bağlı olarak çalışan kurumsal bir yapı ile yasal düzenleme ve fona ihtiyaç bulunmaktadır. Bir bölgede kentsel yenileme projelerinin gerçekleştirilmesi için büyükşehir belediyeleri öncülüğünde, ilçe belediyesi düzeyinde hazırlanacak stratejik planlar çerçevesinde, birtakım kurumsal ve kurumsal olmayan örgütlenmelere gereksinim vardır.

Son dönemlerde özel sektör çeşitli yollarla tarihi yerleşimlerin yenilenmesi alanına çekilirken, bu yenileme çalışmalarının bir yandan diğer aktörler tarafından ve özellikle

yetkili yerel yönetimlerin desteğiyle denetlenmesi, eğitim ve tanıtım yoluyla tüm aktör ve sektörlerde koruma kavramının pekiştirilmesi ve kurumsallaşma mekanizmalarıyla devamlılığın sağlanması, bir uzlaşma ve işbirliği kültürünün yaratılmasıyla çalışmalar başarıyla sonuçlanacaktır.

Sonuç olarak; dünyada ve Türkiye’de yapılan yeniden canlandırma çalışmalarının sonuçları ve çıktılarını baktığımızda ideal bir model oluşturabilmek için temel ilkeler, genel karakter, aktörler, organizasyon ve örgütlenme biçimleri, tasarım, proje ve uygulama süreçleri, finansal kaynakları konusunda tanımlamalar yapmak mümkündür.

Özetle yinelemek gerekirse, her bölgeye göre yeniden canlandırma çalışmalarının geliştirilmesini sağlayacak bir modelin temel ilkeleri;

- Sürdürülebilir bir tarihi çevre yaratılması,
- Yerel zenginlik, kimlik ve potansiyellerin kullanılması,
- Katılımcı ve işbirlikçi yöntemlerin uygulanması,
- Ekonomik ve çevresel (ekolojik) değerlerin dikkate alınması ve yeniden yaratılması,
- Yeni bir üretken, paylaşımcı, kamu liderlikli ve adil kamu anlayışı ile tasarlanması olarak sıralanabilir.

Yeniden canlandırma çalışmalarının temelinde bir uzlaşma politikası olmalıdır. Projelerde bu politikanın sağlanmasında kamu kuruluşlarının liderlik ve hakemlik etmeleri, gereken yerlerde tıkanıklıkların aşılmasını sağlayanlar olarak rol oynamaları gerekmektedir. Temel politikalar, buna bağlı planlama ve tasarım ilkeleri, bölgenin, kentin ve ülkenin sosyal ve fiziksel gerçekleriyle uyumlu olması şarttır.

Korunacak değerlerin tanımlanmasına ve korunmasına ilişkin karar verme süreçlerine demokratik katılımın sağlanması, yerel yönetimlerin, meslek odalarının, sivil toplum kuruluşlarının, birey olarak vatandaşların çeşitli hak ve görevlere katılması, korumanın toplumsal olgu olarak gelişimini sağlıklı ve tutarlı kılacak, toplumsal destek sayesinde uygulamalar kolaylaşacaktır.

Tarihi yerleşimlerin korunması konusunda yapılan çalışmalarda başarı için çeşitli sektörlerden aktörlerin, birbirlerinin çıkarlarını dengeleyecek, zayıf yanlarını kapatacak ve güçlü yanlarından yararlanacak biçimde çalışacakları olası proje örgütlenme

modelleri araştırılmalıdır. Türkiye’de tarihi çevre korumanın klasik yapılanmasında ağırlıklı olan kamu ve akademik sektörler yer almaktadır. Son dönemlerde daha güçlü rollere sahip yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör tarafından sağlıklı etkileşim, sık iletişim, şeffaf tartışma ve güven ilişkileri ortamları oluşturulmalı ve aktörlerin güç dağılımının belirli bir dengeye sahip olduğu yönetim ortamları geliştirilmelidir. Başarının ekonomik, toplumsal ve çevresel açılardan sürdürülebilir olması, gerek yetkili, gerek yatırımcı, gerek kullanıcı ve gerek uzman rolünde olsun, tüm sektörlerin sağlıklı yönetim ortamlarına katılması ile gerçekleşebilecektir.

KAYNAKLAR

- Ablasser, G. 2010.** Avrupa Tarihi Kentlerinden Örnekler - Örnek 2: Graz (Avusturya). *Tarihi Kentler Birliği Dergisi*, (10. Yıl Özel Sayı): 26-27.
- Ağartan, G. 2007.** Tarihi Alanlarda Kentsel Yenileşme Eğilimleri ve Sultanahmet - Cankurtaran Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir Ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ahunbay, Z. 1996.** Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. YEM, İstanbul, s. 8-16, 152-156.
- Akın, N. 1992.** Osman Hamdi Bey Asar-ı Atika Nizamnamesi ve Dönemin Koruma Anlayışı Üzerine: Osman Hamdi Bey ve Dönemi 17-18 Aralık 1992 Sempozyum, Ed.: Rona, Z., Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, s.233-239.
- Akın, N. 1995.** İstanbul'un Tarihi Çevrelerinde Kimlik Değişimi ve Yitirilen Çevresel Kalite. Mimarlıkta Kalite Sempozyumu, 1995, Bursa.
- Akıncıtürk, N. 2002.** 700 Yıllık Cumalıkızık Köyü Yapısal Sorunlarının Fiziksel Boyutu, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 7(1), s.197-210.
- Akkar, Z. M. 2006.** Kentsel dönüşüm üzerine Batı'daki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye, *Planlama Dergisi*, (2): 33-34.
- Akalanlıoğlu, F. 2010.** Geleneksel Yerleşmelerde Kültür Turizmi: Beypazarı Örneği. Kastamonu Üni., *Orman Fakültesi Dergisi*, 2010, 10 (2): 125-136
- Akozan, F. 1977,** Türkiye'de Tarihi Anıtları Koruma Teşkilatı ve Kanunlar. Devlet Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Bölümü Yayını, İstanbul, 59 s.
- Aksoy, A. 2008.** Tarlabası Yenileme Projesi: Küresel İstanbul'da Yeni Kent Siyaseti. <http://www.obmuze.com/voyvodatoplanti.asp>-(Erişim tarihi: 22.02.2012).
- Aktaş, Z. 2012.** Tarihi Safranbolu Evleri. <http://www.turkey-in-photos.com/photo/tarihi-safranbolu-evleri-historical-houses-of-safranbolu-15476.htm>-(Erişim tarihi:19.02.2012).
- Anonim, 1997a.** Avrupa Mimarlık Mirası Kartası, 26 Eylül 1975: Yapı Malzemeleri Kataloğu, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, İstanbul, s.48-49.
- Anonim, 1997b.** Avrupa Mimarlık Mirasının Korunması İçin Sözleşme, Granada, 3 Ekim 1985: Yapı Malzemeleri Kataloğu, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, İstanbul, s.48-49, 53-54.
- Anonim, 2002.** Üniversitede Stratejik Planlama Rehberi, Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü Gelişim Planlama Kurulu Yayını, 2002, Bursa.
- Anonim, 2003.** A Regeneration Strategy for Valletta. Il-Biccerija Case Study, Empowering Neighbourhoods Through Recourse of Urban Synergies-Case Studies, Entrust. <http://www.ensure.org/entrust/cases/valletta/index.htm>-(Erişim tarihi: 22.02.2012).
- Anonim, 2006.** Case Study Of Vilnius Old Town Revitalisation. http://www.vsaa.lt/lenku_seminar_en.htm-(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2007.** Beypazarı Semineri, *Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik*, (8):6.

- Anonim, 2008a.** Kamuoyuna Kentsel Dönüşüm ve Yenileme Uygulamaları Hakkında Duyuru ve Davet. <http://www.yapi.com.tr/Haberler/kamuoyunakentseldonusumveyenilemeuygulamalarihakkindaduyuru->(Erişim tarihi: 22.02.2012).
- Anonim, 2008b.** File:Haller Gençlik Merkezi.JPG. http://en.wikipedia.org/wiki/File:Haller_Gen%C3%A7lik_Merkezi.JPG-(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2008c.** Tarlabası Yenileme Projesi Görüşlere Açıldı. <http://www.gayrimenkulturkiye.com/index.php?action=displayNewsItem&ID=6439->(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2009.** Kentsel Miras, Mekan Kalitesi ve Kentsel Tasarım Komisyonu Raporu, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Kentleşme Şurası - 2009, Ankara, 197 s.
- Anonim, 2010.** Valletta. <http://www.localyte.com/attraction/3191--Valletta--Malta---La%2BValette->(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2011a.** Local Action Plan City Of Regensburg. HERO. http://urbact.eu/fileadmin/Projects/HERO/projects_media/LAP_Regensburg.pdf-(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2011b.** Local Action Plan Vilnius Old Town. HERO. http://urbact.eu/fileadmin/Projects/HERO/projects_media/Vilnius_action_plan.pdf-(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2011c.** Yıllarını Birgi'ye Adanmış Bir Koruma Gönüllüsü: Emin Başaranbilek. <http://www.cekulvakfi.org.tr/haber/yillarini-birgiye-adamis-bir-koruma-gonullusu-emin-basaranbilek->(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2012a.** Street Life: Regensburg (Germany). <http://www.planum.net/street-life-regensburg-germany->(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2012b.** The Conservation Area. <http://www.solidere.com/conserv/conserv.html->(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2012c.** Banska Stiavnica. http://www.yellow-net.com/nitra-travel-toronto/slovakia-tourism/Banska-Stiavnica_.html-(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2012d.** Banska Stiavnica. http://www.gonback.com/eslovaquia/e_eslovaquia_09.html- (Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2012e.** <http://www.bestourism.com/items/di/706?title=Vilnius&b=118->(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2012f.** http://globalheritagefund.org/what_we_do/overview/completed_projects/lijiang_china-(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2012g.** http://globalheritagefund.org/images/uploads/projects/lijiang_2pager.pdf-(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2012h.** Lijiang Old Town - Lijiang Travel. <http://www.yunnan-roads.com/travel/lijiang/lijiang-old-town.htm->(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2012i.** <http://scenery.cultural-china.com/en/130Scenery3615.html->(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2012j.** <http://bursaguide.org/cumali-kizik-koyu/->(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2012k.** <http://imageshack.us/photo/my-images/97/beypazar329ym.jpg/sr=1->(Erişim tarihi: 19.02.2012).

- Anonim, 2012l.** http://www.beypazari.gov.tr/goster.asp?klasor=galeri/beypazari_evleri&dosya=9.jpg&dosya_no=20-(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2012m.** Korumacılık. <http://www.safraanbolu.gov.tr/sayfa.asp?sayfaID=50>-(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Anonim, 2012n.** Yenileme Süreci Fotoğraf Galerisi. http://www.tarlabasiyenileniyor.com/foto_galeri/default.aspx?SectionId=1333-(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Arabacıoğlu, P., Aydemir, I. 2007.** Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı. *Megaron*, 2(4): 204-212.
- Arabacıoğlu, P. 2007.** Sur - Kent İlişkinin Çevre Düzenleme Kriterleri Açısından Değerlendirilmesi. *Doktora Tezi*, YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Avcı, N. 2001.** Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasında Örgütlenme ve Koruma Sorunları: TAÇ Vakfının 25. Yılı Anı Kitabı - Türkiye’de Risk Altındaki Doğal ve Kültürel Miras, Ed.: Haluk Sezgin, İstanbul, s. 67, 211-212.
- Aygen, Z. 1992.** Koruma ve Kullanıcı Katkısı Tarihsel Temeller ve Günümüzdeki Olanaklar. *Doktora Tezi*, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü Restorasyon Anabilim Dalı, İstanbul.
- Baran, D. 2006.** Beyrut’ta Savaş Sonrası Yenilemenin Sistemi. <http://v3.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=9148>-(Erişim tarihi:19.02.2012).
- Bilsel, G. 1998.** Alt Bölge Planlamasında Stratejik Planlama Yaklaşımı. III. Bölge Bilimi Türk Milli Komitesi, 8. Ulusal Bölge Bilimi, Bölge Planlama Kongresi, 24-25 Eylül 1998, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Binan, C. 1999.** Mimari Koruma Alanında Venedik Tüzüğü’nden Günümüze Düşünsel Gelişimin Uluslararası Evrim Süreci. Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, Yayın No:489, İstanbul, 116 s.
- Binan, C., Er, N., Bektaş, C., Köletavitoğlu, T. 2005.** Tarihi Kent Merkezlerinde Yenileme: Beklentiler, Sorunlar, Uygulamalar. Uluslararası Yapı 2005 İstanbul Fuarı TMMOB Şehir Plancıları Odası Paneli, 5 Mayıs 2005, Tü yap Fuar Merkezi, İstanbul.
- Branca A. F., Çeviren: Ecevit, Ö. 1979.** Tarihsel Çevrede Yapı Eylemi, *Mimarlık Dergisi*, (79/1): 45-46.
- Buhler, B. 2009.** Approach to an Integrated Management Plan, Project Meeting in Graz. http://urbact.eu/fileadmin/Projects/HERO/projects_media/5_GRAZ_Regensburg_Management_Plan_Barbara_Buehler.pdf-(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Chardon, G. 2008.** <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Korea-Seoul-Bukchon-07.jpg>-(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Çağla, H. 2007.** Kentsel Dönüşüm Çalışmalarının Mülkiyet Kullanımına Olan Etkisi Üzerine Bir Araştırma Ve Konya Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*, S.Ü, Fen Bilimleri Enstitüsü Harita Mühendisliği Anabilim Dalı, Konya.
- Çağla, H., İnam, Ş. 2009.** Yerel Yönetimler Öncülüğünde Yapılan Kentsel Yenileme Proje Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 11-15 Mayıs 2009, Ankara.

- Çahantimur, A., Öztürk, R. B., Öztürk, A. C. 2010.** Securing land for urban transformation through sustainable brownfield regeneration - the case of Eskişehir, Turkey, *Environment and Urbanization*, 22(1): 241-258.
- Çekül Vakfı, 2010.** Kendini Koruyan Kentler -2- Birgi, Çekül Vakfı Yayınları, İstanbul, 96 s.
- Çelik, D., 2004.** Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Yenileme Çalışmalarının Peyzaj Mimarlığı Açısından Araştırılması: Beypazarı Örneği. *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- Çelik, D., Yazgan, M. E. 2007.** Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Korumaya Yönelik Yasa ve Yönetmeliklerin İrdelenmesi. *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 9(11): 1-10.
- Çelik, D., Yazgan, M. E. 2009.** Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Yenileme Çalışmalarının Araştırılması: Beypazarı Örneği. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 6(3): 235-244.
- Dağistan Özdemir, M. Z. 2005.** Türkiye’de Kültürel Mirasın Korunmasına Kısa Bir Bakış. *Planlama Dergisi*, (1): 20-25.
- Davidson, C. H., Johnson, C., Lizarralde, G., Dikmen, N., Sliwinski, A. 2007.** Truths And Myths About Community Participation In Post-Disaster Housing Projects, *Habitat International*, 31(1): 100-115.
- Demirsoy, M. S. 2006.** Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerindeki Etkisi (Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi). Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir Ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Diñer, İ. 2008.** Kentsel Koruma Ve Yenilemenin Gelişim Süreci. Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir Ve Bölge Planlama Bölümü, Şehir Yenileme Koruma Ders Notu, İstanbul. www.yildiz.edu.tr/.../090413_KENTSEL_KORUMA_BATI-1.pdf Benzer-(Erişim tarihi: 22.02.2012).
- Diñer, İ. 2009.** Kentsel Koruma ve Yenileme Sorunlarını Örnekler Üzerinden Tartışmak: Süleymaniye ve Tarlabası. www.planlama.org/new/planlama.org-yazilari/2.html-(Erişim tarihi: 22.02.2012).
- Diñer, İ. 2010.** Türkiye’de 1980 Sonrası Yapısal Dönüşümün Mekansal İzlerine Bir Örnek: Yenileme Alanları. *Mimarlık*, (352). <http://www.mo.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm?sayfa=Ozet&DergiSayi=366&MenuID=1143>-(Erişim tarihi: 22.02.2012).
- Dorath, N. 2000.** A Model for Conservation and Revitalization of Historic Urban Quarters in Northern Cyprus. *Doktora Tezi*, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa
- Dorath N., Önal Hoşkara Ş., Fashı M. 2004.** An analytical methodology for revitalization strategies in historic urban quarters; a case study of the Walled city of Nicosia, North Cyprus, *Cities*, 21(4): 329-348.
- El-Masri, S., Kellett, P. 2001.** Post-war reconstruction: Participatory approaches to rebuilding the damaged villages of Lebanon: a case study of al-Burjain, *Habitat International*, 25(4): 535-557.

- Eke, F., Özcan, Ü. 1988.** Tarihi Dokunun Korunması ve Uluslar arası Deneyimler, *Mimarlık Dergisi*, (2): 34-35.
- Erden Erbey, D. 2004.** Kentsel Koruma ve Yenileşmede Dönüşüm Projeleri –Eyüp Rehabilitasyon Projeleri, *Planlama Dergisi*, (4): 79-89.
- Erder, C. 1975.** Tarihi Çevre Bilinci, ODTÜ Mimarlık Fakültesi yayını, Ankara, 316 s.
- Fabry, S. 2010.** Avrupa Tarihi Kentlerinden Örnekler - Örnek 3: Valletta (Malta). *Tarihi Kentler Birliği Dergisi*, (10. Yıl Özel Sayı): 27-28.
- Feilden, B., Jokilehto, J. 1993.** Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites, ICCROM, Roma, Italy, 137 s.
- Ferstl, P. 2011.** Resume. http://urbact.eu/fileadmin/Projects/HERO/projects_media/LAP_Regensburg.pdf-(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Genç, F. N. 2003.** Kent Yenileme ve Yerel Yönetimler Kamu Yönetimi Perspektifi: Yerel ve Kentsel Politikalar, Editörler: Çukurçayır, M. A., Tekel, A., Çizgi Kitabevi, İstanbul, s. 413-460.
- Gospodini, A. 2004.** Urban morphology and place identity in European cities: built heritage and innovative design, *Journal of Urban Design*, 9(2): 225-248.
- Gospodini, A. 2002.** European Cities in Competition and the New ‘Uses’ of Urban Design, *Journal of Urban Design*, 7(1) 59-73.
- Göksu, A. F. 2003.** Kentsel Dönüşüm Süreci Ve Proje Ortaklıkları, *Planlama Dergisi*, (3): 58-64.
- Gürlük, S. 2001.** Sürdürülebilir Kentleşme Olgusu ve Cumalıkızık Örneği, *Uludağ Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, 19(1-2).
- Hasol, D. 2010.** Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü. Yapı-Endüstri Merkezi, İstanbul, 517s.
- Hohmann, H. 2003.** A new lease of life for the historic centre of Graz. *Naturoipa*, (100-2003): 16-17. <http://128.121.10.98/coe/pdfopener?smd=1&md=1&did=594648>-(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- ICOMOS, 1976.** ICOMOS Kültürel Turizm Tüzüğü (Cultural Tourism Charter). Uluslararası Çağdaş Turizm ve Hümanizm Semineri, 8-9 November 1976, Brüksel, Belçika.
- ICOMOS, 1987.** Tarihi Kentler ve Kentsel Bölgeler İçin Koruma Sözleşmesi (Charter For The Conservation of Historic Towns and Urban Areas). ICOMOS Genel Kurulu, Ekim 1987, Washington. <http://www.international.icomos.org/charters/charters.pdf>-(Erişim tarihi: 22.02.2012).
- ICOMOS, 1990.** Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü (Charter for the Protection and Management of the Archaeological Heritage). ICOMOS Genel Kurulu, Ekim 1990, Lausanne, İsviçre. <http://www.international.icomos.org/charters/charters.pdf>-(Erişim tarihi: 22.02.2012).
- ICOMOS, 1993.** Anıtların Külliyelerin ve Sitlerin Korunması, Eğitimi ve Öğretimi Temel İlkeleri-ICOMOS Nouvelles. ICOMOS 10. Genel Kurulu, Ağustos 1993, Colombo-Sri Lanka, 3(2): 11-15.

- ICOMOS, 1995.** Koruma Etiği-ICOMOS Nouveles, ICOMOS Uluslararası Eğitim Komitesi, Uluslararası Koruma Eğitim Sempozyumu, 12-17 Haziran 1995, Soumenlina-Finlandiya.
- Işıkkaya, A. D., Önel, H. 2008.** Kentsel Çöküntü Bölgelerinin Örgütlenmesi ve Yeniden Kullanım, *Megaron*, 3(2): 187-193.
- Işıkkaya, D. 2008.** Kentsel Çöküntü Bölgelerinin Örgütlenmesi ve Yeniden Kullanımı, *Doktora Tezi*, YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- İnce, E. 2011.** Tarlabası'ndan Şanzelize olur mu? http://www.yapi.com.tr/Haberler/tarlabasindan-sanzelize-olur-mu_88689.html-(Erişim tarihi: 22.02.2012).
- Keleş, R. 1998.** Kentbilim Terimleri Sözlüğü. İmge Kitabevi, Ankara, 224 s.
- Kımlı, Z. M. 2005.** Tarihi Yapıların Sürdürülebilirlik Bağlamında Yeniden Kullanıma Kazandırılması: Burdur/ Susuzhan Örneği, 1. Burdur Sempozyumu, 16 - 19 Kasım, Burdur.
- Kiper, P. 2004.** Küreselleşme Sürecinde Kentlerimize Giren Yeni Tüketim Mekanları ve Yitirilen Kent Kimlikleri, *Planlama Dergisi*, (4): 14-18.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006.** İzmir. <http://www.kultur.gov.tr/TR/belge/1-19467/izmir.html>-(Erişim tarihi: 24.12.2011).
- Leem, L., S. 2007.** Revitalization of the historic district of Bookchon, Seoul: Balanced Urban Revitalization. UNESCO International Seminar, Tsinghua University, 21-23 January 2007, s. 94-101.
- Levinsohn, A. 1989.** Urban and Regional Information Systems Association, Proceedings of the 1989 Annual Conference, URISA '89, Boston.
- Lichfield, D. 2000.** Organization and Management: Urban Regeneration a Handbook, Editörler: Roberts, P., Sykes, H., Sage Publications, London, s.228-253.
- Lincourt, M. 2000.** Mission to Vilnius, Lithuania, for the revitalisation of Vilnius Old Town, 10-17 September 2000: mission report. Unesco document, 18s.
- Madran, E. 2002.** Tanzimattan Cumhuriyete Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara, s.4-6,15-19,166.
- Mayr, M., Rosmann, H., Klınar. K. 2012.** Street Life: Graz (Austria). <http://www.planum.net/street-life-graz-austria>-(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Mazi, F. 2009.** Tarihi Çevrenin Korunmasında Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Etkisi. *Mevzuat Dergisi*, 12(138).
- Mimarlar Odası, 1990.** Kültürel Gelişmenin Dünya On yılı ve Türkiye, E Yayınları, İstanbul, 178 s.
- Mutlu, S. 2010.** İnözü Vadisi http://www.beypazarigezi.com/Beypazari_inozu_vadisi.htm-(Erişim tarihi: 19.02.2012).
- Okyay, İ. 2001.** Fransa'da Kentsel Sit Alanlarının Korunması Malraux Yasası, YEM Yayınları, İstanbul, 136 s.

- Ortaylı, İ. 2000.** Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s.194.
- Oruç, G. ve Giritlioğlu, C. 2006.** Şehir Eski Merkezlerinde Yeniden Canlandırma: İstanbul – Eminönü Örneği. *İtü Dergisi/a*, 5(2/2): 233-241.
- Örnek Özden, E., Görgülü Z. 2006.** Planlama Koruma İlişkisi Üzerine Yeni Bir Sistem Önerisi. *Megaron*, 1(4): 234-255.
- Özen, H. 1995.** Günümüz Kentlerinin Kimlik Arayışı İçinde Tarihsel kent Mekanlarının Rolü, Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, 5-7 Haziran, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Özen, S.L. 2005.** Koruma Yaklaşımlarına Yeni Bir Bakış Açısı Olarak “Bütünleşik Koruma”-Trabzon Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Trabzon.
- Özelçi Eceral, T., Altınkay Özmen, C. 2009.** Beypazarı’nda Turizm Gelişimi Ve Yerel Ekonomik Kalkınma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2): 46-74.
- Ripp, M. 2010.** Avrupa Tarihi Kentlerinden Örnekler - Örnek 1: Regensburg (Almanya). *Tarihi Kentler Birliği Dergisi*, (10. Yıl Özel Sayı): 24-25.
- Roberts, P., Sykes, H. (ed.s) 2000.** Urban Regeneration: A Handbook, Sage Publications, London, s.5.
- Rutkauskas, G., Motiekiene, V., Raugaliene, J., Gaudiesius, Z., Gorodeckis, S., Vrubliauskas, D. 2003.** Advanced Draft For Wp2/ Wp3 Vilnius Old Town: Uzupis – Paupys Area Case Study. Entrust, 31s.
- Sayan, M. 1994.** Tarihi Çevrenin Bazı Tahrip Sebepleri ve Korunması için Öneriler. *Ekoloji Dergisi*, (11): 46-49.
- Serbest, H. 2008.** Elmalı Kentsel Sit Alanında Bulunan Tescilli Konutların Günümüzdeki Durumları Koruma Sorunları, Değerlendirme Önerileri. *Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Isparta.
- Sey, Y. 2004.** Sürdürülebilir Kalkınma/ Tarihi Kültürel Mirasın Korunması, Vizyon 2023 Öngörü Panelleri, http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-13.pdf-Erişim tarihi: 22.02.2012).
- Smith, A. 2010.** The role of national identity and tourism in city planning: the case of Valletta, *Urban Research & Practice*, 3(1): 63–84.
- Sözen, M. 1990.** Kültür Varlıklarının Korunmasında Sorunlar ve Olanaklar. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı, 14-16 Mart 1990, Kültür Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Şişman, A., Kibaroglu, D. 2009.** Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 11-15 Mayıs 2009, Mimar Sinan Üniversitesi, Ankara.
- Tadmori, H. 2004.** Lübnan - Trablus Kentsel Sit Alanı’nın Koruma Sorunsalı ve Koruma - Planlanması için Yönlendirici Kavramsal Çerçeve. *Doktora Tezi*, MSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.

Tapan, M. 1998. Cumhuriyet Döneminde Doğa ve Kültür Varlıklarını Koruyamamanın Korunması: 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Editör: Sey, Y., Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 199-209.

Taş, M., Taş, N., Çahantimur, A. 2009. A participatory governance model for the sustainable development of Cumalıkızık, a heritage site in Turkey, *Environment and Urbanization*, 21(1): 161-184.

Tekeli, İ. 1984. Koruma Üstünde Düşünceler. *Sanat Olayı*, (23): 17-30.

Tekeli, İ. 1987. Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler, Korumacı Yaklaşımlarda Amaç Farklılaşması. Türkiye 11. Dünya Sehircilik Günü Kolokyumu, 6-7-8 Kasım 1987, Edirne

Teoman, I. 2010. 700 yıldır ayakta: Cumalıkızık <http://focafoca.com/default.asp?sayfa=31&id=5470>-(Erişim tarihi: 19.02.2012).

Tiedell, S., Oc, T., Heath, T. 1996. Revitalizing Historic Urban Quarters. Architectural Press, Cornwall, England, 208 s.

Ulukavak, K. 2007. Safranbolu'yu Korumada Sorunlar(Düş kırıklıkları, Özeleştiriler, Beklentiler): Bir Safranbolulunun Penceresinden Safranbolu, Ankara, s. 225-236.

UNESCO, 1972. Recommendation concerning the Protection, at National Level, of the Cultural and Natural Heritage (Kültürel ve Doğal Mirasın Ulusal düzeyde korunmasına İlişkin Tavsiyeler). UNESCO Genel Kurulu, 16 Kasım 1972, Paris. <http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>-(Erişim tarihi: 22.02.2012).

UNESCO, 1976. Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler (Recommendation concerning the Safeguarding and Contemporary Role of historic Areas), UNESCO Genel Konferansı, 26 Kasım 1976, Nairobi. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13133&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html-(Erişim tarihi: 22.02.2012).

UN-HABITAT, 2008. Safeguarding Banska Stiavnica, Slovak Republic: Best Practices on Social Sustainability in Historic Districts. UNESCO, s. 63-66.

Uslu, A., Kiper. T., 2006. Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(3):305-314.

Ünlü, T. 2009. Kentsel Dönüşüm Sürecinin Tasarlanması: Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi. *Planlama Dergisi*, (3-4): 145-157.

Venedik Tüzüğü 1964. Venice Charter. II'nd International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments, 1964, Venice. http://www.international.icomos.org/charters/venice_e.pdf-(Erişim tarihi: 22.02.2012).

Ward, P. 1968. Conservation and Development in Historic Town and Cities. University of York. Institute of Advanced Architectural Studies, Oriel Press, Amerika Birleşik Devletleri, 275 s.

Yaşlıca, E., Şenlier, N., Çalışır, S., Hovardoğlu, O. 2009. Tarihi Kentsel Dokularda Yaşam Kalitesinin Artırılmasında Ulaşım Sorunu İçin Çözüm Önerileri.

Yılmaz, A. 2000. Kentsel Koruma Alanlarında Planlama ve Kentsel Tasarım İlişkileri. *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, s.58.

- Yılmaz Saygın, N., Kiper, N., Güçer, E. 2004.** Bir Stüdyo Çalışması, İYTE: Alaçatı Tarihi Yerleşim Alanı Koruma Projesi. *Planlama Dergisi*, (4): 34-47.
- Yılmaz, Ş. S. 2008.** Endüstri Mirasının Yeniden Değerlendirilmesi, *Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik*, (16):34-35.
- Yong, S., Marinos, A. 2008.** Balanced Urban Revitalization between Social Cohesion and Heritage Conservation For a development based on heritage, protection and improvement: Historic districts for all Abstract Booklet. UN-HABITAT / UNESCO Training and sensitization Session, 7-9 Mayıs 2008, Seville, Spain. s.15.
- Yong, S. 2007.** Conservation and social development of Lijiang, a World Heritage site: Balanced Urban Revitalization. UNESCO International Seminar, Tsinghua University, 21-23 January 2007, s. 120-129.
- Zeren, N. 1981.** Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği, Türkiye’de Tarihsel Değerlerin Korunmasında Uygulanmakta Olan Yöntem Çerçevesinde Uygulayıcı Kuruluşların Görüşlerine Dayanan Bir Araştırma. *Doktora Tezi*, İTÜ, Mimarlık Fakültesi, İstanbul, s.31-33.
- Zeren, N. 1984.** Türkiye’de Tarihsel Mimari Değeri Koruma Anlayışının Gelişimi: Tarihsel Çevre Koruma Seminer Dizisi, İ.T.Ü Yayını, İstanbul, s.19.

ÖZGEÇMİŞ

- Adı Soyadı : Aysun DAĞABAKAN
- Doğum Yeri ve Tarihi : Kadıköy 14.04.1979
- Yabancı Dili : İngilizce
- Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)
- Lise : Mustafakemalpaşa Lisesi 1996
- Lisans : Orta Doğu Teknik Üniversitesi 2001
- Yüksek Lisans :
- Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl : Oyaş Yıldız Uluslararası İnş. Ltd. Şti 2001-2006
Çalı Belediyesi 2007-2009
Kültür ve Turizm Bakanlığı – Bursa Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü 2009 -.....
- İletişim (e-posta) : aysundagabakan@hotmail.com
- Yayınları : **Dağabakan, A., Alptekin, Ü. 2010.** Bursa ve Cumalıkızık Erken Osmanlı Kentsel ve Kırsal Yerleşimleri Yönetim Alanı Sınırı. Bursa Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, Bursa.
- Dağabakan, A. 2012.** Tarihi Alanların Yeniden Canlandırılmasında Kaynak Yönetimi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı: Avrupa Birliğinden Örnekler ve Türkiye İçin Öneriler. *Uzmanlık Tezi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara. (hazırlanıyor)
- Dağabakan, A. 2012.** Tarihi Yerleşimlerin Yeniden Canlandırılmasında Süreç Yönetimi. 24. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi, 05-07 Nisan 2012, Bursa Uluslararası Fuar ve Kongre Merkezi, Bursa. (hazırlanıyor)